

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

**TÜRKİYE’NİN DOĞU AKDENİZ’DEKİ ENERJİ
STRATEJİLERİ BAĞLAMINDA KIBRIS ADASI’NIN
JEOPOLİTİĞİNİN ÖNEMİ**

Volkan ALTUNOK

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2021

TÜRKİYE'NİN DOĞU AKDENİZ'DEKİ ENERJİ STRATEJİLERİ BAĞLAMINDA KIBRIS
ADASI'NIN JEOPOLİTİĞİNİN ÖNEMİ

Volkan ALTUNOK

Kapadokya Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim, Öğretim ve Araştırma Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Nevşehir, 2021

ÖZET

ALTUNOK, Volkan. *Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki Enerji Stratejileri Bağlamında Kıbrıs Adası'nın Jeopolitiğinin Önemi*, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir, 2021.

Doğu Akdeniz'in nirengi noktasında bulunup, jeopolitiğiyle havzanın vazgeçilmezi olmuştur. Kıbrıs Adası tarihin her döneminde devletlerin ele geçirmek istediği bir ada olmuştur.

Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji rezervlerinin varlığı ile birlikte Kıbrıs Adası'nın jeopolitik önemi daha da artmıştır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de bulunan enerji pastasından büyük payı alması için Kıbrıs Adası'nın jeopolitiğini de lehine kullanmasının gerekliliği önem arz etmektedir.

Uluslararası deniz hukukuna göre yapılan antlaşmalarda kullanılan Münhasır Ekonomik Bölge (MEB), Kıta Sahaneliği, Karasuları vb. kavramlarının esas aldıkları nokta jeopolitik ile ilgilidir. Türkiye, Doğu Akdeniz'de hukuki olarak söz sahibi olabilmesi için Kıbrıs Adası'nın jeopolitiği ile ilgili çalışmalar yapmaktadır. Zira keşfedilen enerji rezervleri Kıbrıs Adası çevresinde bir hayli fazladır. Bu enerji sahalarında Kıbrıs Adası'nın yarı söz hakkına sahip Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin ve garantörü olan Türkiye'nin olmadığı bir enerji faaliyeti enerji politikalarında düşünülmemektedir.

Uluslararası deniz hukuku alanında yapılacak doktrinlerde Türkiye lehine kazanımlar sağlatılması, hâlihazırda deniz suları anlaşmazlığı nedeniyle alınan yargı kararları, içtihatlar ve teamüller en ince ayrıntısına kadar incelenme hususu, Türkiye'nin bu konudaki haklılığı uluslararası platformlarda dile getirilmesi önem arz etmektedir.

Kıbrıs Adası özelinde bölge ülkeleri ile işbirliği antlaşmaları imzalamaya yolunda çalışmalar yapılmaktadır. Türkiye, Doğu Akdeniz'de yer alan diğer havza ülkeleri ile derhal antlaşma gayretindedir. Bölge ülkeleri ile dış politikada var olan sorunlar bir kenara bırakıldığı, enerji alanında işbirliği yapıldığı jeostratejik politika izleme adımları atılmaktadır. Kıbrıs Adası'nın içinde olmadığı hiçbir Doğu Akdeniz politikasının uzun ömürlü olamayacağı hususu bilinmektedir.

Anahtar Sözcükler

Türkiye, Kıbrıs Adası, Doğu Akdeniz, Enerji

ABSTRACT

ALTUNOK, Volkan. *Energy Strategy in The Context of Turkey's Geopolitical Importance of The Island of Cyprus in The Eastern Mediterranean*, Master's Thesis, Nevşehir, 2021.

The Eastern Mediterranean Sea has always had a geopolitical significance with its historical and cultural background and has been on the crossroad of the world's one of the most important waterways. The island of Cyprus is located in the triangulation point of the Eastern Mediterranean Sea and it became an indispensable part of the basin with its' geopolitics. The island of Cyprus has been an island that states would want to seize in every period of history.

Geopolitical significance of the Cyprus Island has increased significantly since the presence of energy reserves discovered in the Eastern Mediterranean Sea. It is undoubtful that in order to get the biggest share of the energy reserves in the Eastern Mediterranean Sea, Turkey should leverage the geopolitics of Cyprus Island to its' own benefit.

The core of the terminologies that are used in agreements made in accordance with international maritime law such as Exclusive Economic Zone (EEZ), Continental Shelf, Territorial Waters etc., is related to geopolitics. In order to have a say in the Eastern Mediterranean Sea and make legal claims, Turkey must understand the geopolitical significance of the Cyprus Island. Because newly discovered energy reserves are mainly around the Cyprus Island. Any activities regarding the energy reserves on these fields should not be considered without including Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC) which has a 'half 'say for all the matters on the Island of Cyprus and its' guarantor, Turkey.

Actions in the field of the law of international maritime should be towards in favor of Turkey, all the current practices, case laws and rulings about Territorial Water disputes should be examined down to the final details and Turkey's rightful claims on this matter should be raised in the international arena.

Agreements should be made immediately with other states in the region. Problems with neighboring countries regarding foreign policy should be left aside and cooperation should be made in the field of energy. Our national doctrine, It should be known that no Eastern Mediterranean policy, which Turkish Cypriots are not in, cannot be long lasting.

Keywords

Turkey, Cyprus Island, Eastern Mediterranean, Energy

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	I
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	II
ETİK BEYAN.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR DİZİNİ	IX
ŞEKİLLER DİZİNİ	X
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	4
KIBRIS ADASI VE DOĞU AKDENİZ	4
1.1. KIBRIS ADASININ TARİHİ	4
1.1.1. Adanın İlk Dönem Tarihi	4
1.1.2. Kıbrıs Adası’nda Türk Hâkimiyeti.....	5
1.1.3. Osmanlı Devleti Hâkimiyeti Sonrası Kıbrıs	6
1.1.4. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Öncesi ve sonrası Kıbrıs	9
1.2. KIBRIS ADASI’NIN STRATEJİK KONUMU	11
1.3. DOĞU AKDENİZ HAKKINDA BİLGİLER.....	12
1.3.1. Doğu Akdeniz’in Coğrafyası	12
1.3.2. Doğu Akdeniz	15
1.3.2.1. Doğu Akdeniz’in Stratejik Önemi	15
2. BÖLÜM.....	18

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU VE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI	18
2.1. HUKUKSAL TANIMLAR.....	18
2.1.1. Uluslararası Deniz Hukuku Tanımı ve İlkeleri	18
2.1.2. Uluslararası Deniz Hukuku Temeli ve Gelişimi	18
2.2. ULUSLARARASI DENİZ ALANLARI	20
2.2.1. Uluslararası Hukuk Açısından Deniz.....	20
2.2.1.1. Karasuları	20
2.2.1.2. Bitişik Bölge	21
2.2.1.3. Kıta Sahanelığı.....	22
2.2.1.4. Münhasır Ekonomik Bölge	25
2.2.1.5. Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanelığı Arasındaki Farklar	27
2.3. DOĞU AKDENİZ DENİZ YETKİ ALANI SORUNU.....	29
2.3.1. Doğu Akdeniz’de Kıta Sahanelığı Sorunu.....	29
2.4. ULUSLARARASI YARGI KARARLARI	30
2.4.1. Kuzey Denizi Kıta Sahanelığıının Sınırlandırılması Kararı	32
2.4.2. Manş Denizi Kıta Sahanelığıının Sınırlandırılması Kararı	33
2.4.3. Tunus-Libya Kıta Sahanelığıının Sınırlandırılması Kararı	33
2.4.4. Yemen-Eritre Kıta Sahanelığıının Sınırlandırılması Kararı.....	34
2.5. KIBRIS ADASI BAĞLAMINDA ADALARININ HUKUKİ NÖRMLARI	36
3. BÖLÖM.....	39
ENERJİ REZERVLERİ KAPSAMINDA DEVLETLERİN DOĞU AKDENİZ’DEKİ STRATEJİK VE JEOPOLİTİK POLİTİKALARI	39
3.1. DOĞU AKDENİZ’E KIYIDAŞ DEVLETLER	39
3.1.1. Yunanistan	39
3.1.2. Güney Kıbrıs Rum Kesimi (GKRY).....	43

3.1.3. İsrail	47
3.1.4. Suriye	50
3.1.5. Mısır	54
3.1.6. Lübnan	59
3.1.7. Filistin	64
3.1.7. Libya	65
3.1.7. İngiltere	68
3.1.8. KKTC	71
3.1.9. Türkiye	74
3.1.9.1. Türkiye'nin Genel Enerji Stratejileri	74
3.1.9.2. Enerji Politikaları Açısından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası	78
3.1.9.3. Türkiye-İsrail Olası MEB Sınırlandırması.....	86
3.1.9.4. Türkiye-Libya MEB Sınırlandırılmasının Faydaları.....	87
3.1.9.5. Türkiye-Lübnan Olası MEB Sınırlandırması.....	88
3.2. DOĞU AKDENİZ'E KIYIDAŞ OLMAYAN DEVLETLERİN POLİTİKALARI.....	90
3.2.1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD).....	90
3.2.2. Rusya.....	94
3.2.3. Fransa	98
3.2.4. İtalya.....	99
3.2.4. Çin.....	100
SONUÇ.....	105
EK 1. SULTAN ABDÜLHAMİD'İN SURET-İ FERMAN-I ÂLİSİ	123
EK 2. ORJİNALLİK RAPORU	124

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

BMDHS: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi

BOP: Büyük Ortadoğu Projesi

BOTAŞ: Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi

CIA: Central Intelligence Agency

CKBBS: Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi

CKSS: Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi

GKRY: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi

KSBBS: Kıta Sahanlığı Bitişik Bölge Sözleşmesi

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

MEB: Münhasır Ekonomik Bölge

OECD: İktisadi İşbirliği ve Geliştirme Teşkilatı

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

TPAO: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı

UAD: Uluslararası Adalet Divanı

USGS (United States Geological Survey): Amerika Birleşik Devletleri Jeolojik Araştırmaları Kurumu

U.S. EIA: United States Energy Information Administration (Birleşik Devletler Enerji Bilgi İdaresi)

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1: Akdeniz ve Kıyıdaş Devletler (Google Maps,2019)	13
Şekil 2: Doğu ve Batı Akdeniz (Kedikli, 2015).....	14
Şekil 3: Doğu Akdeniz'e Kıyıdaş Devletler.....	16
Şekil 4:Bitişik Bölge (contiguous zone) (Baykal F. H., 1998, s. 53).....	21
Şekil 5: Jeolojik Kıta Sahanelığı (Başeren, Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset,, 2013, s. 257).....	23
Şekil 6: Kıta Sahanelığı ve MEB Arasındaki Fark (Kaya Ş. , 2007, s. 145)	27
Şekil 7: Kıta Sahanelığı ile MEB Arasındaki Fark (Başer, 2011, p. 463).....	28
Şekil 8:Türkiye'nin ve GKRY-Yunanistan İddiaları (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 25)	30
Şekil 9:Hollanda ve Danimarka'nın Federal Almanya ile Yan Sınırları (Kaya İ. S., 2015)	32
Şekil 10: Tunus-Libya Kıta Sahanelığı Sınırlandırması (ACLS, 2021)	34
Şekil 11: Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması (Reisman, 2000, s. 724)..	36
Şekil 12 : Yunanistan'ın İddia Ettiği Deniz Yetki Alanı (Gözügüzelli E. , 2018).....	42
Şekil 13: Doğu Akdeniz'deki Enerji Rezerv Sahaları (Karaçin, 2012)	46
Şekil 14: İsrail Deniz Yetki Alanı (BİLGESAM, 2013, s. 19)	48
Şekil 15: İsrail-GKRY Sınırlandırma Antlaşma Sınırları (Yaycı, Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşması'nın Sonuç ve Etkileri, 2020).....	49
Şekil 16: Türkiye ve Suriye Arasındaki Sınırlandırma Hattı (Koç M. , 2006)	52
Şekil 17: Suriye Tarafından İlan Edilen Petrol Arama Sahaları (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 26)	53
Şekil 18: Nil Delta Havzası (Dural, 2015)	56
Şekil 19: Mısır Enerji Kaynakları (Chossudovsky, 2014)	57
Şekil 20: Mısır'ın Türkiye ile Yapacağı Sınırlandırma Antlaşmasında Deniz Yetki Alanı (Başeren, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, 2010).....	58
Şekil 21: Lübnan'ın Birinci Lisans Turu İçin Açtığı Bloklar (Natural Gas World, 2013)	61
Şekil 22: Lübnan-GKRY MEB Sınırlandırma Antlaşması Sınırları (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 29)	62
Şekil 23: İsrail ve Lübnan MEB'lerinin Çakıştığı Bölge.....	63

Şekil 24: Gazze Şeridi ve Batı Şeria (Konyalı, 2014).....	65
Şekil 25: : Türkiye-Libya Mutabakatı (Acer, 2019)	67
Şekil 26: Kıbrıs ve İngiliz Üsleri	69
Şekil 27: KKTC Ruhsatları ile GKRY Ruhsatlarının Çakıştığı Alanlar (Aljazeera, 2015)	72
Şekil 28 : KKTC'nin Doğu Akdeniz Devletleriyle Yapacağı Olası Sınırlandırma Antlaşmalarının Esas Hatları (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 41).....	74
Şekil 29: 1971-2015 Yılları Arası Kişi Başı Elektrik Tüketimi (Enerji Atlası, 2021)....	76
Şekil 30: Türkiye’nin Olası MEB Sınırlandırması (Kaymal, 2019)	82
Şekil 31: Doğu Akdeniz’de Keşfedilen Ve Araştırma Yapılan Enerji Sahaları	83
Şekil 32: Türkiye-Libya Mutabakatı (Acer, 2019)	84
Şekil 33 : Doğu Akdeniz’de Eşit Uzaklık ve Ortay Hat Esasına Göre Yapılacak Sınırlandırmalar (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 38)	85
Şekil 34: Diagonal Hat Esasına Göre Türkiye-İsrail Olası MEB Sınırlandırma Antlaşması Sınırları (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 46)	86
Şekil 35: Diagonal Hat Esasına Göre Libya-Türkiye Arasındaki MEB Sınırları (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 47)	87
Şekil 36: Diagonal Hat Esasına Göre Türkiye-Lübnan Olası MEB Sınırları (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 49)	88
Şekil 37 : Diagonal Hat Esasına Göre Belirlenebilecek Sınırlandırma Sınırları (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 50)	89
Şekil 38: ABD’nin Bölgedeki Askeri Unsurları (Timeturk, 2017).....	93
Şekil 39: Rusya’nın Karadeniz Filosu ve Doğu Akdeniz’deki Görev Gücü (SETA, 2018)	97
Şekil 40: İnci Dizisi (String of Pearls) (Claxton, 2014).....	101
Şekil 41: Çin’in Kara ve Deniz İpek Yolu (Mittal, 2015).....	103

GİRİŞ

İnsanlığın ilk belirtileri, medeniyetlerin ilk kez zuhur ettiği Anadolu ve Ortadoğu'yu birbirine kavuşturan Doğu Akdeniz, tarih boyunca her daim önem arz etmiştir. Jeopolitik önemi itibariyle doğu-batı ve kuzey-güney arasında ticaret, harp ve ulaşım alanlarında bir köprü vazifesi görmüştür. Doğu Akdeniz, tarihin her döneminde gücü elinde bulunduran küresel ve bölgesel güçlerin ilgi odağında olmuştur. Doğu Akdeniz'in nirengi noktası olan Kıbrıs Adası' da bulunduğu konum itibariyle tarih boyunca çeşitli devletlerce her zaman alınmak istenen, jeopolitik önem arz eden mühim bir adadır. Kıbrıs Adası, büyüklüğü itibariyle Akdeniz'de en büyük üçüncü ada özelliğine sahiptir. Sardinya ve Sicilya adalarından sonra 3. sırada yer alır. Kıbrıs Adası jeopolitiği itibariyle Asya, Afrika ve Avrupa kıtalarının yollarının kesiştiği kritik öneme sahip bir adadır.

Doğu Akdeniz'de varlığı tespit edilen hidrokarbon rezervlerine ilave olarak diğer bölgelerin enerji kaynaklarının geçiş mevkiinde bulunması adanın stratejik önemini ve havzaya olan ilgiyi arttırmaktadır. Bu bağlamda bölgesel üstünlük arayışının artışı beraberinde kutuplaşmaların ve çatışmaların artışına etken olmuştur. Doğu Akdeniz'in bir diğer stratejik yönü de Süveyş Kanalı, İstanbul Boğazı, Çanakkale Boğazı ve havza üzerinden geçen petrol boru hatları aracılığıyla deniz yoluyla yapılan petrol sevkiyatının %30'u (SETA, Türkiye'nin Enerjide Merkez Olma Arayışı, 2016, s. 55-56) havzada yapılmaktadır. Bu sebeple Doğu Akdeniz'in ve bu bağlamda Kıbrıs Adası'nın güvenliği hem havzaya kıyıdaş ülkeler için hem de bu havzayı kullanan diğer dünya ülkeleri için hassasiyet ve önem arz etmektedir.

Doğu Akdeniz, geçmiş dönemlerde olduğu gibi son dönemlerde de siyasi, hukuki ve ekonomik tartışmaların merkezinde yerini almaktadır. Enerji rezervlerinin varlığının keşfedilmesi neticesinde enerji politikalarının ve dünyada ki enerji teorilerinin ilk basamaklarına yerleşen Doğu Akdeniz, havzaya kıyıdaş devletleri; Yunanistan, Mısır, Türkiye, Suriye, İsrail, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC), Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Libya, Lübnan ve Filistin'i rekabete sokmuştur.

Bu gelişmeler bölge devletleri olan Türkiye, GKRY, KKTC, Yunanistan, Mısır, İsrail, Suriye, Libya, Filistin ve Lübnan'ı karşı karşıya getirmiştir. Bir diğer yandan

küresel bazda üretilen enerjinin yaklaşık dörtte birini tüketen, askeri ve ekonomik anlamda lider güç olma niteliğini kaybetmek istemeyen Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de Doğu Akdeniz Havzası'nda ve Kıbrıs Adası'nda hegemon güç olma arzusundadır. Küresel ölçekte en büyük doğalgaz rezervlerine sahip ve ihracatçısı konumunda olan Rusya'da havzada bulunan enerji kaynaklarından pay talep etmektedir. Soğuk Savaş döneminden sonra tekrardan havza ülkeleriyle diplomasi kurması ve askeri yönden bölgede bulunup faaliyet göstermesi de buna işarettir. Yarım asırdan fazla süregelen zaman diliminde Doğu Akdeniz'de kendi hâkimiyetlerini ABD'ye nakletmiş gibi gözükseler de İngiltere, Kıbrıs Adası'nda bulunan üsleri ve Filistin meselesinde izlediği ılımlı politikalar nedeniyle Arap Devletleri nezdinde hoşnutluk kazanarak ABD'ye alternatif olma çabasıdadır. Dev İngiliz petrol şirketlerinin havzada ciddi faaliyetleri de bulunmaktadır. Akdeniz'e kıyıdaş olan ve coğrafyada eski bir sömürge gücü olan Fransa ise Avrupa Birliği'nin bölgesel politikasına paralel olarak etkin güç olmaya çalışmaktadır. Ekonomi alanında dünyada bir numara olmaya doğru giden Çin'in her ne kadar küresel enerji politikalarında Doğu Akdeniz öncelikli olarak bulunmasa da artış gösteren enerji ihtiyacı nazara alındığında Çin'in de bu enerji pastasından pay alma arzusu olacaktır. Suriye'de yaşanan çatışmalar sırasında Birleşmiş Milletler (BM) 'nin ambargo kararına karşı gelmiş ve zaman zaman Esad rejimine destek vererek bölgede politik bağlamda varlığını hissettirmiştir.

Doğu Akdeniz'de enerji rezervlerinin keşfi nedeniyle devletler ilk etapta hemen kazanç sağlama eğilimine girmişlerdir. Araştırma yapan enerji şirketleri gaz rezervlerinin yoğun olarak Mısır'ın Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) alanında olduğu açıklamışlardır. Bu açıklamalardan sonra enerji rezervlerine ilgili ülkelerin Mısır'la ilişkilerini arttırmaya başlamıştır. Özellikle Yunanistan ve GKRY yapmış oldukları enerji forumları, ikili antlaşmalar ile Türkiye'yi bu ilişkilerinde saf dışı bırakmaya çalışmışlardır. Türkiye'nin nihai hedefi her zaman KKTC'nin Kıbrıs Adası üzerinde bulunan haklarını savunma yönünde olmuştur. Farklı devletlerin Türkiye'yi bölgede koridor olarak görme arzularına önlemler almıştır. Bu bağlamda Türkiye'nin uzun soluklu politikalara gereksinimi vardır. Bu politikaların uzun soluklu ve süreklilik arz etmesi esas alınmalıdır. Türkiye Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerle ciddi diplomatik problemleri vardır. İsrail ile Filistin meselesi, Suriye Rejim ile yaşanan iç savaşta karşı cephede yer alması, Mısır'da Sisi yönetimi ile sorunları, Ege Adaları ve Kıbrıs Adası

nedeniyle daima problemlili olduğu Yunanistan ve GKRY ile yaşadığı sorunlar bu sorunlara örnektir. Bu devletlerin bazıları kendi ittifak gruplarını oluşturarak Türkiye'yi saf dışı bırakma gayretindedir.

Doğu Akdeniz'deki bulunan enerji rezervleri yalnızca havzaya kıyıdaş ülkelerin değil aynı zamanda dünyada güç sahibi devletlerin de nihai hedefleri arasında bulunmaktadır. ABD'nin, Rusya'nın ve diğer bazı devletlerin Suriye'deki yaşanan iç savaşa müdahil olması da bu tezimizi destekler niteliktedir. Devletler çıkarları gereği sürekli politikalar, stratejiler ve diplomasi hamleleri geliştirmektedirler. Doğu Akdeniz'de etkin güç olan Türkiye'de enerji rezervlerinin önemine hassasiyet göstermektedir. Bu bağlamda Kıbrıs Adası'nın jeopolitiği yüksek derecede önem arz etmektedir.

Bu çalışmamızda Kıbrıs Adası'nın jeopolitiğinin enerji bağlamında Türkiye açısından önemi detaylarıyla açıklanması amaçlanmaktadır. Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji rezervlerinin Türkiye açısından önemi çalışmada değerlendirilmiştir. Çalışmamız giriş ve sonuç bölümünden hariç üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kavramsal ögelere yer verilmiştir. Kıbrıs Adası ve Doğu Akdeniz'in tarihi, jeopolitiği ve stratejik önemine değinilmiştir. İkinci bölümde uluslararası deniz hukuku bağlamında Türkiye'nin hukuki haklarına ve Doğu Akdeniz'deki deniz hukuku sorunlarına yer verilmiştir. Türkiye'nin, uluslararası hukuk çerçevesinde hakkaniyet ilkesi gözetilerek Doğu Akdeniz'deki münhasır ekonomik bölge alanlarının belirlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu bölümde hukukun üstünlüğü ve hakkaniyet esas alınmıştır. Üçüncü bölümde ise Türkiye'nin Kıbrıs Adası özelinde bölge ülkeleri ile enerji alanında ki ilişkileri, Doğu Akdeniz'deki enerji rezervlerinin kullanımı ve çıkarılması hususunun havzada bulunan devletler ve küresel aktörlerle işbirliği ve diplomasinin nasıl yapılması gerektiği hususuna ve politikalara yer verilmiştir. Burada Türkiye'nin oransallık ve hakkaniyet ilkelerini esas alarak hukuk çerçevesinde ele alacağı politikalara yer verilmiştir. Türkiye enerji stratejilerini bu çerçevede ele almaktadır.

1. BÖLÜM

KIBRIS ADASI VE DOĞU AKDENİZ

1.1. KIBRIS ADASININ TARİHİ

1.1.1. Adanın İlk Dönem Tarihi

Tarihin her döneminde Doğu Akdeniz'de egemenlik kuran, üstünlük sağlayan devletler, Kıbrıs Adası'nın da sahibi oldular. Ada dünyada, ‘‘Batı Asya'nın anahtarı’’ şeklinde kabul gören (Atan, 1986, s. 56), yıllar boyunca imparatorluklar ve devletlerin egemenlikleri için uğraştıkları önemli bir coğrafyada bulunmaktadır. Kıbrıs Adası'nın jeopolitiğine hâkim olan devletler Doğu Akdeniz'deki enerji kanallarına, ticari yollara ve askeri hâkimiyet üstünlüğü gibi unsurlarda büyük bir avantaj sağlamaktadır. Çünkü Kıbrıs Adası, hem Akdeniz'in hem de buradan geçen ticaret yollarının her zaman uğrak yeri ve ikmal alanı olmuştur. Ticaret yolları üzerinde bulunması hasebiyle, Kıbrıs Adası'nın stratejik önemi daima artmış, zengin maden yatakları, ormanları ve ılıman iklimi sebebiyle adaya yakın her devletin iştahını kabartmıştır (Keser, Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Pozisyonu. , 2012, s. 58). Tarihi devirlerde Kıbrıs Adası'nın; Hititlerin, Mısırlıların, Fenikelilerin, Asurluların, Perslerin, İngilizlerin, Romalıların, Bizanslıların, Cenevizlilerin, Memlükülülerin ve Arapların ya taarruzuna maruz kalmış ya da taarruz sonucu idaresi altına girmiştir.

Milattan sonra 395 yılında Roma İmparatorluğu Batı ve Doğu Roma şeklinde iki nizama ayrılmıştır. Kıbrıs Adası ise Doğu Roma İmparatorluğunun hâkimiyeti altında kalmıştır. Adaya ilk Müslüman seferi Halife Hz. Osman döneminde vukuu bulmuş olup, Halifenin emri ile Şam valisi olan Muaviye b. Ebû Süfyân, 648-649 yıllarında Kıbrıs Adası'na sefere çıkarak ilk İslam hâkimiyetini tesis etmişti (AYCAN, 1990, s. 9). Müslümanlar açısından bu kuşatma esnasında Peygamberin süt teyzesi olan Ümmü Haram'ın devesinden düşüp şehit olması hasebiyle önem arz etmektedir. Günümüzde Larnaka'da Hala Sultan Türbesi olarak adlandırılan yerde ziyaret edilmektedir.

1.1.2. Kıbrıs Adası'nda Türk Hâkimiyeti

Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhüsrev'in 1207 senesinde Antalya'yı fethetmesi itibariyle Türklerin Akdeniz ve Adası ile muhatap olmaya başladığı ve 13. asrın başlarında Sultanlar ile Kıbrıs Kralları arasında dostluk ahitnamelerinin teatisi ve tabii ticari beraberlikler kurulmaya başlamıştır. (Alasya, 1988, s. 29).

1519-1525 tarihleri arası, Almanlarla Fransızların birbirleriyle rekabet halinde olduğu ve iç çekişmelerin büyük boyutlara ulaştığı yıllardır. Bu tarihler arasını Osmanlı devleti açısından değerlendirdiğimiz zaman Osmanlının, en güçlü olduğu, birlik ve beraberliğin en üst düzeyde olduğu ortaya çıkmaktadır. 1517 Mısır'ın fethi, 1526 Mohaç Zaferi, 1532 Viyana kuşatması, 1522 Rodos'un fethi vb.leri Osmanlı Devletinin o dönemlerdeki gücünün tezahürleridir. Avrupa ise iç çekişmelerle, mezhep ve din çatışmalarıyla bölük pörçük olarak kan kaybediyordu (Alasya, 1988, s. 30). Aynı yıllarda Akdeniz, Osmanlının bir gölü haline gelmişti. 4'ta ise, Venedikliler yıllık vergi vererek egemenliklerini sürdürüyorlardı. Ancak, otoriteleri yeterince zayıflamıştı. Adaya ve çevresine tam bir hâkimiyetleri kalmamıştı. Uyguladıkları kötü yönetimle de Kıbrıs Adası'nın yerli halkının desteğini yitirmişti. Çoğu zaman korsanlarla Osmanlı Devleti çarpışarak Ada çevresinde güvenliği sağlıyordu.

Korsanlar, daha çok Batı Akdeniz ülkelerinden gelen Ceneviz, Venedik, Malta, Rodos, İspanyol korsanları olup köyleri yağmalıyor, yakıp yıkmanın yanında halkı öldürerek dehşet saçıyorlardı. 1400-1415 yılları arasında Kıbrıs Kralı Adaya korsanları fiilen sokarak destek vermişti. Kralın bu yardımdan güç alan korsanlar, yakın ülkelere de baskın yapmaya başladılar. (Gazioğlu, 1994, s. 30).

O vakitler Anadolu ve Ortadoğu'da hâkimiyeti elinde tutan Osmanlı Devleti, Doğu Akdeniz'de mutlak manada hâkimiyet tesis etmek için Kıbrıs Adası'nı fethedip, Akdeniz'i devletin adeta bir gölü olma idealini gerçekleştirmek istemiştir. Osmanlı Devleti'nde o dönem tahtta olan Yavuz Sultan Selim Mısır seferi sırasında deniz kuvvetlerine ciddi önem göstermiştir. Mısır ve Suriye'yi, Osmanlı Devleti topraklarına katmasına müteakip, Kızıldeniz'de üstünlüğü sağlamış, akabinde Akdeniz-Hindistan arasında ki coğrafyayı da kontrol altında tutmaya çalışmıştır. Süveyş'te deniz üssünü kurarak üssün sayesinde Hint Okyanus'undaki hâkimiyette büyük gelişmelere imza atmıştır (Şehzuvaroğlu, 1965, ss. 109-110).

XV. asırdan sonra denizlerden faydalanmanın önemi giderek artmasıyla birlikte cihan devleti olan Devlet-i Aliyye’de denizciliğe hususiyet göstermiştir. Osmanlı Devleti’nin Deniz Hâkimiyet Teorisi mimarisi olan ve denizcilikte bir dev olan Barbaros Hayrettin Paşa cihana hükmetmenin denizlere egemen olmaktan geçtiğini belirtmesi bu vaziyeti düstur tayin edilmesine sebep olmuştur. Kaptan-ı Derya, Denizciliğe verdiği değeri ve önemi bu şekilde ifade etmiştir. (Kurumahmut, 1988, p. 35). Denizciliğe verilen bu önem devletin çöküş dönemine geçmeden önceki sultanları tarafından benimsenseydi bugün bambaşka bir tarih konuşuyor olmamız muhtemeldi.

Korsanların zulmü ile beraber Osmanlı Devleti kendisi açısından adayı fethetmek için kendine göre haklı sebepleri olan Ada konumu siyasi, stratejik, iktisadi ve dini nedenlerden dolayı 1517 yılında Yavuz Sultan Selim tarafından kuşatıldı fakat tam anlamıyla bir fetih sağlanmadı. Bu durum yapılan antlaşma ile Kıbrıs Adası’nın haraca bağlanması ile sonuçlandı.

Türkler tarafından, Kıbrıs Adasının kontrolünün alınması Osmanlı padişahı olan II. Selim döneminde gerçekleşmiştir. 1570 yılında Lala Mustafa Paşa komutasındaki bir ordu ile Kıbrıs Adası’na sefer başlatan Osmanlı Devleti Magosa kalesinin alınmasıyla birlikte Venediklilerin elinde bulunan Kıbrıs Adası’nı 1 Ağustos günü 1571 senesinde fethetmiştir. Bu tarihi günden sonra Türk imarına açılan Kıbrıs Adası 308 yıl boyunca Osmanlı hâkimiyetinde kalacaktır (Alasya, 1988, s. 9). Bu iskânla birlikte yıllarca Kıbrıs Adası’nda tarihte görülmemiş şekilde huzur tesis edilmiştir.

1.1.3. Osmanlı Devleti Hâkimiyeti Sonrası Kıbrıs

Tarihte ‘93 Harbi’ diye de adlandırılan 1877-1878 Osmanlı-Rus Harbi, Rusya’nın 24 Nisan 1877’de Osmanlı Devletine karşı savaş ilanı ile başlamış, yaklaşık iki yıl süren bu savaş, tarihin en dehşetli ve ıstıraplı göçlerinden birine neden olmuştur (Süral, 1997). Kimi tarihçilere göre 1 milyonun üzerinde insan göç etmiştir. Tahta çıktıktan hemen sonra başlayan savaşa, Sultan Abdülhamid girmek istememiştir. Fakat yönetim gücünü elinde tam bulunduramadığından meclis iradesiyle ters düşmeyip savaşa girilmiştir. Ruslar Yeşilköy(Ayastefanos) kapılarına dayanmıştır. Artık Payitaht için ciddi bir beka sorunu oluşmuştu.

Osmanlı Devleti, çok ağır şartları olan Ayastefanos Antlaşmasını 3 Mart 1878’de Ruslarla imzalamak mecburiyetinde kaldı. Doğu Anadolu’nun kapısı olan Kars, Ardahan,

Doğu Karadeniz'in en kıymetli limanı olan Batum liman şehri Ruslarca işgal edildi. Bu antlaşmayla da bu şehirlerimiz Ruslara bırakıldı. Batı da ise Romanya, Sırbistan, Bulgaristan birer prenslik haline geldi (Uzunçarşılı, 1988, s. 125-126).

Sultan Abdülhamid belli şartları kabul etmesiyle geçtiği tahta, idareyi tam manada eline almadan başlayan 93 Harbi neticesinde zaten zor durumda olan devletin yönetimi iyice güçleşmişti. Devletin bekası için artık bir seçim yapmaktaydı. Genç Sultan İngiltere'nin iyi niyetli olmadığı ve hedeflerini çok iyi biliyordu. Lakin devletin ayakta kalması için Rus tehdidine karşı İngiltere ile müttefik olma yoluna gitti. Asıl amacı Rusya'nın Doğu Anadolu'da ilerlemesini İngiltere ile durdurup, sıcak denize inme hayalleri olan Rusların önüne İngiliz setini çekmekti. Sultan Abdülhamid devletin güçlü olduğu bir dönemde Kars ve Ardahan'ı tekrar alıp, Kıbrıs Antlaşması ile İngiliz idaresine bıraktığı adayı tekrar antlaşma maddesi gereği almakti.

Rusların Ortadoğu ve Akdeniz'e inmesinin Batı ülkeleri için, özellikle de İngiltere'nin menfaatlerine ters düştüğü bir gerçektir. İngiltere'nin Osmanlıya Ruslara karşı yardım vaadi aldatmacadan başka bir şey değildi. Zaman bunu ispatlamıştır, Kıbrıs Adası'nı bir üs olarak kullanmak amacıyla emaneten aldığına dair vadinin yalan olduğu, 1914 yılında tek taraflı Adayı ilhak etmesiyle kanıtlamıştır. Bir İngiliz hayranı olan Said Paşa'nın dışında, Osmanlı padişahı ve diğer üst yöneticiler, İngilizlerin altına imza koydukları bu antlaşmalardaki vaatlerinde samimi olmadıklarını biliyorlardı ve onlara güvenmiyorlardı. Ancak, çöküşü her geçen gün biraz daha hızlanan devletin başındaki idarecilerin yapabilecekleri fazla bir şey olmadığı da ortadaydı. Hak sahipleri, her zaman haklarını savunup koruyabilecek kadar da kuvvete sahip olmak durumundadırlar. Aksi takdirde kuvvetin yıkıp mahvedemeyeceği hiçbir insani değer düşünülemez. Bu durum bazen öyle bir hal alır ki, haklı kaybettiği hakları arkasından gözyaşı dökecek kudreti bile kendisinde bulamaz hale gelebilir (Zia, 1975, s. 94).

İngiltere, Osmanlı Devleti'nin antlaşmayı onaylamasını beklemeden harekete geçmiş, askeri birliklerini Kıbrıs Adası'nın güneyinde bulunan Larnaka ve Limasol gibi iki önemli ilçeye çıkarmıştı. Sultanın fermanını taşımakla yükümlü Sami Paşa ve İngiliz ordu personelini komuta eden Koramiral Lord John Hay, Larnaka Limanında Osmanlı ve İngiltere arasındaki Kıbrıs Adası'nın yönetiminin devredilmesine yönelik töreni gerçekleştirdi. (The Times, 15 Temmuz 1878). Sonra ki gün İngiliz bayrağı göndere

çekilerek tören yapılmıştı (Gazioğlu A. C., 1960, s. 16). Antlaşma hukukuna göre Kıbrıs Adası bir İngiliz sömürgesi değildi, bunun tam aksine hukuken Osmanlı Devleti toprağı kabul edildiğı için bir sömürge valisi atanamadı ve sömürge valisi yerine Sir Garnet Wolseley Yüksek Komiser olarak görevlendirilmişti (Gazioğlu A. C., 1960, s. 17).

22 Temmuz'da Lord John Hay'den görevi devralmak üzere Sir Garnet Wolseley adaya ayak basmış ve İngiltere Kraliçesi'nin bildirisini okumuştur. (The Times, 24 Temmuz 1878). Kıbrıs Adası'nda tam manada İngiliz yönetimi 6 Ağustos 1878 tarihinde sağlanmıştı.

İngiltere Kıbrıs Adası'na geldiğı zaman, Türklerden ve Rumlardan oluşan Kıbrıs halkı görünüşte İngiltere'nin adayı işgalini memnuniyetle karşılamıştı. The Times Gazetesi'ne göre Yüksek Komiser Sir Garnet Wolseley'in ada halkının işgalden memnun olduğunu ifade eden bir telgrafi yayımlanmıştı (The Times, 15 Temmuz 1878). The Times'a göre, hem Rum hem Müslüman halkın temsilcileri Sir Garnet Wolseley'e kendi istekleriyle ilgili mektuplarını sunarken de işgalle ilgili memnuniyetlerini dile getirmişlerdir (Times, 7 Ağustos 1878). Her ne kadar İngiliz basının da böyle bir memnuniyet olduğu dile getirilse de işin aslı öyle değildir. Orada yaşayan halk çalışmamızın Ek-1'inde arz edeceğimiz Sultan Abdülhamid'in fermana sadık kalarak İngiliz yetkililere misafir hürmeti göstermiştir. İngilizlerin gelmesiyle birlikte ada da Müslümanların aksine Rumlar memnundu. Bakınız yine The Times'a göre, Rumların işgalle ilgili düşünceleri şöyledir;

- 1) İngiliz işgaliyle Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'la birleşeceği düşüncesi,
- 2) Rumların kötü Türk yargıçlarından kurtulacağı
- 3) İngilizlerin adaya gelişiyle Rumların ağır vergilerden kurtarılacağı düşüncesidir. Bu düşüncelerden ilki, Sir Garnet Wolseley'in ayak bastığı, İngiltere Kraliçesi'nin halkın refahıyla ilgilendiğini ortaya koyan, ticaretin, tarımın, özgürlüğün, adaletin kutsanması sözünü veren bir bildirisinin İngilizce, Rumca ve Türkçe olmak üzere üç dilde okunduğı Larnaka'da İngilizlerin karşısına çıkmıştır (The Times, 23 Temmuz 1878). Bu bildiri adaya hâkimiyetin tescili niteliğindedir.

Rumların asıl temenni ettikleri fikir ise Yunanistan'a bağlanmaktı. Rum Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu, karşılama töreninde gerçekleştirdiğı konuşmasında Yunanistan'a bağlanma arzularını İngiltere'nin daha önce Yunan adalarını verdiğini hatırlatılmış tıpkı

bunun gibi kendilerinin de anavatana bırakılacağından emin olduklarını dile getirmişlerdir. (Gürel, 1984, s. 41). Rumların o tarihlerden itibaren ayrılıkçı, adanın huzuruna gölge düşürecek faaliyetlerinin göstergesidir.

Doğu Akdeniz’de bir ada olan Kıbrıs Adası’nın üç özelliği bakımından Rodos’la kıyaslandığını belirtmiştir. Gazeteye göre;

- 1) Kıbrıs Adası Ortadoğu ve Kafkaslara yakın askerî bir üstür,
- 2) Fırat Vadisi Demiryolu Tasarısı’na mesafe bakımından Rodos’tan daha yakındır
- 3) Tarımsal ürünler açısından Kıbrıs Adası, Rodos’tan daha verimlidir (The Times, 22 Temmuz 1878).

Kıbrıs Adası ile ilgili olarak İngiliz Muhafazakârlarından siyasetçi W.Palliser İngiliz denetiminde olan “Malta adasının hiç kuşkusuz şimdi sahip olduğu büyük önemden çok son olarak İngiltere’yi Hint İmparatorluğu’na bağlayan zincire katılan bu yeni ve büyük halkanın”, yani Kıbrıs Adası’nın öneminden bahsetmiştir (The Times, 11 Kasım 1879). Palliser 1880 başında halka açık yaptığı konuşmada ülkesindeki Liberallerin eleştirilerine rağmen Kıbrıs Adası’nın önemli bir askerî üs olduğunu söylemiştir (The Times, 2 Şubat 1880).

Antlaşma gereği Kıbrıs Adası’nda bulunan İngiltere Osmanlı Devleti ile yapmış olduğu Kıbrıs Antlaşmasına sadık kalmadı. Ruslarla 1918 yılında yapmış olduğumuz Brest-Litovsk antlaşmasıyla geri alınan Kars, Ardahan ve Batum’a karşılık İngiltere Kıbrıs Adası’ndan 1960 yılına kadar çıkmayacaktır.

1.1.4. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı Öncesi ve sonrası Kıbrıs

1878 yılında adanın yönetimin İngiltere’ye geçmesiyle birlikte Yunanistan, Enosis¹ talepleri oluşmaya başlamıştır. Kıbrıs Adası’nda yaşayan Rumlar II. Cihan Harbi ve sonraki dönemlerde bu talepleri daha yoğun hale gelmiştir. Yunanistan, bu taleplerin neticesinde ilk olarak Birleşmiş Milletlere başvurarak ideallerini resmileştirmişlerdir.

¹ Kıbrıs Adası’nın "Yunanistan'a bağlanması" anlamında kullanılmıştır. Genel anlamı ise politika açısından "bir ülkenin sınırlarına dâhil olma, birleşme" anlamına gelmektedir (Wikipedia, 2019)

Sebepler olarak da kendi kaderini tayin hakkının kullandığını söylemiştir (Gazioğlu A. C., 1960, s. 133-153). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda istedikleri bir sonuç çıkmayınca Yunanistan'ın arzusu üzerine 1952 senesinde başkentte EOKA² örgütü kurulmuştur ve bu teşkilat çeşitli eylemler yapmaya başlamıştır. (Fırat, 2009, s. 600).

Yunanistan ve Rumların bu faaliyetlerine karşılık Kıbrıslı Türkler de harekete geçti ve Fazıl Küçük liderliğindeki partiye "Kıbrıs Türk Partisi" adı verildi ve ilk direniş örgütü "VOLKAN" kuruldu (Küçük, 2002). VOLKAN Örgütü, modern Birlik ve İlerleme modeli olarak yorumlanabilen ancak çoğunlukla yerel kuruluşlarla sınırlı olan gizli bir kuruluştur. "Var olması gerekiyorsa, neden kan akmama" olduğu iddia edilen VOLKAN Örgütü, Fazıl Küçük'ün yanı sıra Şakir Özel ve Kemal Mişon gibi kişiler tarafından kuruldu. VOLKAN kurulduktan kısa bir süre sonra, insanlar ve umut için mücadele beyanları yayınlamaya başladı. Ancak VOLKAN'ın faaliyetleri makale dağıtmanın ötesine geçmedi. (Keser, Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı, 2015).

I. Cihan Harbi'nde Osmanlı Devleti ve İngiltere ayrı ittifaklar içerisinde bulunmaktaydı. Bu kutuplaşmanın neticesinde İngiltere, tek taraflı aldığı kararla adayı ilhak etmiştir, Türkiye bu kararı Lozan Barış Antlaşması'na kadar tanımamıştır. Ancak 1923 senesinde antlaşma ile tanımıştır (Renouvin, 2004, s. 224-290). 1930'dan sonra İngiltere himayesinde bulunan Kıbrıs Adası'nın Yunanistan'a bağlanması (Enosis) düşüncesine karşılık Türkiye ise Kıbrıs Adası'nın Yunanistan ve Türkiye arasında paylaşılmasını isteyen taksim tezini ortaya koymuşlardır. Bunun sonucunda Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere destekli 1959 senesinde Zürih'te Türk ve Yunan konuyla muhatap bakanları toplanmıştır. Kıbrıs Devleti'nin oluşması için bazı antlaşmalara imza atıp, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kuruluş adımları böylelikle sağlanmıştır. İngiltere 1960 yılında hem Yunanistan'ın hem de Türkiye'nin garantörlüğünü üstlenmiş buna bağlı olarak Kıbrıs Cumhuriyeti kurulmuştur (Gazioğlu A. C., 1960, s. 9-25).

Rum yönetimi, 1963 yılına gelindiğinde Kıbrıs Adası'ndaki tansiyonu tırmandırarak, EOKA aracılığıyla silaha sarılmış, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu

² EOKA, Kıbrıs Adası'nı Yunanistan'a bağlamak, yani Enosis'i gerçekleştirmek için kurulmuş olan bir silahlı örgüttür (Wikipedia, 2019).

değerlerindeki ortak hakları kendi lehine çevirmeye çalışmışlardır. 1974 yılında Türkiye Rumların adeta soykırım yaparcasına yapmış olduğu silahlı faaliyetlere karşılık olarak Kıbrıs Adası'ndaki Türklerin güvenliğini tesis maksadıyla Barış Harekâtını başlatmıştır. Barış Harekâtının neticesinde Kıbrıs Adası ikiye bölünmüştür. 1975'te nüfus mübadeleleri yaşanmış ve yaşanan olaylar eksenin de adada ikili bir durum ortaya çıkmıştır (Küçük, 2002).

Kıbrıs Adası Türk Federe Devlet Meclisinin 17 Haziran 1983 tarihinde aldığı kararla Kıbrıs Türk Halkının kendi kaderini tayin etme hakkına sahip olduğunu belirten bu hakkın kullanılmasının ortak Cumhuriyet'in gerçekleştirilmesine engel teşkil etmeyeceği vurgulandı. Zirve Antlaşmalarında alınan kararlar çerçevesinde. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin aldığı başka bir kararla kurulduğunu açıkladı. (İsmail, 1998, s. 174-175). Bu tarihten itibaren Türkiye'nin garantörlüğünde adada huzur tesis edilmektedir.

1.2. KIBRIS ADASI'NIN STRATEJİK KONUMU

Kıbrıs Adası, büyüklüğü itibariyle Akdeniz'de en büyük üçüncü ada özelliğine sahiptir. Sicilya ve Sardinya adalarından sonra üçüncü sırada yer alır, konum itibariyle 34°33' - 35° 41' kuzey enlemleri ile 32° 21' - 34° 35' doğu boylamları arasında yer alır ve adanın genel yüzölçümü 9.251 km² olup, sahillerinin uzunluğu 782 km²'dir (Aytekin, 2000, s. 44). Kıbrıs Adasını Orta Doğuya ulaşmak için bir vasıta olarak gören ülkeler bu adayı bir üs olarak kullanmak istemişlerdir. Kıbrıs Adası'nda hâkimiyet kuran devletler, her zaman Türkiye'den Mısır'a Lübnan'dan İran'a kadar olan bu alanı kontrol etme imkânına sahip olmuş, Türkiye üzerinden Orta Doğu'ya açılmayan güçler tarihi süreç içerisinde Kıbrıs Adası'nı bir üs olarak kullanmaya çalışmıştır (Yavuz, 2008).

Kıbrıs Adası, jeopolitik ve stratejik konumu ile Doğu Akdeniz'den geçen ticari ve askeri deniz trafiğini ve en önemlisi Anadolu ve Ortadoğu'da gerçekleştirilecek stratejik hareketleri kontrol etmekte ve böylece Akdeniz'i Ortadoğu'ya açmakta veya kapatmaktadır. (Denktaş, 1996, s. 56-58). Buna paralel olarak Süveyş Kanalı ile birbirine bağlanan dünya deniz ticaret rotası adanın etkisi veya kontrolü altındadır. Buna ek olarak, Kıbrıs Adası, uygun deniz ve hava üssü karakteri (War Academies, 1995, s. 73-74) ile Doğu Akdeniz'de deniz ve hava üstünlüğünü tesis edecek benzersiz bir uçak gemisi özelliğine sahiptir. Bu özellik sayesinde kuvvetler adada deniz ve hava üssü olan Orta

Doğu'da ortaya çıkabilecek durumlara hızla müdahale etme olanağına sahiptir. (Ülger, 2002, s. 303).

Kıbrıs Adası mücadele içerisinde bulunan iki ülke (Türkiye ve Yunanistan) için egemen olanın eline büyük bir koz kazandıracak jeopolitik niteliğine dönüşmüştür. Türkiye egemenliğini sağladığında Doğu Akdeniz'de söz sahibi olacak ve kendi güvenliğini sağlamış olacaktır. Yunanistan'ın egemenliğini sağlaması durumunda Ege adaları ile beraber Akdeniz'de Türkiye'yi tecrit eden halka tamamlanmış olacaktır. Böyle olursa Türkiye'nin güvenliğin tehlikeye sokacak ve bir nevi kuşatmış olacaktır. Bu vaziyet Türkiye'yi tehdit altına sokacak ve dolaylı olarak Yunanistan mücadele de öne geçecektir ve Doğu Akdeniz'deki hava ve deniz yollarını kontrol altında tutarak, Orta Doğu'da bir ses haline gelecektir. (Harp Akademileri, 1995, s. 74-76).

Ada, Süveyş Kanalı yolu ile Akdeniz'i Hint Okyanusu'na açan deniz ticaret rotası üzerinde, Süveyş kanalını uzaktan kontrol etmeye olanak sağlamaktadır (Alasya, 1988, s. 18). Büyük İskender bu mesele üzere Kıbrıs Adası'nın ele geçirilmesi takdirinde denizlerde muhakkak egemenliklerini kuracaklarını ve Mısır üzerine yol açılmış olacağını söylemiştir. Türkiye Cumhuriyeti için önemini Atatürk, Türkiye'nin yeni bir işgal altına girmesi durumunda ikmal yolları ve imkânların merkezine Kıbrıs Adası'nı koymuş ve eğer orası düşman eline geçerse bütün ikmal yollarının tıkanacağını belirtmiştir. (Alasya, 1988, s. 19).

21. yüzyıl devletleri enerji rezervleri arayışı içinde karşı karşıya getirmektedir. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerin yönetsel anlamda istikrarsızlığı ve çatışmaları devletlerin içinde enerji kaynakları açısından rezerv bulunduran havzaya ilgisi Kıbrıs Adası'nın da jeopolitik önemini daha da kuvvetlendirmiştir.

1.3. DOĞU AKDENİZ HAKKINDA BİLGİLER

1.3.1. Doğu Akdeniz 'in Coğrafyası

Cebelitarık Boğazı, batıda Atlantik Okyanusu'na, güneydoğuda Mısır'dan Süveyş Kanalı üzerinden Karadeniz ve Karadeniz'e ulaşan Akdeniz, Doğu Asya, Kuzey Avrupa ve Güney Afrika'dır. Türk Boğazları boyunca kuzeyden yaklaşık 2.509 milyon km² bir alanı kaplar (Kaya Ş. , 2007, s. 18). Jeopolitik konumu itibariyle geniş coğrafyaya yayılmıştır.

Şekil 1: Akdeniz ve Kıyıdaş Devletler (Google Maps,2019)

Akdeniz, Avrupa'nın güneyi ile Afrika'nın kuzeyini ayıran ve doğusunda Asya Kıtası bulunan yarı kapalı bir denizdir ve birçok devletin sınırı Akdeniz kıyılarında bulunur (Budak, 2006, s. 141). Medeniyetlerin harmanlandığı yarı kapalı bir iç denizdir.

Roma İmparatorluğu ekonomisinin can damarı şüphesiz Akdenizdir ve Romalılara göre Akdeniz o denli önemlidir ki dünyanın merkezi olarak isimlendirilmiştir (Gervasi, 1975, s. 7). Akdeniz'i yalnızca ticari açıdan değil askeri açıdan da stratejik yönlü kullanmış ve bu bakımdan oldukça tesirli neticeleri bulunan ve Akdeniz'den azami derece fayda gören bir imparatorluktur.

Osmanlı Devleti ilk zamanlar Anadolu yarımadasının güneyinde yer alan Akdeniz'e "Aşağıdaki Deniz" diye isimlendirmiştir. Anadolu insanları sıklıkla isimlendirme yaparken doğanın renklerinden esinlenmişlerdir. Akdeniz'de bu esinlenmeden nasibini alarak anlam olarak Batı anlamı da olan "Ak" sözcüğünü deniz sözcüğünün önüne getirerek Akdeniz olarak isimlendirmişlerdir. Batı medeniyeti Akdeniz isimlendirmesini kullanmaya pek ilgi göstermemiştir. Arap Müslüman ahali o dönem de "Bahr-El Mutavassıt" şeklinde telaffuz ediyorlardı ve kısmen bu kullanıma iştirak ediyorlardı. Genel olarak Akdeniz'i, "Bahr-i Sefid" olarak telaffuz ediyorlardı (Çetinkaya, 2012, s. 25). Akdeniz görüldüğü üzere her medeniyete lügat olarak da tesir etmiştir.

Afrika kıtasının kuzeyi ve Sicilya arasında bir boğaz bulunmaktadır ve bu boğaz oldukça dar olup Akdeniz'i iki bölmektedir. Bu ayrım ortaya Batı Akdeniz ve Doğu Akdeniz şeklinde iki büyük havzayı ortaya çıkarmaktadır. Braudel'e göre Akdeniz dünya haritasına bakıldığı zaman yerkürenin küçük bir bölümü olup Kızıldeniz'den Süveyş'e oradan ise Cebelitarık Boğazına kadar uzunluğu bulunan her ucu dar, göbeği geniş olan bir deniz şeklinde tabir etmektedir (Braudel, 2007, s. 15).

Şekil 2: Doğu ve Batı Akdeniz (Kedikli, 2015)

Doğu Akdeniz'in coğrafi konumu dikkate alındığında, doğu ile batı üzerinde bir ticari köprü niteliğinde olduğu göze çarpmaktadır. Çünkü Doğu Akdeniz, bir yandan Mezopotamya ve Yakın Doğu'ya diğer yandan da Arap yarımadası ve Basra Körfezi'ne giden stratejik bir bölgedir. Türkiye vasıtasıyla Avrupa ticaretine, Mısır gibi ülkeler vasıtası ile de Afrika ticaretine bağlanan Doğu Akdeniz bölgesindeki Süveyş Kanalı Avrupa-Uzakdoğu arasını 7000 mil kısaltmıştır (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012). Jeopolitiği itibariyle deniz ticaret alanlarının can damarı konumundadır.

Jeopolitik açıdan bakıldığında Doğu Akdeniz'in vazgeçilmezliği kuşkusuzdur. Dünya'nın ortasında bir körfez şeklinde uzanan Akdeniz, Avrupa, Afrika ve Asya'nın

kesişim noktasında yer alır. Sibiryaya ve Avrupa'nın doğu hatları arası ve kuzeyde Buz Denize ve aşağıda Afganistan'a olan bölge Kalpgah olarak ifade edilir ve genel kanı yerküre de şöyledir; Kalpgaha hâkim olan yerküreye hâkim olur düşüncesidir (Mackinder, 2005, p. 23). Bu açıdan bakıldığında kalpgah bölgesinde yaşanacak askeri ve ekonomik faaliyetlerde Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası stratejik önem arz etmektedir.

1.3.2. Doğu Akdeniz

1.3.2.1. Doğu Akdeniz 'in Stratejik Önemi

14'üncü yüzyılın sonlarından başlayıp bu günlere dek yaşanan gelişmelerde görülmüştür ki dünya da ekonomisini deniz ticareti üzerine inşa eden ve bu ekonomiyi ve devletlerinin egemenliğini denizde askeri anlamda güçlü kılan devletler küresel ölçekte söz sahibi olan devletler olmuşlardır. (Uzgel, 2003, s. 31). Denizlere hâkimiyetin önemi hem ticari hem askeri manada tarihin her döneminde hegemon güç olma arzusunda ki devletler tarafından bilinmiştir.

1890 yılında denizciliğin önemini çok iyi kavrayan Amerikalı Amiral Alfred Thayer Mahan “ Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi:1660-1753 ” adlı kitabında devletlerin küresel ölçekte güçlü olmasının mutlak şartının denizlerde hâkimiyet sağlamaktan geçtiğini öne sürmüştür ve bu alanda deniz hâkimiyeti alanının mimarlarından olmuştur. Amiral Mahan'a denizlere hâkim olduğu takdirde yerküreye de hâkim olunacağını tezini savunmuştur. Mahan'a göre dünya egemenliğinin anahtarı, kıtaları birbirine bağlayan açık denizleri kontrol eden devletlerdedir. (Akçadağ, 2015, p. 2). Günümüzde baktığımız da Amerika Birleşik Devletleri Deniz Hâkimiyeti teorisini esas alarak dünyada deniz kuvvetleri sayesinde egemen güç olmaya devam etmektedir.

Günümüzde denizcilik alanında Türkiye'ye jeopolitik anlamda eksen çizen Cihat Yayıncı'ya göre Akdeniz, dar deniz alanına kıyısı bulunan 20 kadar ülke olup, dünyadaki en uzun ve kuşkusuz en gerilimli ve çatışmalı jeopolitik alanlarından bir tanesi olarak görülür. Geçmişte Asya-Afrika-Avrupa çemberine hâkim olmak isteyenlerin, bu amaçlarına ulaşabilmek için öncelikle Doğu Akdeniz havzasını da sahip olmak istedikleri görülmektedir (Yayıncı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 5). Dünya hâkimiyetini arzulayan devletler esas olarak dünyanın

merkezi olarak kabul edilen Doğu Akdeniz havzası ve çevresinde güç olma politikaları yürütmüşlerdir.

Şekil 3: Doğu Akdeniz'e Kıyıdaş Devletler

Mackinder denizleri, sahilleri müstesna, uçsuz bucaksız bir ova şeklinde tabir eder. Karada bir yol rotası olduğu gibi denizlerde de geçitler, akıntılar ve boğazlar sebebiyle belli rotaları takip etme mecburiyeti vardır. Bu mecburi rotaları kontrolünü sağlayanlar, denizlerin de kontrolünü sağlar ve dolayısıyla dünyada da hâkimiyet sağlar. Bu bağlamda Akdeniz üç kıtanın nirengi noktasında, Doğu ve Batı arasındaki ticaret güzergâhları hattında olup, Karadeniz'e kıyıdaş devletlerin açık denizlere inmesindeki tek yoldur (Mackinder, 2005, s. 23). Doğu Akdeniz'de Akdeniz'in jeopolitiği önem arz eden en önemli bölgesidir. Mackinder'e göre Doğu Akdeniz'in Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslar gibi önemli fakat her zaman sorunlu bu alanlara yakın olması bu alanlara havadan müdahale olanağı da sağlamaktadır. Kalpgah olarak adlandırılan alana hâkimiyette ancak hava unsurları kuvvetiyle tesis edilebilir (Mackinder, 2005, s. 36).

Tarihte görüldüğü üzere; 21. Yüzyılda birbirleriyle üstünlük mücadelesinde bulunan küresel ve bölgesel güçler için hem ekonomik hem askeri alanlarda güç kapışmasına zemin haline aday Doğu Akdeniz Bölgesidir. Tarafların oluşması neticesinde, jeopolitik denge ile enerji arasındaki münasebet; bu bölgede bulunan enerji kaynaklarının ve bu kaynakların pazar veyahut işlenebilmesi için oluşturulan sanayi

bölgelerine taşınabilir güzergâhlarının kontrol altına alınabilme mücadelesi bu coğrafyada halen görülmektedir (Özer, 2013, s. 68).

Siyasi ve ticari üstünlük mücadelesi ve nakil yolları ile birlikte bölgenin yeni rezerv mahsulleri petrol ve doğalgaz rezervleri Doğu Akdeniz'in önemini küresel ölçekte perçinlemiştir. Hazar Havzası ve Orta Doğu'daki enerji kaynakları nakil güzergâhı sebebiyle boru hatları vasıtasıyla Doğu Akdeniz üzerinden hazır bulunan veya yapımı planlanan hatlar ile talep gören piyasalara, denizyolu veyahut boru hatları ile varmaktadır. Bu sebeple Doğu Akdeniz Bölgesi transit bölge konumundadır. Çünkü halihazırda mevcut bulunan, dünyanın enerji ihtiyacının bir kısmını karşılayan, tüm enerji hatları ve rotalarına rağmen değişen enerji ihtiyacını karşılamak maksadı ile planlanan yeni hatlar ve rotalar yine bu bölge üzerinde bulunmaktadır. Neticede bahsi geçen tüm özellikleriyle içinde bulunduğu jeopolitik konumu itibariyle Doğu Akdeniz mühim bir parametredir. (Turhan, 2016, s. 20-21).

Birçok ülke ve uluslararası şirketler, enerji rezervleri ve jeopolitik konumu dolayısıyla Doğu Akdeniz Bölgesi'ne önem vermiştir. Üzerinde bulunan deniz ulaşım ve taşımacılık hatları, zengin hidrokarbon rezervlerine ve enerji nakil güzergâhlarına olan yakınlığı, Asya, Afrika ve Avrupa gibi nüfusları itibariyle dünyanın en önemli kıtalarının kesişim noktasında bulunması ve dolayısıyla dünya ticaretinin yüzde 30'unun, Avrupa'nın da yüzde 70'nin Akdeniz üzerinden taşınıyor olması; Akdeniz'in ne kadar mühim olduğunu, bölgenin stratejik önemini göstermektedir. Yine bu sebeple Doğu Akdeniz Bölgesi ile yakınlığı bulunmayan Rusya, İngiltere ve ABD gibi devletler bu bölgeye çıkarlarını korumak için ilgi duymaktadır. (SETA, Türkiye'nin Enerjide Merkez Olma Arayışı, 2016, s. 55-56).

Bu bağlamda enerji rezervleri havzaya kıyıdaş olan devletleri ve küresel çapta güç sahibi devletleri karşı karşıya getirmektedir. Tek başına hiçbir devletin Doğu Akdeniz'de var olan enerji rezervleri pastasına sahip olacağı düşünülemez. Zorunlu iş ortaklığı sonucu bloklar oluşması ve bunun sonucunda enerji çatışmalarının yaşanması muhtemeldir.

2. BÖLÜM

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKU VE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASI

2.1. HUKUKSAL TANIMLAR

2.1.1. Uluslararası Deniz Hukuku Tanımı ve İlkeleri

Denizlerdeki hukuki rejimleri ve gemi trafiğini düzenleyen, denizler üzerinde meydana gelen faaliyetleri uluslararası hukuk başta olmak üzere inceleme konusu yapan bir hukuk dalına deniz hukuku denir (Özman, 2006, s. 6-7). Denizler, hukuki açıdan kıyıdaş devletin hak sahipliği dikkate alınarak sınıflandırılmaktadır. Bu sınıflandırma, sırasıyla; açık denizler, karasuları, MEB, bitişik bölge, kıta sahanlığı ve içsular şeklindedir. Bunlardan iç suların sahildevletin tam hâkimiyeti altında olduğu kabul edilmiştir. Buna karşın açık denizler ise herhangi bir devletin hâkimiyeti altında bulunmayan sulardır (Özman, 2006, s. 7).

2.1.2. Uluslararası Deniz Hukuku Temeli ve Gelişimi

Örfi ve alışkan hukukunun uluslararası deniz hukukunun temel kaynağı olduğu dikkate alındığında, deniz üzerindeki faaliyetlerin de örf ve adet hukuku ile şekillenmeye başladığı söylenebilir (İlgaz, 2009, s. 41). Zaman içerisinde yaşanan yeni gelişmeler neticesinde örf ve adetlerin yetersiz olduğu ve yerine ihtiyaçların bütünü karşılayabilecek yeni bir hukuka ihtiyaç duyulduğu anlaşılmış ve çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Duyulan ihtiyaçların belirleyiciliği deniz hukukunun gelişimi incelendiğinde 3 esas aşamada dikkat çekmiştir (Özman, 2006, s. 15):

- Gemi ve gemiciliğin gelişimi
- Kabotaj ve kabotaj taşımacılığı gelişmesine dayalı kurallar getirme ihtiyacı
- Denizlerde ülkelerin hâkimiyet iddiaları ve buna bağlı konular.

Bu evreler neticesinde ilk ciddi adım Paris Kongresinde atılmıştır. 1856 senesinde düzenlenen bu kongrede korsan oluşumların varlığı tamamen yasaklanmış ve bu yasağın delinmemesi için çeşitli tedbirler alınmaya başlanmıştır. Ayrıca savaşan ülkelerin, tarafsız ülkelere zarar vermemesi adına; düşman gemilerinde bulunan tarafsız devletlerin

mallarına ve tarafsız gemilerde bulunan düşman devletlerin mallarına zarar verilmeyeceği son olarak da deniz ablukasının faaliyeti hususunda da karar verilmiştir. (Özman, 2006, s. 30).

Devletlerin bu yöndeki gayretleri yanında bağımsız dernek, enstitü ve üniversitelerin de deniz hukuku kurallarını bir araya getirme, yeni kurallar oluşturma yolunda çabaları olmuştur. Bunlardan en önemlileri International Law Association (Uluslararası Hukuk Derneği) , Institut de Droit International (Uluslararası Hukuk Enstitüsü) ve Harvard Üniversitesi Hukuk Fakültesi'dir. (Caminos, 1985)

Uluslararası deniz hukukunu kaynakasal bazda geliştiren en önemli adımlar ise Birleşmiş Milletler himayesinde atılmıştır. Bunlardan ilki 1958 yılında Cenevre'de gerçekleştirilen I. Deniz Hukuku Konferansı'dır. Türkiye'nin daha önce kabul etmediği dört temel antlaşma ve ilave bir protokol bu konferansta kabul edilmiştir (Ilgaz, 2009, s. 40-41). Bu antlaşmalar;

- Balıkçılık ve Açık Denizin Biyolojik Kaynaklarının Korunması Sözleşmesi,
- Kıta Sahanlığı Sözleşmesi,
- Açık Deniz Sözleşmesi,
- Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'dir (Ilgaz, 2009, s. 41).

II. Deniz Hukuku Konferansı, Cenevre'de toplanılmış ve 1960 senesinde gerçekleşmiştir. Bu konferansta balıkçılık bölgelerine yönelik karar alınmaya çalışılmış fakat başarısız olunmuştur. Karasuların genişliğinin 6 mil olmasına da bu konferansta çalışılmış ancak yine başarısız olunmuştur. (Güneş Anlar, 2007, s. 5).

II. Deniz Hukuku konferansı sonrası, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin kabulüyle neticelenen, 1973-1982 seneleri arasında sürecek III. Dünya Deniz Hukuku Konferansı süreci başlamıştır. Konferans, 93 hafta, 585 gün devam etmiş, 3000 civarı delegenin bir araya gelmesiyle 9 yıl sürmüştür (Roderick, 1996, s. 158).

Türkiye, BMDHS'ye, Ege Denizi'nde Yunanistan ile yaşadığı başta kıta sahanlığı olmak üzere birçok hukuki uyuşmazlıkta sorun yaratma ihtimaline istinaden taraf olmamıştır. Uluslararası Deniz Hukuku'nda asli hukuk kaynakları olan; Uluslararası Antlaşmalar ve Uluslararası Teamüller, Yardımcı Hukuk Kaynakları olan; Uluslararası

mahkeme kararları, Doktrinler ve Uluslararası Kamu Düzeni Kuralları (Jus Cogens) esas alınmaktadır.

2.2. ULUSLARARASI DENİZ ALANLARI

2.2.1. Uluslararası Hukuk Açısından Deniz

İnsanoğlu denizlerden faydalanmanın yolunu, mahsulünden yararlanma, üzerinde seyahat etme (ulaşım), ticaret yapma gibi doğal kaynaklarından beslenerek bulmuştur.

Günümüzde uygulanan Uluslararası Hukuk açısından deniz iki ana gruba ayrılmıştır: “ ulusal sınırlar içindeki deniz alanları” ve “ulusal sınırlar dışındaki deniz alanları”. Bu hukuka göre; ulusal sınırlar içindeki alanlar içsular, takımadada suları, karasuları ve boğazları teşkil etmektedir. Ulusal sınırlar dışındaki alan ise münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı, bitişik bölge, uluslararası deniz yatağı ve açık denizlerden oluşmaktadır. Kıyı devletleri, açık denizlerde muayyen hâkimiyet alanlarına sahiptirler. Bu alanlar ise: münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı ve bitişik bölge olarak kararlaştırılmıştır. (Pazarcı, Uluslararası Hukuk, 2010, s. 250).

2.2.1.1. Karasuları

Meydana gelişleri itibariyle tarih öncesine dayanan karasuları, gelgit vakitlerindeki en az su seviyesinden başlayarak esas hattın itibaren 6-12 mil arasında kabul edilmiş, devletin hâkimiyet alanı olduğu için ülkesel egemenliğe teslim edilmiştir. (Pazarcı, Uluslararası Hukuk, 2015, s. 262).

1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine kadar defalarca mesafe olarak değiştirilmişse de nihayetinde kesinleştirilmiştir. Sözleşmenin “Karasuları ve Bitişik Bölge” başlıklı bölümünün 3. maddesinde; “Her devletin karasularının genişliğini belirleme hakkı vardır; bu genişlik, bu Antlaşma uyarınca belirlenen taban hatlarından 12 deniz milini geçemez ” olarak karar verildi. Söz konusu sözleşme ile tüm kıyı devletlerine 12 milin üzerinde yetki verildi. Ancak, Sözleşmenin 300. Maddesine göre, "Taraflar Devletler, bu sözleşme hükümleri uyarınca yükümlülüklerini iyi niyetle yerine getirmeli ve bu sözleşmede belirtilen hak, yetki ve özgürlükleri hakkın kötüye kullanılmayacağı şekilde kullanmalıdır. " (Birleşmiş Milletler, 2001, s. 2-42).

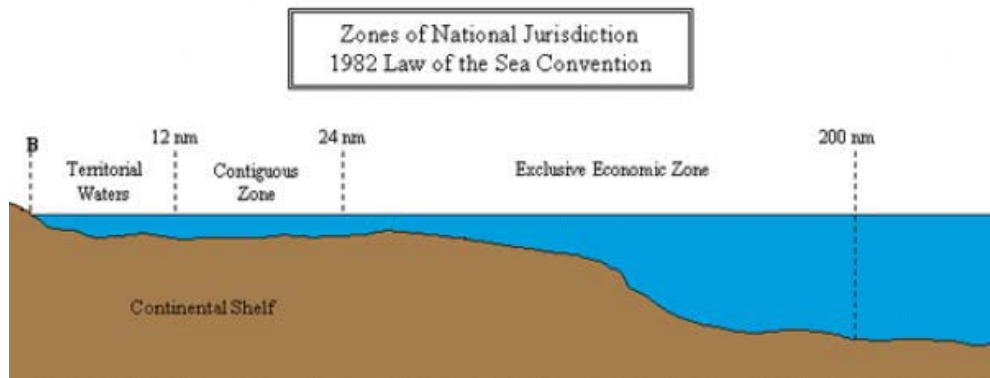
Karasularının 12 mil olarak kararlaştırılması eğer başka bir ülke ile çakışıyor ise hakkaniyet ilkesi ile belirlenmesi gerektiği, devletin yetki alanı içerisinde mutlak bir hakkı olmadığı gerek sözleşmede gerekse 1951 tarihli Uluslararası Adalet Divanı'nın

Norveç ve İngiltere arasındaki Balıkçılık Davası'na alakalı kararında ve İzlanda ile İngiltere arasındaki 1974 senesindeki Balıkçılık Davası'na ilişkin kararında belirtilmiştir. Bu kararlar, kıyı ülkelerinin deniz alanlarının sınırlandırılmasına yönelik sadece kendi yönetimlerine bağlı olmadığını ve 3. taraflar bakımından doğurduğu sonuçlar nedeniyle uluslararası hukuku da alakadar ettiği hükmüne bağlanmıştır. (Pazarcı, Uluslararası Hukuk, 2015, s. 262-263).

2.2.1.2. Bitişik Bölge

Bitişik bölge (contiguous zone), karasularına bitişik ve açık deniz alanının belirli bir mesafesine kadar uzanan ve kıyı devletine bir takım sınırlı yetkilerin tanındığı açık deniz alanıdır (Toluner, 1996, s. 190). İlk defa İngiltere bitişik bölge iddiasında 1736'da bulunmuştur ve 18 ile 19'uncu yüzyıllarda Hovering Acts isminde çıkardığı yasaların konusu yapmıştır (Pazarcı, Uluslararası Hukuk, 2010, s. 370). İsminden de anlaşılacağı üzere karasularının dış sınırını oluşturan denizalanı: Bitişik bölgedir. Kıyı ülkesinin bu alanda da kontrol yapma izni vardır (Pazarcı, Uluslararası Hukuk, 2010, s. 358).

Karasularının günümüzden dar olarak kabul edildiği dönemde, devletler güvenlik ihtiyacı nedeniyle bitişik bölge kavramını ortaya atmıştır. 1958 tarihli Cenevre Deniz Hukuku Konferansı'nda devletler güvenlik amaçlı bitişik bölge tesis edilmesi hususunu tartışmışlar, fakat güvenlik kavramının her medeniyetin farklı anlamlar çıkarabileceği fikri sebebiyle kabul edilmemiştir (Toluner, 1996, s. 191). İnsan kaçakçılığı, uluslararası terör ve kanun dışı göç ile mücadele dâhilinde yürütülen faaliyetler bağlamında uygulamada tartışmalı bir konu olmakla birlikte devletlerin güvenlik amaçlı bitişik bölge ilan ve yürütmelerine rastlanmaktadır (Pazarcı, Uluslararası Hukuk, 2010, s. 360).

Şekil 4:Bitişik Bölge (contiguous zone) (Baykal F. H., 1998, s. 53).

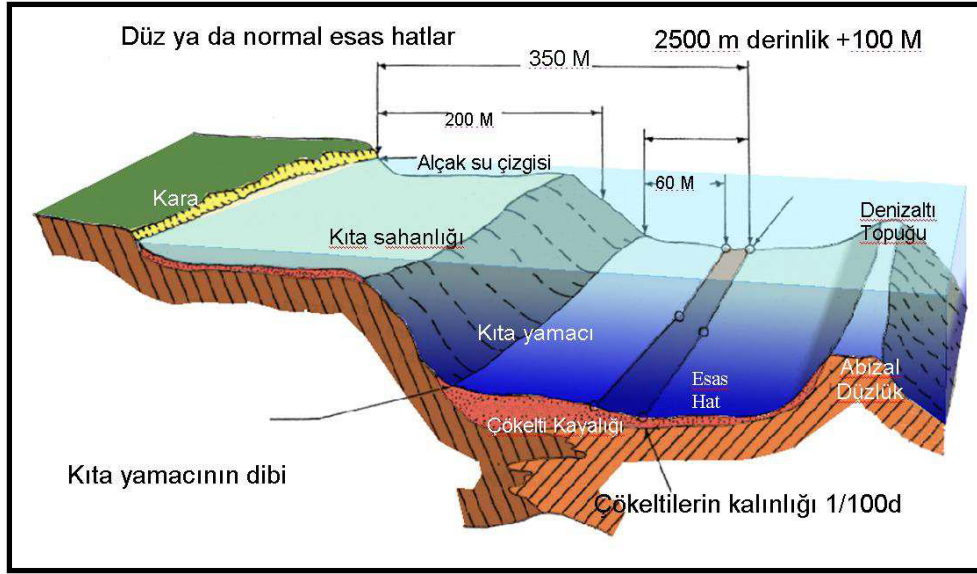
Bitişik bölge, hukuki olarak Bitişik Bölge Sözleşmesi ve Cenevre Karasularının 1958 tarihli 24'üncü maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanım, 1982 tarihli BM Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 33'üncü maddesinde olduğu gibi benimsenmiş fakat genişlik meselesinde yapılan değişiklik dâhil edilmemiştir. (Kuran, 2009, s. 191).

Karasularının bittiği noktadan iç sınırı başlayan bitişik bölgenin dış sınırı 1958 tarihli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (CKBBS)'nin 24/2. Maddesinde 12 mil olarak belirtilmişken, 1982 tarihli BMDHS'nin 33. Maddesinde 24 mil olarak düzenlenmiştir. Bitişik bölgenin başlangıç yani iç hududu olarak karasularının ölçüldüğü hatlar temel alınmakta olduğu cihetle, 24 mil olarak belirlenen bitişik bölgenin karasularından sonra 12 mil olarak uygulanacağı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda, sahildevleti bitişik bölgenin ilk 12 milinde karasuyu yönetimi uyarınca daha fazla hâkimiyet haklarını kullanabilmektedir (Pazarcı, Uluslararası Hukuk, 2010, s. 360-361).

Bitişik Bölge, MEB ve Kıta Sahanlığı gibi yeni deniz alanlarının uluslararası hukuka girmesiyle birlikte bu kavram hukuki manada büyük oranda geçerliliğini yitirmiştir.

2.2.1.3. Kıta Sahanlığı

Karasularının ilerisinde fakat kıyıya yakın olan deniz tabanı ve değerli fosil varlıkların (altın, doğalgaz, petrol vb.) araştırılması ve işletilmesi konusunda hak sahibi olduğu bölgeye Kıta sahanlığı denir. Kıyı çizgisinden 200 deniz mili uzaklığa tekâmül eden ve doğal kıta sahanlığı daha uzağa uzuyor ise denizin derinliğinin 250 metreyi bulduğu oluyorsa 100 deniz mili açığına kadar uzanan ve üst hududu 350 deniz mili olan bölgeye, kıta sahanlığı bölgesi denir. (Kuran, 2009, s. 198-199). Başka bir ifadeyle kıta sahanlığı, coğrafi tanım olarak kısaca “karanın deniz altında devam eden tabii uzantısı” şeklinde tanımlanırken hukuksal olarak “karasularının ötesinde başlayıp belirli bir uzaklık ve derinliğe kadar uzanan deniz tabanı ve toprak altı” şeklinde ifade edilebilecektir (Sur, 2000, s. 316).

Şekil 5: Jeolojik Kıta Sahanlığı (Başeren, *Doğu Akdeniz’de Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset*, 2013, s. 257)

Bölgeye verilen bu ismin hukuk yönü ile kavramlaşması ilk olarak ortaya 1942 senesinde Birleşik Krallık ile Venezuela arasında imzalanan “Paria Körfezi’nin Denizaltı Alanları Antlaşması” ile Trinidad kara sularının ilerisindeki deniz yatağının paylaşılması ile ilk olarak uluslararası antlaşmada gerçekleşmiştir. (Kuran, 2009, s. 198).

Kıta sahanlığı mefhumunun işletilen hukuk kavramı olarak ortaya çıkışı Eylül 1945 tarihli Truman Bildirisi ile olmuştur. Bu bildiriyle Amerika Birleşik Devletleri, kara sularına bitişik tabii kaynakların araştırılma ve işletilme hakkının kendisinde ait kabul ettiğini ilan etmiştir (Pazarcı, *Uluslararası Hukuk*, 2010, s. 282).

Bahsi geçen mefhum ile alakalı ikinci bir aşama, I. Deniz Hukuku Konferansında, bu konferansın sonunda imzalanan dört sözleşmeden biri de Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi olarak 1958 senesinde gerçekleşmiştir. Bu sözleşme ile adalarında ilke olarak kıta sahanlığına hak sahibi olduğu sorunu açıklığa kavuşmuştur. 1958 senesindeki Cenevre Sözleşmesinin kıta sahanlığı bahsi için en bariz faydası bu alanın dış sınırı ile alakalı olmuştur. Sözleşmenin 1’inci maddesine göre mefhumun tanımı yapılmıştır: sınıra veya adaya bitişik 200 m derinliğe ve tabii mahsullerin işletilmesi bunun ötesindeki bir derinliğe kadar olan deniz yatağını ve deniz tabanının altını göstermektedir. (Kuran, 2009, s. 199).

Ülkemiz kıta sahanlığı hakkında temellerin belirlendiği ve uluslararası hukuk belgeleri olan Cenevre Sözleşmeleri (1958) ve BMDHS (1982)'ne taraf değildir. Bununla birlikte, kıta sahanlığına yönelik haklar ilana bağlı olmadığı cihetle, üç tarafı denizlerle çevrili Türkiye de kıta sahanlığı dolayısıyla belli haklara sahiptir. Kıta sahanlığına bağlı olarak bahşedilen hakların kullanımı hususunda kıta sahanlığının genişliği ile sınırlarının belirlenmesi gerekliliği karşımıza çıkmaktadır. Bu itibarla, Türkiye ve SSCB 23 Haziran günü Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Antlaşması (1978) imzalamış, söz konusu Antlaşma 20 Ocak 1981 tarihli Resmi Gazete 'de yayınlanmak kaydıyla yürürlüğe girmiştir (Günaydın, 2001, s. 4-22).

Söz konusu Antlaşma, devletlerin ardıllığı ilkesinden hareketle, SSCB'nin 1991 senesinde dağılmasını takiben Gürcistan, Rusya Federasyonu ve Ukrayna için de kabul görmüş bir metin olmuştur (Pazarcı, Uluslararası Hukuk, 2010, s. 373). Karadeniz'e kıyıdaş olan bir diğer ülke olan Bulgaristan'la ise 4 Aralık 1997 senesinde antlaşmaya varılmış ve kıta sahanlığı hududu belirlenmiş, söz konusu Antlaşma 21 Temmuz 1998 tarihinde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Günaydın, 2001, s. 4-22).

Karadeniz'de bu gelişmeler cereyan ederken Ege Denizi'nde Yunanistan ile kıta sahanlığı sınırları meselesinde beraberlik sağlanamamıştır. Bu uyuşmazlık haliyle Akdeniz'e de tesir etmiş olup, Doğu Akdeniz'de de benzer şekilde kıta sahanlığı sınırlandırması KKTC dışında başka bir kıyıdaş devletlerle ahdi bir temele oturtulamamıştır (Günaydın, 2001, s. 23).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de enerji rezervlerinden pay alabilmesi kıta sahanlığımızı uluslararası antlaşmalara dayandırması, Kıbrıs Adası'nın jeopolitik konumunu bu bağlamda lehine kullanması hayati derece elzemdir. Türkiye-Libya arasında imzalanan 27 Kasım günü gerçekleşen Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası (2019) Türkiye penceresinden çok ciddi stratejik ve jeopolitik bir hamledir. Uzun zamandır Doğu Akdeniz'de kurulan enerji ittifaklarına karşılık küresel ölçekte büyük yankı uyandırmıştır. Bu mutabakat havza da bulunan Mısır, Lübnan, İsrail hatta Suriye ile de yapılmalıdır. Doğu Akdeniz'in enerji jeopolitiğini lehimize çevirmenin yolu bu devletlerle mutabakat sağlamaktan geçer. Mutabakat dışı bırakacağız devletler Yunanistan ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) olmalıdır. Kıta Sahanlığı ve MEB alanlarında çakışma yaşadığımız, millî

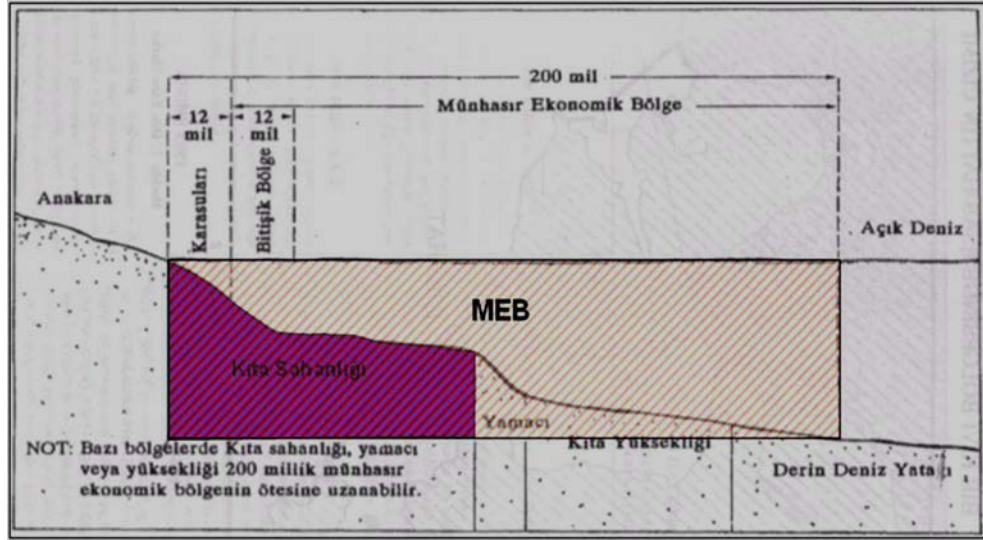
çıkarlarımızın çatıştığı ve gelecekte esas sorun teşkil edecek devletler Yunanistan ve GKRY'dir. Türkiye bu devletleri Doğu Akdeniz'de ve Kıbrıs Adası üzerinde yapacağı mutabakat ve işbirliklerinde oluşturacağı veya oluşacak halkanın dışına itmeli.

2.2.1.4. Münhasır Ekonomik Bölge

Kıyıdaş ülkelerin karasuları esas hattından başlamak üzere 200 deniz mili açığa değin giden deniz bölgesinde; toprak ve su altlarında ve deniz yatağında kıyı devletine ekonomik haklar veren bölgeye Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) denir (Brownlie, 1995, s. 224).

Kıta sahanlığı meselesi üzerine ABD'nin Truman Bildirisiyle hak iddia etmesinin ardından, 20'nci asrın ikinci devresi itibariyle ortaya çıkan ve denizler üzerinde kıyı ülkelerin hâkimiyet haklarına sahip olduğu diğer bir mefhum Münhasır Ekonomik Bölge kavramıdır. Şili ülkesi 1947 senesinde, bir başkanlık açıklaması ile kıta sahanlığına ilave olarak bunun üzerindeki deniz altında da egemenlik kurmuştur. MEB' temel oluşturan mefhumlardan birisi de "miras denizi" kavramıdır. (Kuran, 2009, s. 184).

Resmi olarak ilk defa Santo Domingo Deklarasyonu'nda ifade edilen bu kavram; "Kıyı devleti, kıyılarına bitişik sulara, deniz dibinde, toprak altında, kıta sahanlığında ve toprak altında; coğrafi, jeolojik ve biyolojik karakterler ve doğal kaynakların burada kaynakların makul kullanımına ihtiyaç duyulan sınırların kullanımı, korunması ve araştırılması için münhasır haklara sahip olduğu deniz alanıdır (Bozkurt, Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı, 2006, s. 54).

Şekil 6: Münhasır Ekonomik Bölge

MEB, ilk önce az gelişmiş medeniyetlerin gelişmesine olanak sağlamak amacıyla ortaya atılan bir mefhumsa da, bu mefhum ve mefhumla ilgili meselelerin çözümündeki zorluklar sonradan anlaşılmıştır. MEB, karasularının geniş olmasını talep eden devletler ile karasularının dar olmasını isteyen devletler arasındaki görüş farklılıklarını ortadan yok edecek bir müessese olarak görülmüştür (Duran G & Ergün, 2011, s. 273).

Son zamanlar kadar Doğu Akdeniz’de MEB politikalarına baktığımızda, Türkiye, Kıbrıs Adası ve Suriye’nin hem kıta sahanlığı hem de Münhasır Ekonomik Bölge alanlarının iç içe geçmiş olması nedeniyle, taraf devletler olası gerginliklere veya anlaşmazlıklara mahal vermemek adına kıta sahanlığı veya MEB ilanından kaçınmışlardır. Doğu Akdeniz’de son zamanlara kadar tek taraflı bir kıta sahanlığı veya MEB ilanı yapılamayacağı aşikârdır. 27 Kasım günü Türkiye’de, Türkiye-Libya arasında imzalanan Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası (2019) ile havza da etkin güç olma yolunda ciddi bir hamle yaparak çift taraflı mutabakat politikasını benimsedi. Bu mutabakat çift taraflı olması sebebiyle uluslararası hukuka uygunluğu açısından da önem arz etmektedir.

2.2.1.5.Münhasır Ekonomik Bölge ve Kıta Sahanlığı Arasındaki Farklar

MEB'in sınırlandırılması hususunda kıta sahanlığının sınırlandırılması üzere hükümlerin olduğu gibi benimsendiğinin belirtilmesinde fayda vardır. İki kavram da açık deniz yönetiminin istisnalarından ve kıyı ülkelerine belli bölgelerde onlara has yetkiler verir. (Kuran, 2009, s. 231).

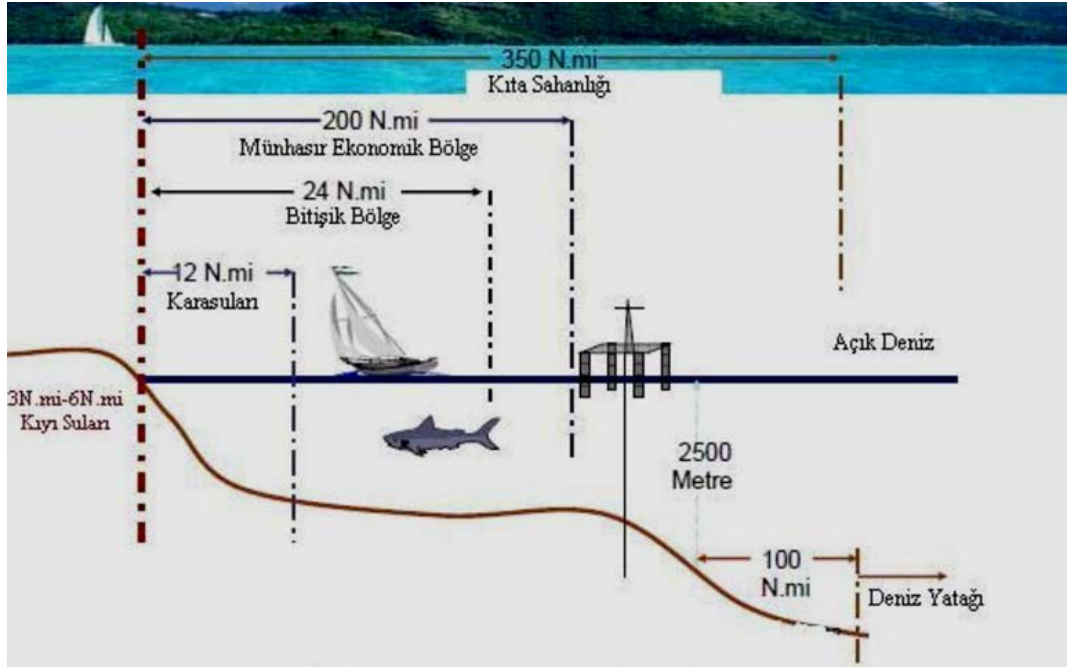

Şekil 6: Kıta Sahanlığı ve MEB Arasındaki Fark (Kaya Ş. , 2007, s. 145)

Kara ülkesinin tabii ve coğrafi yapısına göre deniz üzerindeki uzantısına göre kıta sahanlığı belirlenir. MEB'de ise; kıyı devletinin coğrafi yapısından bağımsız, kıyından belli bir mesafe uzaklığa kadar bölgede kıyı ülkesine canlı ve cansız kaynakların korunması, araştırılması ve işletilmesi gibi haklar tanınır. (Baykal F. H., 1987, s. 58).

İki mefhum arasında sahip olunan hakların özelliklerine göre de farklılıklar bulunur. Kıyı ülkesinin kıta sahanlığına ilişkin hakları münhasır özelliklerde olup doğrudan hâkimiyet hakkı ile paralel özellik taşır. Buna değin, kıyı devleti, kıta sahanlığına ilişkin haklarını kendisi kullanmasa dahi başka devletler, bu bölgede yapacakları çalışmalar için yine kıyı ülkesinin müsaadesini durumundadırlar. Kıta sahanlığının, toprak altı ve deniz yatağınının maden ve diğer fosil kaynaklarla beraber mevcut bulunan canlı varlıkları araştırma ve işletme kontrolü vermesine karşın MEB, kıyı devletine; bölgedeki deniz yatağı ve toprak altında mevcut bulunan veya bulunmayan, deniz yatağı üzerindeki canlı ve tüm cansız kaynaklar üzerinde aynı yetkileri verir. MEB, kıta sahanlığını içine alarak daha geniş yetkilere sahiptir. Kıyı ülkesinin MEB ilan etmesi

halinde, kıta sahanlığı için var olan haklar kendiliğinden MEB için de mümkün olacaktır. (Kuran, 2009, s. 233-234).

Şekil 7: Kıta Sahanlığı ile MEB Arasındaki Fark (Başer, 2011, p. 463)

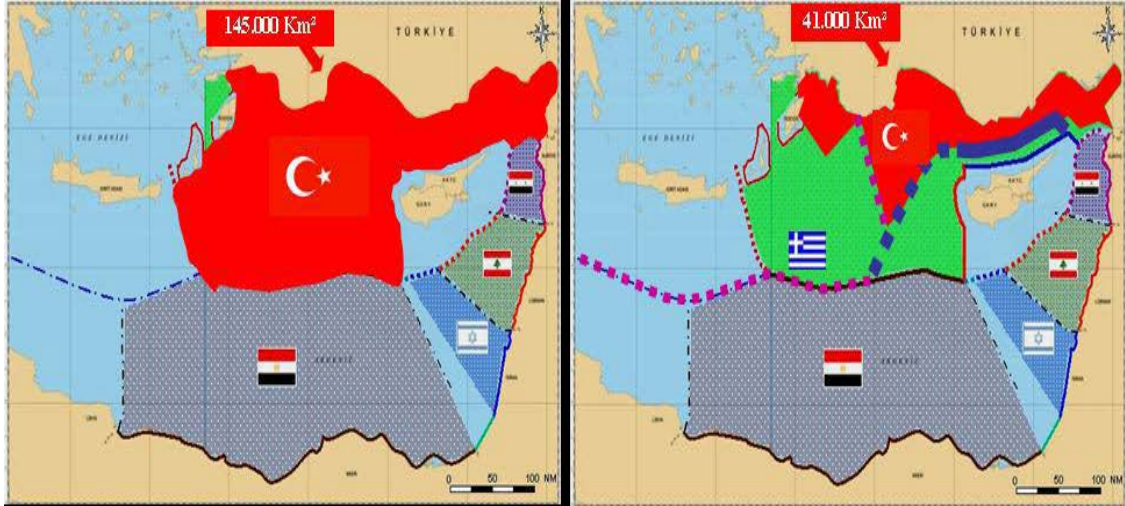
Devletler, MEB hakkında BMDHS'nin 75'nci maddesinde de yazıldığı hal ile "sınırlarına ilişkin haritaların ve coğrafi koordinat listelerinin uygun biçimde yayınlanması ve Birleşmiş Milletlere (BM) deklare edilmesini gerektirirken, kıta sahanlığı ülkenin ab initio (başlangıçtan beri) ve ipso facto (kendiliğinden) bir hakkı olup ilan ve bildirim gerektirmemektedir" (Gündüz A. , 1994, s. 243). MEB'ini duyurmak ile elde ederler. Kıta sahanlığı buna karşın, devletlerin herhangi bir duyurma şartına bağlı olmaksızın kendiliğinden hakları olduğu bir müessesedir (Kaya, 2016, s. 62).

2.3. DOĞU AKDENİZ DENİZ YETKİ ALANI SORUNU

2.3.1. Doğu Akdeniz’de Kıta Sahahlığı Sorunu

Akdeniz havzasının Münhasır Ekonomik Bölgesini 200 deniz milinin ilerisinde tayin etmek olağan değildir. Çünkü morfolojik nitelikleri neticesinde hiçbir noktada devletlerarası uzaklığı 400 deniz miline tekâmül etmemektedir. BMDHS’nin 57.maddesinin neticesinde münhasır ekonomik bölge genişliğinin uygulanması bütün deniz kıyı ülkelerinin yetki sahalarının iç içe girmesi sonucunu ortaya çıkartacaktır. Doğu Akdeniz’de hâkim devletlerarası uzaklığın kısa olması, uluslararası literatürde belirlenen münhasır ekonomik bölge alanlarının en üst sınırdaki duyurulmasının önündeki en büyük problemdir. Nitekim bu hal sebebiyle İspanya ve Fransa gibi ülkeler diğer denizlere de kıyısı olan devletler 200 mil hâkimiyet alanı sahalarını Akdeniz kıyılarında değil de diğer deniz sahalarında ilan etmişlerdir (Gökdemir, 2009, s. 163).

Türkiye penceresinden bakıldığında, Kıbrıs Adası tarihte görüldüğü üzere Türkiye’nin ulusak menfaatleri arasında yer alan ve kesin bir şekilde yetkisi altında tutulması gereken bir bölgedir (Kedikli & Çalağan, 2017). Türkiye açısından görüldüğü üzere Doğu Akdeniz deniz yetki alanları uyuşmazlığının ikiye ayrıldığı. GKRY-Yunanistan İkilisi, Türkiye’yi Doğu Akdeniz’de Antalya Körfezi açıklarında dar bir deniz alanına **Şekil 8**’de açıklandığı gibi sıkıştırmak istemektedir. İkinci olarak; Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, Kıbrıs Adası uyuşmazlığını denize yaymakta ve deniz yetki alanları sınırlandırmalarında Ada’nın temsilci tek kendisiymiş gibi hareket ederek tabii kaynaklarını tek başına faydalanmak istemektedir (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 13).

Şekil 8:Türkiye'nin ve GKRY-Yunanistan İddiaları (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 25)

Coğrafi koşullar Doğu Akdeniz'de mevcut olan Münhasır Ekonomik Bölge anlaşmazlıkları temelinde yer alsa da, BMDHS' deki coğrafi üstünlük, eşitlik, orantılılık, adil çözüm ve kapanış ilkeleri olmasına rağmen, devletler tarafından uygulanan politikalar ana faktördür (Doğan, 2013).

Doğu Akdeniz eyaletleri münhasır ekonomik bölgenin sınırlarını belirlerken, üçüncü devletlerin hakkını 2 yönlü anlaşmalara uygun olarak düşünmeden hareket etme eğilimindedirler. Bu eğilimin özellikle Yunanistan ve GKRY'de olduğunu söylemek mümkün. Bölgedeki yargılama sorununun yasal bir tartışmadan ziyade ulaşılan noktada siyasi bir sorun olduğu söylenebilir (Aksu, 2013, s. 168).

2.4. ULUSLARARASI YARGI KARARLARI

Deniz alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası antlaşmaların başlıcaları 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahaneliği Sözleşmesi(CKSS) ve 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuk Sözleşmesi(BMDHS)'dir. Bu antlaşmaların sınırlandırmaya ilişkin koyduğu kuralların yanında teamül hukuku da bu hususta önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, UAD ve Hakem Mahkemeleri'nin konuya ilişkin kararları, sınırlandırma hukukuna yön veren temel unsurlardır. Zira bu kararlar sayesinde soyut ve genel nitelikte olan kuralların her somut olaya nasıl uygulanacağı belirli hale gelmektedir.

BMDHS’de sınırlandırma sorununun çözümünün hakkaniyete göre olacağına ilişkin hüküm mevcuttur ancak bunun hangi metotla yapılacağına dair bir hüküm bulunmamaktadır.

İşte bu nedenle uluslararası yargı kararlarının önemi çok üst düzeydedir ve bunun gibi yoruma muhtaç hususları açığa kavuşturmaktadır.

Sınırlandırma hukukuna ilişkin olan hususlarda verilen UAD kararları şöylece sıralanabilir (İJC, 2021);

- Almanya-Danimarka, Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı (1969)
- Almanya-Hollanda, Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı (1969)
- Tunus-Libya, Kıta Sahanelığı (1981)
- Tunus-Libya, Kıta Sahanelığı (1982)
- Kanada-ABD, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması (1984)
- Libya-Malta, Kıta Sahanelığı (1984)
- Tunus-Libya, Kıta Sahanelığı (1985)
- El Salvador-Honduras, Anakara-Ada-Deniz Sınır Uyuşmazlıkları (1990)
- El Salvador-Honduras, Anakara-Ada-Deniz Sınır Uyuşmazlıkları (1992)
- Danimarka-Norveç, Greenland ve Jan Mayen Arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması (1993)
- Katar-Bahreyn, Deniz Alanları Sınırlandırılması ve Bölgesel Sorunlar (1994)
- Katar-Bahreyn, Deniz Alanları Sınırlandırılması ve Bölgesel Sorunlar (1995)
- Katar-Bahreyn, Deniz Alanları Sınırlandırılması ve Bölgesel Sorunlar (2001)
- El Salvador-Honduras, Anakara-Ada-Deniz Sınır Uyuşmazlıkları (2003)
- Nikaragua-Kolombiya, Bölgesel Uyuşmazlıklar ve Deniz Uyuşmazlıkları (2007)
- Nikaragua-Honduras, Karayip Denizi Uyuşmazlıkları (2007)
- Romanya-Ukrayna, Karadeniz’de Deniz Alanları Sınırlandırılması (2009)
- Nikaragua-Kolombiya, Bölgesel Uyuşmazlıklar ve Deniz Uyuşmazlıkları (2011)
- Nikaragua-Kolombiya, Bölgesel Uyuşmazlıklar ve Deniz Uyuşmazlıkları (2012)
- Peru-Şili, Deniz Uyuşmazlıkları (2014)

UAD tarafından verilen bu kararlar yanında, Hakem Mahkemeleri tarafından verilen kararlar da mevcuttur. Bunlardan çalışmamıza örnek teşkil edebilecek olanları şunlardır:

- Kuzey Denizi Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması Davası (1977)

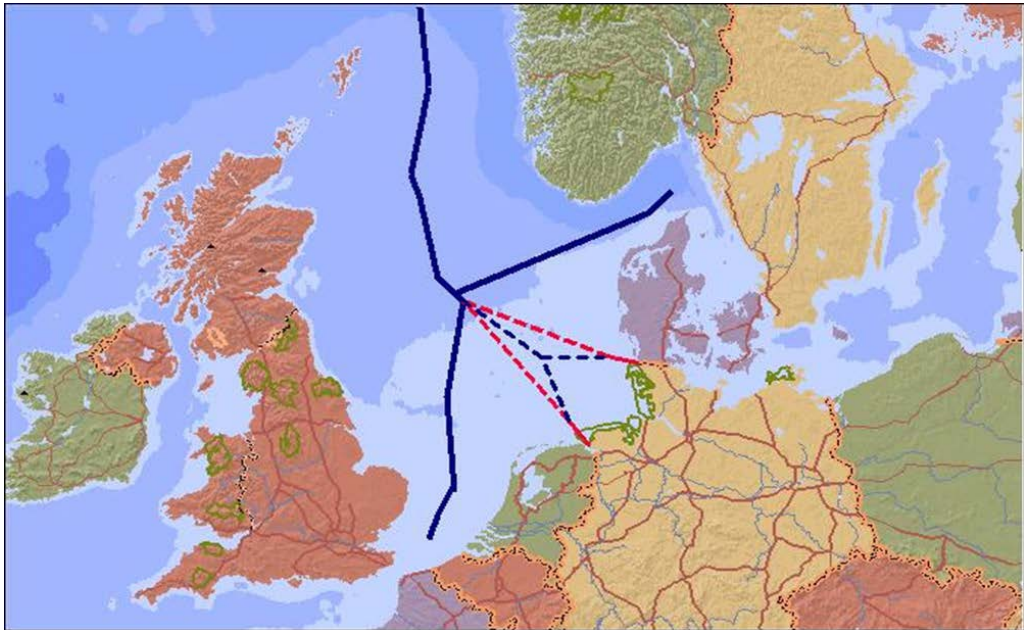
- Manş Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası (1989)
- Eritre-Yemen, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması (1996)
- Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Davası (1985)

Sayılan tüm bu davalar arasında çalışmamızla doğrudan ilgisi bulunan davalar ele alınmış ve Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlıklara uygulanabilecek içtihatlar değerlendirilerek konuya ışık tutmaya gayret edilmiştir.

2.4.1. Kuzey Denizi Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Kararı

Kuzey Denizi davaları, Kuzey Denizi denizaltı bölgelerini sınırlandırmayı amaçlayan, Federal Almanya-Hollanda ve Federal Almanya-Danimarka arasındaki uyuşmazlığı çözmeye çalışan ve UAD tarafından ele alınan davalardır. Bu davada taraflar kıta sahanlığı sınırlandırılmasında, uygulanması gereken uluslararası hukuk kuralları ve yöntemlerinin tespit edilmesini talep etmişlerdir (Kaya İ. S., 2015).

Uygulanan yöntem ve kararı incelediğimizde, kıta sahanlığı ile ilgili temel bir kural koyulmuştur. Bu kurala göre, kara parçasının doğal uzantısı olan su altındaki alanlarda, doğal kaynakların araştırılması ve bu kaynaklardan faydalanılması ab initio (başlangıçtan itibaren) ve ipso facto (tabiatı nedeni ile) olarak anakara devletine aittir. Kıta sahanlığının kendisi direkt olarak jeolojik yapıyla ilgilidir Bu durumda kıyı devletine doğal uzanımdan kaynaklanan haklar sunulmaktadır (Brown, 1994).

Şekil 9:Hollanda ve Danimarka'nın Federal Almanya ile Yan Sınırları (Kaya İ. S., 2015)

Davada kıyı devletinin başlangıçtan beri var olan hakkının sınırlandırılması olduğu belirtilmiş ve kıta sahanlığının tespitinde, kullanılacak temel ilkeler, yöntemler ve faktörler ortaya konmuştur.

2.4.2. Manş Denizi Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması Kararı

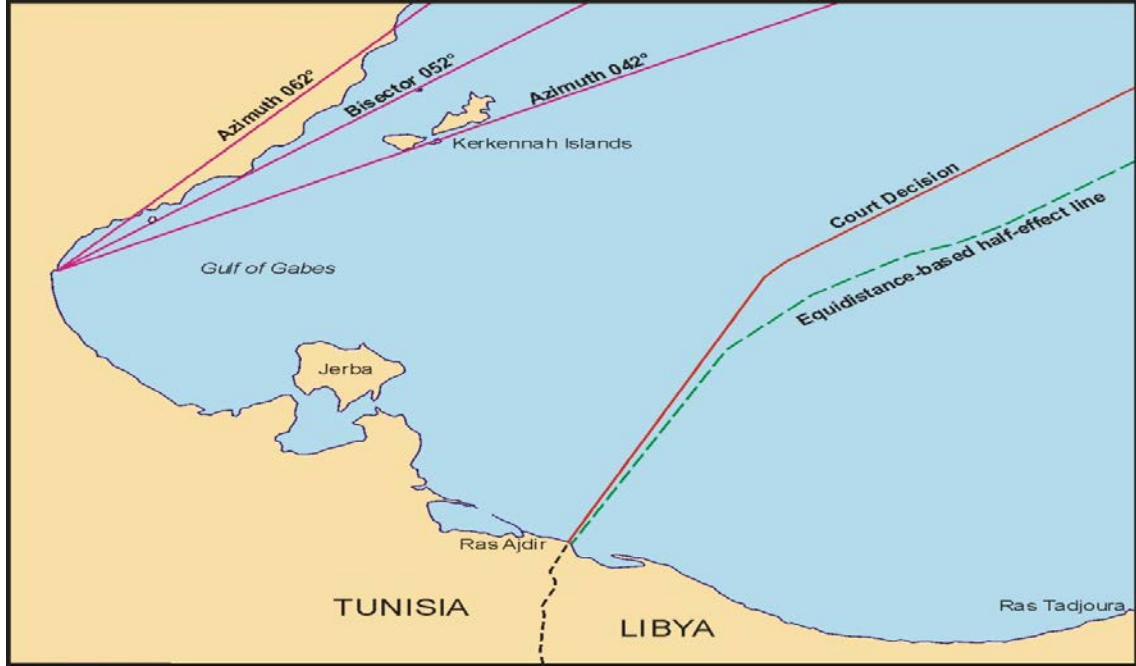
İngiltere ve Fransa kıta sahanlığı sınırlandırma görüşmelerine resmi olarak 1970 senesinde başlamıştır. 1975 yılında uyuşmazlığı **ad hoc** (amaca özel) bir mahkemeye taşımışlardır. Tarafların mahkemeden talepleri, uluslararası hukuk kurallarına göre, Birleşik Krallık, Kanal Adaları ve Fransa'ya ait kıta sahanlıklarının sınırlandırılmasıdır (Klemm, 1981).

Bir adaya, kuşatma yöntemiyle (enclaving) uygun burunlardan (headland) çizilen daire kavislerinden (arcs of circles) oluşan bir sınır vasıtasıyla, belirli bir deniz bölgesi verilmektedir. Ancak bu yöntemin kullanılması, bu ada, eşit uzaklık hattı çizilirken esas hat olarak kullanılsaydı kazanılacak olan deniz alanına göre, kaçınılmaz olarak adası kuşatılan devletin deniz alanları bakımından daha az bir deniz alanı verilmesi sonucunu doğurmaktadır (Legault, 1993, s. 212).

Mahkeme sonuç olarak verdiği kararda, Fransa kıyılarındaki İngiliz adalarının Manş denizine bakan kıyılarına 12 mil genişlikte bir cep bölgesi bırakmak kaydıyla, bu bölgede kıta sahanlığının iki devletin ana kara ülkelerinin kıyıları esas alınarak saptanacak eşit uzaklıktaki orta hat olmasına karar vermiştir (Harris, 1991).

2.4.3. Tunus-Libya Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması Kararı

Libya, 1955 yılında petrol arama kanunu çıkartmış ve ardından 1968-1976 yılları arasında denizde keşif yaparak 15 adet petrol kuyu sondajı elde etmiştir. Tunus ise 1968 yılında denizlerde arama ruhsatı vermeye başlamıştır. Tunus ve Libya arasında sınırlandırma 1974 yılına kadar eşit uzaklık ilkesine göre uygulanmış fakat 1974 yılında Libya'nın batı bölgesinde ruhsat vermesi uyuşmazlığı beraberinde getirmiştir. 1977 yılında ise UAD'ye gidilmesi için ortak bir karara varılmıştır (İJC, 2021).

Şekil 10: Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Sınırlandırması (ACLS, 2021)

Bu davada asıl uygulanması gereken konunun hakkaniyet kuralları olması gerektiğine hükmetmiştir. Sınırlandırma yapılırken, üçüncü devletlerin hak sahibi oldukları bölgelerinde göz önünde bulundurulması belirtilmiştir (İJC, 2021). UAD, sınırlandırma işlemini yaparken hakkaniyet, oransallık yöntemlerini kullanmıştır. Bu kapsamda Kerkennah Adalarına yarım etki verilerek hakkaniyet ilkeleri işletilmiştir (Kaya İ. S., 2015, s. 83).

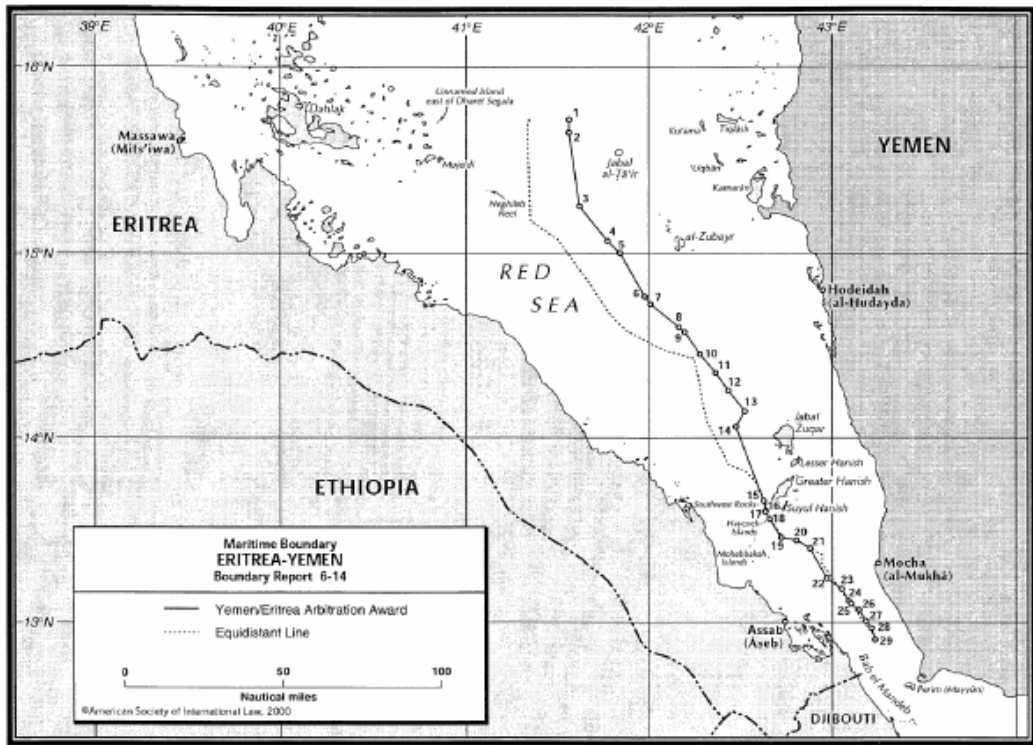
2.4.4. Yemen-Eritre Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Kararı

Yemen ve Eritre kıyıları karşılıklı olan Kızıldeniz'in kuzeyinde bulunan iki devlettir. Yemen Kızıldeniz'in doğusunda ve Arap Yarımadası'nda, Eritre ise Kızıldeniz'in batısında ve Afrika Kıtası'nda bulunmaktadır. İki ülkenin kıyıları karşılıklı olup kuzeyden güneye doğru birbirine yaklaşmaktadır. Bu yüzden iki ülke arasındaki mesafe MEB ve kıta sahanlığı açısından çeşitli noktalarda değişkenlik göstermektedir (Koç M. , 2006, s. 120).

Yemen ve Eritre, 21.05.1996 yılında imza altına aldıkları "İlkelere İlişkin Antlaşma" uyarınca, iki ülke kıyıları arasında yer alan ada, adacık ve kayalıkları barışçıl yollarla çözmeyi kararlaştırmıştır (İJC, 2021).

Eritre'nin BMDHS'ye taraf olmamasına karşın, her iki tarafın da hakemlik sözleşmesinde uyuşmazlığın çözümünde bu sözleşmenin uygulanmasını talep etmesi üzerine hakem mahkemesi, BMDHS'yi dikkate alarak incelemesini yapmıştır. Ayrıca, tarafların teamül hukukuna ilişkin bir talepleri olmasa da mahkeme, BMDHS ile teamüllerin zaten iç içe geçmiş olduğunu belirterek (Tanaka, 2001, s. 200) her iki kaynaktan yararlanacağını belirtmiştir. Bu çerçevede ilgili şartlar kategorisinde, adalar, kıyı uzantılarını engellememe, oransallık ve hakkaniyete bağlı diğer şartların da göz önünde bulundurulacağı ilan edilmiştir (Koç M. , 2006, s. 121).

Mahkeme karasuları açısından adalara öncelik vermiştir. Fakat kıta sahanlığı ve MEB açısından Kızıldeniz'in ortasında bulunan adalar etki alanı dışında bırakılmıştır. Çünkü bu adalar barınmaya uygun olmayıp aynı zamanda ana karadan da çok uzakta bulunmaktadır. Eritre ve Yemen kıyılarına yakın olan adalara ise tam etki verilmiştir. Bu adaların özelliği ise nüfus barındırması ve anakaraların parçasını oluşturmalarıdır. Mahkeme karar verirken balıkçılık meselesini, ekonomik ve sosyal ekonomik faktörleri, dikkate almamıştır ve üçüncü devletlerin (Suudi Arabistan, Cibuti) menfaatlerine zarar vermediğini kararında belirtmiştir (Kaya İ. S., 2015, s. 133).

Şekil 11: Eritre-Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması (Reisman, 2000, s. 724)

2.5. KIBRIS ADASI BAĞLAMINDA ADALARININ HUKUKİ NORMLARI

Adaların, deniz alanlarının sınırlandırılmasında iki farklı etkiye sahip olduklarını söylemek yerindedir. Adalar bazı durumlarda, sınırlandırma sürecinde kıyı hattının genel biçimi belirlenirken, esas noktalar oluşturulurken ve kıyı uzunluğu hesaplanırken anakara gibi hesaba katılarak sınırlandırılmalarda tam etkiye sahip olurken, bazı durumlarda ise anakara gibi dikkate alınmayarak yalnızca ilgili koşul olarak dikkate alınmaktadırlar. Ancak belirtmek gerekir ki, devlet uygulamaları ve uluslararası yargı kararlarına bakıldığında, sınırlandırma coğrafyasında bulunan adaların genellikle ilgili ya da özel koşul olarak kabul edildiği görülmektedir (Pazarcı, 2015).

Deniz paylaşımının söz konusu olmadığı yani kesişmeyen alanlarda her bir ada, tıpkı anakara gibi deniz alanlarına tam etkiyle sahip olabileceken, deniz alanlarının çakıştığı alanlarda yapılacak sınırlandırmada, adaların anakara karşısında sahip olacağı etki genellikle sınırlı olmaktadır (Başeren,2010, s.167). Nitekim 1982 tarihli

BMDHS'nin sınırlandırmaya ilişkin maddelerinde de adalara hiç değinilmeyerek bu hususun zımnen kabul edildiği anlaşılmaktadır (Acer, 2013).

Adaların bu konumu incelendiğinde ise, iki anakaraya eşit mesafede olan adalar, için genellikle hakkaniyet açısından sınırlı etki verilmektedir. Çünkü ortada bulunan adaya tam etki verildiğinde diğer taraf büyük miktarda deniz alanı kaybedebilir. Eğer her iki devletin orta hatta adası varsa bu adalara tam etki verilebilir ya da etkileri tamamen ihmal edilebilir. Karşı devletin kıyısına yakın adaları bulunan devlet için, bu adalara sınırlandırma sürecinde çok daha kısıtlı etki verilmesi adaletin gereğidir. Aksi takdirde bu adalara tam etki verildiğinde, karşı devletin deniz yetki alanı önemli ölçüde kayba uğrayacaktır (Acer, 2013).

Karşı devletin kıyısına yakın olan adalar ters taraftaki adalar olarak adlandırılmaktadır. Bu adaların konumları, kullanılacak olan metotların şeklini ve uygulama yöntemlerinin tespit edilmesine yardımcı olur. Ters taraftaki adalara genellikle mahkemeler tarafından, yarım daire şeklinde 12 millik deniz yetki alanları verilmiştir. 1971 yılında yapılan İtalya-Tunus deniz yetki sınırlandırma antlaşmasına göre, Tunus'a yakın olan İtalyan Adalarına 12 millik etki alanı tanınmıştır (Doğru, 2015, s. 533).

Türkiye açısından Akdeniz ve Ege'de adaların hukuki statüsü önem arz etmektedir. Türkiye'nin anakarasına yakın olan Yunanistan'a ait olan Fener, Karaada ve Meis Adaları gibi adalar bulunmakta ve bu adalarda UAD'ye göre ters taraftaki adalar olarak kabul edilmektedir. Türkiye ile Yunanistan arasında bu adaların MEB sınırlandırması ile ilgili yıllardır süregelen bir anlaşmazlık bulunmaktadır. Kıbrıs Adası ise bu sorunların en başında gelmektedir. Yunanistan, 7 Şubat 1974'de ters taraftaki adaların anakara ile aynı MEB ve kıta sahanlığına sahip olduğunu, 1982 BMDHS'nin 121'inci maddesine dayandırarak ileri sürmüş ve bu hususu bir nota ile Türkiye'ye bildirmiştir (Pazarıcı H. , 1986, s. 83-83).

Yunanistan BMDHS'nin bazı maddelerini kendi menfaatlerine göre yorumlayarak Türkiye'nin ulusal haklarını yok saymıştır. İngiltere-Fransa arasında 1977 yılında imzalanan Manş Denizi kıta sahanlığı davasında Uluslararası Adalet Divanı İngiltere'nin ters tarafta ki adalar diye tabir edilen kanal adalarını, Fransa'nın MEB alanında büyük oranda etkilediği için 12 mil ile sınırlandırmıştır. Yunanistan bunun

aksine politikalar izlemektedir. Türkiye ise buna karşılık ulusal hak ve çıkarlarını uluslararası hukuk çerçevesinde yürütmektedir.

Fransa-Kanada Maine Körfezi davasında ise Seal Adası'nın Kanada'ya ve körfez yaklaşma hattına çok yakın olduğunu ve coğrafi büyüklüğünü dikkate almış ve bu Ada'ya sınırlı bir etki tanımıştır (Kaya Ş. , 2007, s. 78).

“Yanlış taraftaki adalar” ya da “ters taraftaki adalar” diye tabir edilen sınırlandırmada bu adalar daha çok fazla kısıtlamaya kısıtlanmaktadır. İki devlet arasında çizilecek hat üzerinde bu tür adaların "bozma" etkisinin bulunduğu ve bu kapsamda bunlara çok kısıtlı bir etki olanağı verilmekte yahut tümüyle etkisiz bırakılmaktadır. Kuşkusuz, bu tür adalara hak tanınabilmesi için bu adalar üzerinde de genel şart olan ekonomik ve sosyal hayatın varlığı şartı aranmaktadır (Kaya İ. , 2016, s. 22-31).

Kıbrıs Adası ise ters tarafta ki adaların aksine iki devletli bir adadır. Herhangi bir devletin anakarasından uzakta ki ada olmayıp, Malta, İngiltere, Japonya vb. birçok ülke gibi ada devletidir. İki devletli bir yapıya sahip olan Kıbrıs Adası ters tarafta ki adaların aksine deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında daha fazla etkiye sahiptir. Türkiye, Yunanistan ve GKRY Kıbrıs Adası'nda KKTC'nin devlet haklarını ihlal ederek yaptığı antlaşmaları hukuka aykırı bulmaktadır. Kıbrıs Türklerinin garantörü olarak KKTC'de bulunan Türkiye deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında iki devletli yapıyı savunmaktadır. Türkiye, KKTC'nin MEB antlaşmalarının hakkaniyet çerçevesinde, oransallık ilkesi ile dünyada ki ada ülkelerinin sahip oldukları haklar ölçüsünde yapılmasını istemektedir. Bu MEB antlaşması neticesinde Türkiye, MEB alanlarında ki enerji rezervlerinin tespiti ve işletilmesi konusunda uluslararası hukuktan doğan kendi haklarını ve KKTC'nin haklarını koruyacaktır. Uluslararası hukuka uygun antlaşmalar neticesinde Kıbrıs Adası'nın jeopolitiği sayesinde Doğu Akdeniz coğrafyasında ki enerji pastasında ki paydan Türkiye ve KKTC daha fazla istifade edecektir.

3. BÖLÜM

ENERJİ REZERVLERİ KAPSAMINDA DEVLETLERİN DOĞU AKDENİZ'DEKİ STRATEJİK VE JEOPOLİTİK POLİTİKALARI

3.1. DOĞU AKDENİZ'E KIYIDAŞ DEVLETLER

3.1.1. Yunanistan

Yunanistan'ın, Asya ve Afrika'dan Avrupa'ya geçişe elverişli konumu onu bir buluşma ve mücadele alanı haline getirmiştir. Bu durum tarihsel süreçte, Batı ve Doğu uygarlıkları ile İslam ve Hıristiyan kültürlerinin bu coğrafyada kaynaşmasına neden olmuştur. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz deniz trafiğini ve enerji güvenliğini kontrol edebilecek konumda oluşu, jeopolitiğini güçlendiren en önemli unsurdur. Bu bağlamda, Yunanistan'ın coğrafi konumunun, savunma ve güvenlik konularında Avrupa'nın yumuşak karnı olduğu söylenebilir. Yunanistan, Avrupa'nın doğu sınırını oluşturmakla birlikte AB'nin Doğu Akdeniz'deki kalıcı en önemli gücüdür (Öztürk, 2003, s. 258).

Yunanistan'ın sahip olduğu kaynaklar itibarıyla, tarıma elverişli arazilerinin kısıtlı oluşu, denize bağımlı oluşu, ekonomisinin güçlü olmaması ve Yunan Megali İdea ülküsünün, Yunanistan'ın milli gücü ile erişemeyeceği büyük hedefleri içermesi, Yunanistan'ın sürekli dış müdahalelere açık ve dışa bağımlı olmasına neden olmuştur (Öztürk, 2003, s. 260). Bu nedendir ki Yunanistan, ABD, AB ve Rusya arasında gelgitler yaşayan bir dış politika yürütmeyi tercih etmektedir.

Yunanistan'ın sahip olduğu kaynaklar itibarıyla, tarıma elverişli arazilerinin kısıtlı oluşu, denize bağımlı oluşu, ekonomisinin güçlü olmaması ve Yunan Megali İdea ülküsünün, Yunanistan'ın milli gücü ile erişemeyeceği büyük hedefleri içermesi, Yunanistan'ın sürekli dış müdahalelere açık ve dışa bağımlı olmasına neden olmuştur. Bu nedendir ki Yunanistan, ABD, AB ve Rusya arasında gelgitler yaşayan bir dış politika yürütmeyi tercih etmektedir. Yunanistan 1952 yılında Türkiye ile birlikte NATO'ya dâhil olsa da, bağlantısızlık hareketine yakın bir politika izleme niyeti içerisinde olmuştur (Altun, 2001, s. 32)

Kıbrıs Adası coğrafi konumu itibariyle Yunanistan'ın ana karasının güvenliği için ikincil derecede önem arz etmektedir. Yunanistan'ın Kıbrıs'la olan alakası, adadaki Rumlarla ulusal değerler sebebiyle bağlantısı ve adanın Megali İdea ülküsü çerçevesinde yayılmacılık amaçlarından birisi olmasıydı. Kıbrıs Adası sorununu Yunanistan'ın Ege denizinde adalar üzerinde başlayan yayılmacı politikasının bir devamı olarak okumak yanlış olmayacaktır (Tamçelik, Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, 2009, s. 294). Kıbrıs Adası, Osmanlı Devleti hâkimiyetinden çıktından sonra İngilizlerin yönetiminde olduğu süreç içinde Yunanistan'ın adalara yayılma politikası oluşmuş, iştahını arttırmıştır. Megali İdea ülküsü çerçevesinde yayılma alanı bulmuş ve Enosis politikalarına hız vermişlerdir. Fakat Türkiye ve İngiltere'nin çıkarlarına ters düşen Enosis politikası bu ülkeler tarafından engellenmiştir.

1919'dan sonra Yunanistan, Türkiye için bir bölgesel tehdit unsuru haline gelmiştir. Yunanistan'ın bu tehditleri iki ana etkenden doğmaktadır (Koç S. , 2005, s. 456): Türkiye'nin, Yunanistan yayılma sahasının içinde bulunması ve Türkiye'nin bölgesel bir lider ve mühim bir bölge devleti olarak gelişme göstermesi. Yunanistan, Türkiye ile meselesi bulunan ülkeler ile mütemadiyen ve hiç saklamadan ikili üçlü ittifaklar içerisine girişmiştir. Türkiye'ye dair kriz siyaseti izlemesi Kıbrıs ve Ege meselesinden netice alamamasının sonucudur. (Koç S. , 2005, s. 457).

Yunanistan, Kıbrıs ve Doğu Akdeniz konularında sadece ABD ve AB'yi karşı karşıya getiren politikalar yürütmemektedir, bölgeye dolaylı olarak Rusya'yı da dahil etme niyetindedir. Yunanistan Savunma Bakanı Çuhacopulos'un 1998'de Moskova'yı ziyareti sırasında, Rusya Federasyonu Parlamento Başkanı Selezniyov ile yaptığı görüşme sırasında, Yunanistan'ın yüz yıldır Rusya ile aynı cephede olduğunu ifade etmesi Yunanistan'ın bölgede yürütmeye çalıştığı politika hakkında bilgi vermektedir (Öztürk, 2003, s. 87).

Yunanistan, Rusların etkisinde oluşturulmaya çalışılan, Balkanlardan başlayıp Doğu Akdeniz'e kadar uzanan bir Slav-Ortodoks hattına, Ortodoks temeli üzerinden müzahir olmak istemektedir. Yunanistan'ın, Ermenistan, İran ve Suriye gibi ülkeler ile geliştirdiği ilişkiler de söz konusu hattın tamamlayıcısı olarak görülebilir. Bu ilişkiler ağına Yunanistan ve GKRY Ortak Savunma doktrini eklendiğinde, Yunanistan'ın yayılmacı politikası çerçevesinde, Doğu Akdeniz'de ABD ve NATO hassasiyetinden

uzak ancak AB'nin kullanımına açık bir politika yürüttüğü ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2003, s. 128-129).

Doğu Akdeniz'de enerji rezervlerinin keşfiyle, Türkiye ile Yunanistan arasındaki Ege Denizi son zamanlarda Doğu Akdeniz'de onlarca yıllık denizcilik yetki paylaşımı sorunları konusu başladı. 1936'da çıkarılan yasa ile Yunanistan karasularını 3 milden 6 mile çıkardı. 1982 BMDHS'ni kabul ederek karasularını 12 mile çıkarma hakkını saklı tutar. 200 metre derinliğe ve mesafeye kadar belirli haklara sahip olduğunu açıkladı (Birleşmiş Milletler [Web]). Orta hat prensibini kullanarak Yunanistan, Meis, Kerpe, Girit ve Rodos adalarının Libya ve Mısır ile oluşturduğu hat üzerinde MEB antlaşması yapılmasını istemektedir. Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'deki genel politikası, kıta sahanlığı ve Türkiye'de bulunan adalar hariç, Antalya Körfezi'ndeki ekonomik bölgenin 41000 km²'lik denizcilik yetkisine sıkıştırmak istemektedir (Başeren, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, 2010, s. 274).

Yunanistan ile Türkiye arasında, deniz yetki alanları ile ilgili sadece bir antlaşma mevcuttur. Bu antlaşma 4 Ocak 1932 tarihinde İtalya ile Türkiye arasında imzalanmış olup Meis Adası ile Anadolu arasında sınır çizilmiş, daha sonra Meis dâhil olmak üzere bu bölgedeki irili ufaklı adalar Paris Antlaşması ile Yunanistan'a bırakılmıştır (Pazarcı, Uluslararası Hukuk, 2010).

Doğu Akdeniz'deki enerji rezervlerinin varlığının tespiti ile birlikte, Yunanistan ise 24 Şubat 2005 tarihli notasında bölgedeki egemen devletlerden biri olarak adalara ait kıyıları karşılıklı münhasır ekonomik bölge sınırlandırmasının uluslararası hukuk yasalarına münasip olarak aynı düzlem içerisinde, eşit mesafe ilkeleri esasında yapılması gerektiğine dair inancını vurgulamıştır (Şafak, 2015).

Yunanistan Kaşot, Meis, Rodos, Çoban, Girit hattını alakalı kıyı kabul ederek Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de hâkimiyet alanı bırakmamaya çalışmaktadır. GKRY ile birlikte ortay hatları esas kabul edip bunları hukuka münasip hale getirmekten uzaklaşarak Türkiye'yi sadece Antalya Körfezi ile sınırlı ve çok küçük bir ölçekte kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge sahası bırakmaya yönelik gayretler içerisinde yer almaktadır (Şafak, 2015).

Şekil 12 : Yunanistan'ın İddia Ettiği Deniz Yetki Alanı (Gözügüzelli E. , 2018)

Yunanistan'ın yukarıdaki yasaları, notları ve uygulamaları; Kıta sahanlığı sınırlamasında BMDHS. 83. madde ile teamül ve adet hukukunda eşitlik ilkesinin, uluslararası mahkemelerin hükümlerinde belirlenen adaların büyüklüğüne ve coğrafi konumuna ve karşı taraftaki adaların uzun kıta kıyılarının açık denize maksimum erişimi, kapalı ve yarı kapalı denizlerin etkisini bile dikkate almaz (Başeren, 2013, s. 277-278).

Yunanistan ve GKRY, Doğu Akdeniz'de faaliyet gösteren, Türkiye'nin Akdeniz'deki rezervlerden pay almasını engellemek için bir takım girişimlerde bulunmaktadır. Bu bağlamda Yunanistan ve GKRY, uluslararası topluma empoze etmeye çalışarak Doğu Akdeniz'in yargı yetkisini sınırlamak için Türkiye çerçevesinin kaybolmasına yol açacak yaklaşık 104.000 km²'lik bir deniz alanı dikkatle incelenmelidir.

Yukarıda da belirtildiği gibi, Türkiye, Mısır ile GKRY arasında yapılan münhasır ekonomik bölge sınırlama antlaşması bir nota ile protesto edildi. Yunanistan, Türkiye, 2 Mart 2004'te diplomatik notu olan devletlerden biri olan sahil, bu nota atıfta bulunarak, münhasır ekonomik bölgenin hükümetine ve uluslararası deniz hukukunun hangi yolun inandığını tahmin etmenin kıta sahanlığı sınırlandırılmasına karşı birlikte olduğunu vurguladı. Medyan çizgi prensibine uygun şekilde yapılmalıdır. Yine de Yunanistan,

adalardaki herhangi bir koşuldaki bağımsız olarak, kıta sahanlığı ve Türkiye ile Yunan adası Meis arasındaki kıta sahanlığı da gerekli olmak üzere, "Anadolu'ya en yakın ve medyan hattın en yakın Yunan adaları" reddedildi. (BİLGESAM, 2013).

Yunanistan'ın adaların kıyılarını temel hat olarak GKRY ile ortay hat oluşturmak istemesinin sebebi, bu yolla Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki hareket alanını çok sınırlı bir düzeye çekmek ve Türkiye'nin MEB'ini ve kıta sahanlığını Antalya Körfezi ile sınırlı tutmaktır. Bu yaklaşımın uluslararası hukuk normlarıyla Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'nin emsal kararlarıyla bağdaşmadığı açıktır (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 20).

Batının şımarık çocuğu olma özelliği ile bilinen Yunanistan hem Rusya ile hem İsrail'le Doğu Akdeniz'de askeri tatbikatlar düzenleyip caydırıcı güç olma yolunda adımlar atmaktadır. Bölgede Türkiye ve Kıbrıs Türkleri için en önemli tehdit unsurudur. Türkiye'nin enerji politikalarında oluşturacağı ittifak bloklarında, deniz yetki alanları sınırlandırmasında muhakkak saf dışı bırakması gerektiği devlettir.

3.1.2. Güney Kıbrıs Rum Kesimi (GKRY)

Kıbrıs Adası'nda Osmanlı Devleti'nin egemenliğinin sonlanmasına müteakip İngiliz yönetiminin başlaması ile birlikte adada bulunan Rumlar, Yunanistan'ın Enosis fikrini benimsemişlerdir. 1960 yılında Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması Enosis 'in ilk etabı olarak değerlendirilmiştir. 1963-64 yıllarında Kıbrıslı Rumların adadaki Türklere saldırımları üzerine başlayan şiddet eylemleri, 1974 yılında Türkiye'nin Barış Harekâtını başlatması ve adanın fiilen ikiye bölünmesi ile son bulmuştur. Bu tarihten itibaren GKRY, adanın uluslararası platformlardaki tek temsilcisi olarak kabul edilmiştir (Gözügüzelli E. , 2008).

Adadaki bölünmüşlüğe son verme girişimleri çerçevesinde GKRY, Yunanistan'ın vermiş olduğu destek ile sorunun uluslararası platformlarda görüşülmesi gerektiğini ısrarla vurgulamaktadır. Bu çerçevede 1980'li yıllarda Rum kesimi, BM Genel Kurulunda kendi lehine kararlar alınması girişimlerinde bulunmuştur. Hem Yunanistan hem de GKRY, Türkiye'nin dâhil olmadığı AB ve bağlantısızlar gibi organizasyonlarda da görüşlerini dile getirebilmekte ve destek toplayabilmektedirler. Ayrıca GKRY'nin Rum-Ortodoks yapısı, Soğuk Savaş zamanında Sovyetler Birliği'nin, sonrasında ise Rusya Federasyonu'nun desteğini de beraberinde getirmiştir (Kesgin, 2015, s. 186).

Rum kesiminin politik bir bakış açısı ile adanın tek temsilcisi olarak kendini kabul ettirmiş olması, sorunun çözümsüzlüğünün devamlılığına da katkı sağlamıştır. GKRY'nin, KKTC'yi kendine eşdeğer kabul etmemesi, görüşmeleri çıkmaza soktuğu gibi Türk tarafının taleplerinin ve kaygılarının da görmezden gelinmesine neden olmaktadır. GKRY, adanın tamamının Rum-Ortodoks yapıda olduğu düşüncesi ile hareket etme niyetindedir (Altun, 2001, s. 43).

GKRY'nin, adada askeri faaliyetlerini artırmasının sebebi, Kıbrıs Adası sorununu sürekli olarak sıcak tutmak istemesidir. Zira Türk askerinin adadaki varlığını bir tehdit olarak uluslararası arenada tekrarlanması, Rum kesiminin silahlanmak zorunda olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Rum kesimi bu sayede kendi tezlerine destek aramaktadır. Rusya'nın, Rum kesimine silah ve malzeme satmasının da ötesinde taraflar arasında "Genişletilmiş Savunma İşbirliği Antlaşması" yapılması ve bu antlaşma kapsamında adada ortak askeri eğitim merkezlerinin oluşturulması, malzeme ve teknoloji transferi, askeri depoların kurulması gibi gelişmeler olmuştur (Öztürk, 2003, s. 87-88).

1979 senesinde Mısır ile yapılmış bir antlaşma ile GKRY ilk olarak Doğu Akdeniz'deki doğalgaz ve petrol arayışlarını başlatmış ancak Kıbrıs Türklerinin Lideri Denktaş'ın bu arayışı bir harp sebebi görmesi üzere arayışlarını durdurmuştur. (Orhun, 2017, s. 42).

Doğu Akdeniz, Türkiye ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde denizcilik yetkisinin sınırlandırılmasına ilişkin en önemli sorunlar Kıbrıs Rum Yönetimi arasında gerçekleşmektedir. Kıbrıs Rum yönetimi, 5 Nisan 2004 tarihli resmi gazetesinde yayımlanan bir yasa ile 24 mil genişliğinde bitişik bir bölge ve 200 mil münhasır ekonomik bölge ilan ettiğini açıkladı. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi, KKTC ve Türkiye ile anlaşmaya varmadan hareket etmiştir. Bu nedenle, Yunan hukuku, uluslararası hukuk tarafından belirlendiği üzere, prensipte sınırlanan karşılıklı kıyı şeridi, devletle muhatap olarak nitelendirilir ilkesi uygulanmamış, Türkiye ile KKTC'nin hak ve görüşlerini göz ardı etmiştir (BİLGESAM, 2013, s.24).

GKRY, 17 Şubat 2003'te Mısır, 17 Ocak 2007'de Lübnan ve 17 Aralık 2010'da İsrail ile özel bir ekonomik bölge kısıtlama antlaşması imzalamıştır (Yaycı, 2012, s. 17).

Güney Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz'de hidrokarbon kaynakları keşfetme konusundaki çalışmaları, ülkenin yetkililerinin yaptığı açıklamalar; 2007 yılında yasal olarak da

harekete geçilmesi konusunda bir düşünce ortaya çıkarmıştır. 2007 yılında Güney Kıbrıs Parlamentosu, kendi MEB alanında hidrokarbon kaynakları arama ruhsatı için uluslararası ihaleye çıkılmasına karar vermiş, bunun için ruhsatlandırma yapılacak MEB alanı 13 parsel ayrılmıştı (Collinsworth, 2012, s. 23).

GKRY'nin kendi iddia ettiği MEB alanında hidrokarbon kaynakları rezervleri bulma çabalarını ve yapılan girişimlerin sebebini ortaya koyan veriler uluslararası alanda 2010 yılından itibaren ortaya çıkmıştır. Amerika Birleşik Devletleri Jeolojik Araştırmaları Kurumu (United States Geological Survey-USGS) 2010 Mart tarihinde yayımladığı bir raporda; Doğu Akdeniz havzasında 1.7 milyar varil petrol ve 3.45 trilyon m³ düzeyinde doğalgaz rezervi bulunduğunu açıklamıştır (USGS, United States Geological Survey (USGS).Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean, 2010, s. 1).

GKRY, hidrokarbon kaynaklarının keşfedilmesi için çıktığı uluslararası ihalede 12.parselin lisansını 2010 yılının sonunda ABD'li enerji şirketi Noble Energy'e vermiştir (Watkins, 2011, s. 23).

GKRY'nin, Noble Energy şirketine 12.parseli verirken yaptığı stratejik hamleler konunun karmaşık yapısı içinde uluslararası anlamda etkili olmuştur. 12.parselin lisansını alan Noble Energy, aynı zamanda İsrail'in açık deniz sahalarında bulunan Tamar ve Leviathan sahalarının bulunduğu parsellerin de lisansına sahip olup, uluslararası alandaki gücü ve tecrübesi sayesinde, Güney Kıbrıs'taki kaynakların da keşfedilmesinde olumlu etki sağlayacaktır (Shaffer, 2011, s. 5381). Yukarıda bahse konu olan parseller ihtilafli alanlardır ve uluslararası alanda 'ihtilafli alanlarda keşif yapmama' kuralının ihlali anlamına gelmektedir.

12.parselde bulunan tahmini rezerv miktarı, uluslararası enerji şirketleri dışında Güney Kıbrıs'ın kendisi için de önemli kazanımlar sağlayacaktır. Güney Kıbrıs'ın yıllık doğalgaz talebinin yıllık yaklaşık 1 milyar m³ düzeyinde olduğu düşünüldüğünde; 12.parseldeki rezervin Güney Kıbrıs'a 100 yıl yeteceği hesaplanabilir ve diğer 13 parselde de araştırmalar başladıkça, yeni sahaların bulunma olasılığı yüksek olacaktır (Lakes, 2012, s. 81).

GKRY, Doğu Akdeniz'deki petrol ve doğalgaz kaynakları arama çalışmaları ile birlikte;

- Kıbrıs Adası üzerindeki hâkimiyetini tescil ettirmeyi ve uluslararası platformlarda tanınmamış olan KKTC'yi bütünüyle yok saydırmayı,
- Dünya çapında bir doğalgaz-petrol üreticisi olarak “bölgenin ekonomik yönden mühim bir aktörü” haline gelmeyi,
- Türkiye'nin Doğu Akdeniz bölgesindeki lider devlet durumuna engel olmayı,
- Batılı devletlerin gözünde Türkiye'yi tehditkâr ülke konumuna sokmayı,
- Lisans başvurusu yapacak devlet ve firmalar için, projeye yeterli ölçüde mali katkıda bulunma zorunluluğunun yanı sıra, “ulusal güvenliğin korunmasına azami ölçüde hassasiyet gösterebilme yeteneğine sahip olmayı” da önemli bir değerlendirme şartı olarak öne sürerek, ileride Türkiye ile çıkabilecek muhtemel bir kriz döneminde bu devletlerin de desteğini almayı,

* Rusya'yı ve GAZPROM'u bu işin içine çekerek GKRY için maksimum seviyede ekonomik ve siyasi getiri elde etmeyi de hedeflemektedir (Kaya Ş. , 2007, s. 45-52).

Şekil 13: Doğu Akdeniz'deki Enerji Rezerv Sahaları (Karaçin, 2012)

GKRY'nin yaptığı MEB sınırlandırma antlaşmaları deniz yetki alanları bağlamında ülkemizin haklarını ihlal etmektedir. Aynı zaman da Kıbrıs Adası sorunu bağlamında da önem arz etmektedir. Türkiye, kıyıdaş devletler ile kendi menfaatlerine göre anlaşma yapan Rum Yönetiminin, Kıbrıs Türklerinin haklarını hiçe saydığını, Kıbrıs Adası'nda çözüm arayışı içinde yapılan müzakereleri ve varılan mutabakatları olumsuz

yönde etkileyeceğini her platformda dile getirmiştir. Aynı zamanda Doğu Akdeniz'de barış ve istikrara zarar verileceği hususunun altı sürekli çizilmiştir. Fakat GKRY bütün bu uyarılara rağmen Yunanistan ile birlikte Doğu Akdeniz'in hamiliğine soyunup, Türkiye ve KKTC' nin ulusal ve uluslararası haklarını ihlal etmiştir. Kıbrıs Adası'nda tek söz sahibi gibi davranmış olması Doğu Akdeniz'de enerji politikaları bağlamında Kıbrıs Adası'nın jeopolitiğinin önemini bir kat daha arttırmıştır. Zira Kıbrıs Adası ile ilgili kararlar alınırken yalnızca adada bulunan Rumların değil adada ki Türklerin de eşit derece haklarının bulunduğu gerçeği her mecrada dikte edilmesi gereken ve hayati derece de önem arz eden bir husustur.

3.1.3. İsrail

II. Dünya Savaşı sonrasında Doğu Akdeniz'de İngiltere'nin kuvvetinin azalmasıyla oluşan boşluktan sonra ve Arapların kendi iç meseleleri ile oluşan kargaşa ortamından sonra 1948'de İsrail devleti kuruldu. SSCB, İsrail'in ilk destekçisi ve onu ilk tanıyan ülke idi. SSCB, Çekoslovakya aracılığıyla İsrail'e silah yardımı yaparak bölgede etkin olma gayreti içerisine girmiştir (Armaoğlu, 2012, s. 587).

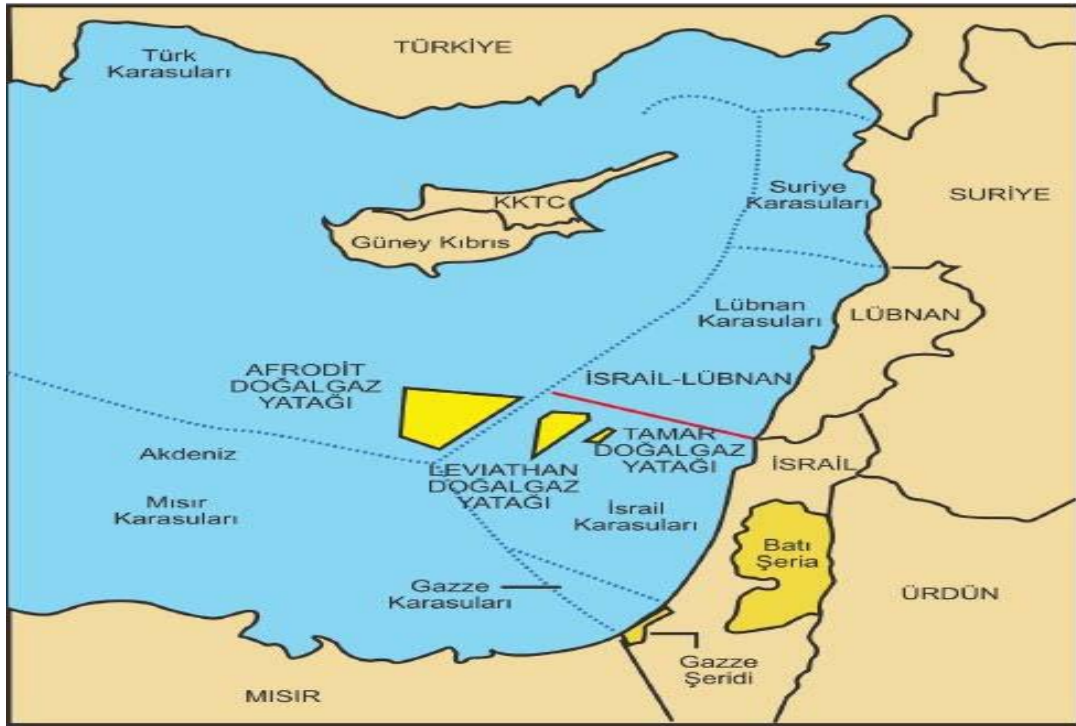
İsrail, kurulduğu tarihten beri ABD'den en fazla ekonomik ve askeri yardım alan devlet konumundadır. 2005 yılı verilerine göre İsrail'in ABD'den aldığı yardımların değerinin 154 milyar doları bulduğu belirtilmektedir. Bu yardımlara ilave olarak siyasal anlamda da ABD, İsrail'e birçok taviz vermiştir ki bunların başında da nükleer silaha sahip olmalarına izin vermeleri gelir. Ayrıca ABD, BM nezdinde İsrail aleyhinde çıkarılması istenen 32 kararda veto yetkisini kullanarak İsrail'i siyasi koruma altına almıştır. Bu kapsamda ABD, İsrail'in nükleer silah çalışmalarının Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı tarafından denetlenmesini de engellemektedir (Mearsheimer & Walt, 2007, s. 24-41).

İsrail bölgede dikkate alınması gereken belki de en önemli güçlerden bir tanesidir. İsrail nispeten az bir nüfusa (8 milyon) sahip olup, kendisine hasım olan ülkelerle çevrilmiş ve stratejik derinliği olmayan dar bir alana sıkışmıştır. İsrail'in ne kabul etmek ne de reddetmek şeklinde sürdürdüğü belirsizlik politikasına karşın, iki yüze yakın nükleer bombaya sahip olduğu düşünülmektedir (Tezkan & Taşar, 2013, s. 430). İsrail, Almanya'dan edindiği Dolphin tarzı denizaltılarla Akdeniz'deki operasyon marifetini artırarak denizdeki askeri kuvvetini tahkim etmektedir (BİLGESAM, 2013, s. 6).

Bölge devletleri arasında Akdeniz'in zenginliklerinden yararlanmak isteyen ilk devlet 1956 senesinde karasularını 12 mile çıkartarak faaliyete geçen İsrail olmuştur. 1960'lı senelerde Akdeniz'de ilk sondayı vuran İsrail, 1990'lı yıllarda bölgeden günde 500-800 varil petrol üretecek kapasitesine ulaşmıştır. İsrail 2000'li senelerde da yeni doğalgaz ve petrol yatakları keşfetmeye başlamıştır (Kurt, 2014).

1975 senesinde Abu Madi Sahasında işletimin başlatılması ile önemli bir seviyeye varan İsrail, NOA Sahasında arayışlara 1999'da girmiş, 2000'li yıllar ile birlikte Amerikalı Noble Enerjy Mari-B sahasının buluşunu gerçekleştirmiş ve 2004 senesinde Mari-B üretime başlamıştır. 2009 senesinde Nobel Enerjy ve İsrail'in Delek Grup Tamar ve Dalit yer gazı sahalarını bulmuştur (Karagöl, 2017)

Araştırmalara göre, bu iki sahadaki yer gazı rezervi 255 milyar metreküp civarındadır. Bölgedeki en büyük keşif ise yine bu şirketler liderliğinde şirketler birliği tarafından 2010 senesinde Leviathan bölgesinde yapılmıştır. Araştırmalar göre bu bölgedeki doğalgaz rezervi 470 milyar metreküp civarındadır (SETA, Türkiye'nin Enerjide Merkez Olma Arayışı, 2016, s. 60).

Şekil 14: İsrail Deniz Yetki Alanı (BİLGESAM, 2013, s. 19)

İsrail'in Mavi Marmara baskını sonucunda ve Davos'ta yaşanan "one minute" krizi Türkiye ile ilişkileri 2009 senesinde iyice gerilmiş ve tepki olarak hemen akabinde 2010 senesinde GKRY ile kısıtlı münhasır ekonomik bölge antlaşması imzalamıştır. İsrail şu an itibariyle % 60 oranında kendi rezervlerinden enerji ihtiyacını karşılamaktadır. Tamar ve Leviathan bölgelerinde bulunduğu doğalgaz ile beraber ise sahip olacağı mevcut doğalgazın % 40'nı ithal etme potansiyeline sahip olacaktır (Bryza, 2013, s. 36). Diğer taraftan İsrail 12 Temmuz 2011 senesinde duyurmuş olduğu MEB sınırlarının koordinatlarını, diğer devletlerle herhangi bir antlaşma yapmadan (GKRY hariç), BM'ye bildirmiştir (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 27).

Şekil 15: İsrail-GKRY Sınırlandırma Antlaşma Sınırları (Yaycı, Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşması'nın Sonuç ve Etkileri, 2020)

İsrail için Doğu Akdeniz'in ekonomik ve stratejik öneminin yanında dini bir önemi de bulunmaktadır. Bu kapsamda Kıbrıs Adası Yahudi inancının "Tevratsal sınırları" içerisinde yer almaktadır. Osmanlı'nın Kıbrıs'ı fethi sırasında sarayda danışman olan Yasef Nassi adlı bir Yahudi, Kıbrıs kralı olmak istemiştir. (Yıldız & Yaşar, Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç, 2012, s. 129). En son olarak da 2012 yılında İsrail Başbakanı Netanyahu'nun GKRY'ni ziyaretinde Kıbrıs Adası'nda kurulması düşünülen enerji santralının işletilmesi ve korunması için aileleriyle birlikte 50 bin İsraillinin kalıcı olarak adaya getirilmesi Rum yönetimine teklif edilmiştir.

Siyasi Siyonizmin kurucusu Theodor Herzl 1902 senesinde Kıbrıs Adası hakkındaki düşüncelerini dile getirerek: “Kıbrıs'ı düzene koymalıyız ve bir gün İsrail'in üzerinden geçip onu zorla ele almalıyız. Müslümanlar Kıbrıs'tan gidiyor, Yunanlılar topraklarını iyi bir fiyata satıyor, Atina veya Girit'e göç ediyorlar. Filistin Yahudiler için çok küçük, bu yüzden Filistin'e yakın bir yer sağlamamız gerekiyor. Kıbrıs ve El Arish de Filistin'e dâhil edilmelidir. Adanın İngiliz yönetimi altında bulunduğu dönemlerde Yahudilerin adaya yerleşim konusunda girişimleri devam etmiştir. İsrail Adanın kuzeyini Türkiye'nin denetlediği bir çözüme hiçbir zaman sıcak bakmamıştır. İsrail bu stratejisi doğrultusunda son dönemde manevra alanı bulmuş ve GKRY ile ilişkilerini en üst düzeye çıkarmıştır. İsrail, GKRY'nin AB'ye üye olmasını destekleyen ülkelerden bir tanesi olmuştur (Yıldız & Yaşar, Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç, 2012, s. 130-132).

Tüm AK Parti hükümetlerinin Filistin meselesi hakkında Filistin'in tarafında bulunması ve 2009 senesinde meydana gelen Mavi Marmara hadisesi dolayısı ile iki devlet arasındaki ilişkiler ciddiye alınacak derecede kesilmiştir. Ancak ABD Başkanı Obama, 2013 yılında İsrail'e yaptığı ziyarette Gazze'ye insani yardım gönderilmesi kısıtlamasının kaldırılması yönünde çalışmalar yapmış ve Natenyahu'da Türkiye'nin Mavi Marmara olayından dolayı öldürülenlerin ailelerine tazminat ödemeyi kabul edip, özür dilemiştir.

Bu gelişme ile ticari ve diplomatik ilişkiler tekrar başlamıştır. İsrail Enerji, Altyapı ve Su Kaynakları Bakanı Yuval Steinitz 2017 yılında Türkiye'yi ziyaret edip, enerji alanında işbirliği adımları atılması yönünde çalışmalar yaptı (Yenisafak 2017). Ancak, İsrail'in başkenti Kudüs'e taşınması, Golan Tepeleri'nin ve Batı Şeria'nın ilhak edilmesi tartışmaları iki ülke arasındaki ilişkileri tekrar gerginleştirdi.

Fakat Türkiye'nin tüm bu sorunları bir kenara bırakarak Doğu Akdeniz'de İsrail ile derhal MEB imzalaması gerekmektedir. Aksi halde Yunanistan ve GKRY'nin İsrail ile antlaşma yapması durumunda Doğu Akdeniz'de hareket alanı ve enerji alanı büyük ölçekte azalacaktır.

3.1.4. Suriye

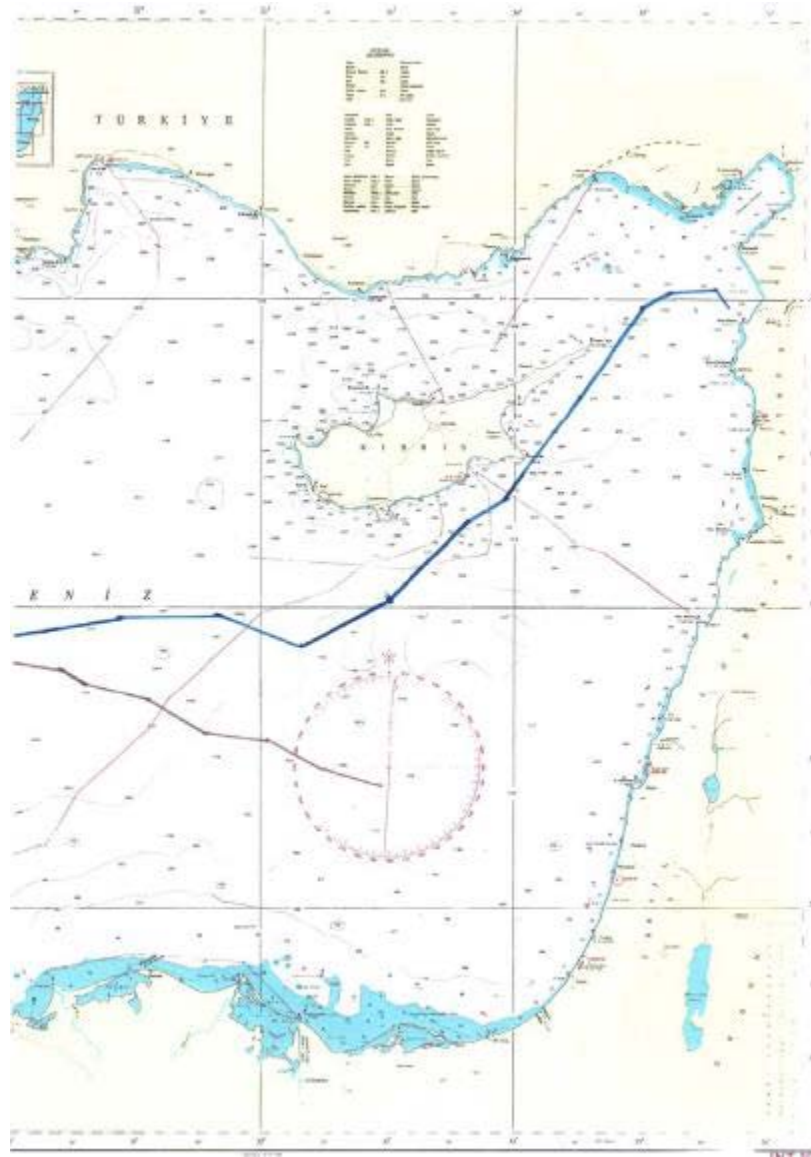
Birinci Dünya Savaşından sonra Fransız manda yönetimine giren günümüzde 22 milyona ulaşan Suriye'de nüfusun % 12'sini oluşturan bir Şii iktidar söz konusudur. Çoğunluğu Sünni olan halkın milli gelirden aldığı payın azlığı ve yönetimde yeterince

temsil edilememesine, nüfusun % 10'nu oluşturan Kürt azınlığın sorunları da eklenince Suriye'nin Arap Baharından etkilenmemesi imkânsızdı (TASAM, 2011). Fakat yaşanan iç savaş sonrası nüfusun yarısından fazla ölüm, göç, salgın hastalıklar nedeniyle azalmıştır ve azalmaya devam etmektedir. Doğu Akdeniz enerji çatışmalarının gölgesinde yüzlerce mülteci çocuğa mezar olmaya devam etmektedir.

Ortadoğu coğrafyasının Akdeniz'e açılan mühim çıkış noktalarında bulunan Suriye'yi parçalanmanın eşiğine kadar getiren iç savaşa sadece ülke içindeki farklı mezhepsel ve kimlik politikası ekseninden bakılmaması gerekmektedir (Telli, 2016, s. 535). Dünyanın fosil yakıt deposu olan Doğu Akdeniz'e açılan bir koridor konumunda bulunan Suriye, bölgesel ve küresel güçlerin yeni mücadele sahası haline gelmiştir. Doğalgazın 21. yüzyılın en önemli enerji kaynağı olarak ön plana çıkmış olmasına bağlı olarak Suriye, enerji rekabetinin yeni çatışma alanı olmuştur. Doğalgazın Batı'ya dolayısıyla Avrupa ülkelerine aktarılmasında koridor olarak öne çıkan Suriye üzerinde aktörlerin farklı çıkarları söz konusudur. Dünyanın en büyük doğalgaz üreticisi Rusya, AB'nin en büyük tedarikçisi konumunda olmaktadır (Telli, 2016, s. 536).

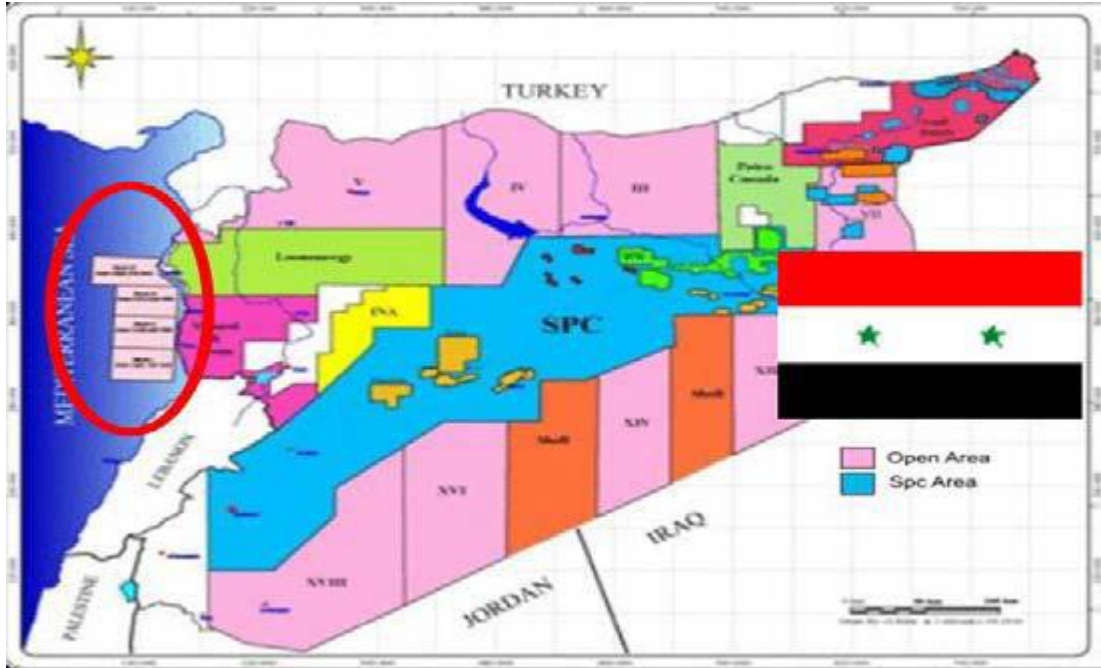
Arap petrollerinin Anadolu üzerinden batıya aktarılması güzergâhında bulunan Suriye, sahip olduğu enerji kaynaklarıyla da önemli bir ülke olmuştur. Suriye'de bugün için ispatlanmış 2.5 milyar varil petrol bulunmaktadır (Petroleum, 2015). Ancak 2000'li yıllarda Doğu Akdeniz havzasında varlığı tespit edilen enerji kaynaklarının ne kadarının Suriye MEB'inde olduğu yeterince araştırma yapılmadığı için bilinmemektedir.

19 Kasım 2003'te Suriye, "Suriye'nin Bölgesel Sularının Ulusal Egemenliğinin Belirlenmesi" yasasını onayladı. Bu yasa ile sadece karasularını değil, iç sular, bitişik topraklar, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge ile ilgili rejimleri de düzenlemiştir. Suriye, bu yasaya uygun olarak BM'ye "karasularının taban çizgisinden 12 deniz miline sahip olduğunu, bitişik bölgenin 24 deniz milini ve 200 deniz milini aşmadığını" bildirmiştir (Yaycı, 2012, s. 25). BM'ye bildirilmesinden hemen sonra Amerikan menşeli Veritas Şirketi ile Suriye Ulusal Petrol Şirketi arasında imzalanan protokolle bölgede sismik araştırmalara izin verildi. Daha sonra, 2011 yılında hidrokarbon araştırmalarına belirli alanlarda kısa bir süre izin verilmiştir. Ancak, iç savaşın patlak vermesi sonucunda yürütülen çalışmalar rafa kaldırılmıştır (Kaya İ. , 2016, s. 163).

Şekil 16: Türkiye ve Suriye Arasındaki Sınırlandırma Hattı (Koç M. , 2006)

Mart ve Ekim 2011 tarihleri arasında belli sahalarda kısa süreli bir petrol ve doğalgaz arama iznine bakacak olursak; İzin verilen sahaların kuzey bölgesinde yer alan kısımlarının bazıları Türkiye'nin yetki sahası ile çakışmaktadır. Zira izin verilen sahaların kuzeyi, Türkiye-Suriye kara sınır hattının bittiği noktanın 30 deniz mili batısına denk gelmektedir ve bu bölge Türkiye'nin egemen olduğu denizalanıdır (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 25-26).

Şekil 17: Suriye Tarafından İlan Edilen Petrol Arama Sahaları (Yaycı, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye*, 2012, s. 26)

Doğal Kaynaklar Bakanı ve Suriye Petrolü ile Suriye Ticaret Bakanı arasındaki görüşmelerden sonra, 2001 sonunda Suriye topraklarının kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge antlaşmasını imzalamayı umduklarını açıkladılar. Ancak, bu yönde henüz somut bir adım yoktur. (BİLGESAM, 2013, s. 20).

Tüm bu gelişmelere karşın Suriye'de yaşanan iç savaş bu tip faaliyetlerin de devamına engel olmuştur. Ancak iç savaşın sona erip mevcut rejimin ülke yönetiminde olmasının devam etmesi halinde GKRY ile Suriye arasında Türkiye'nin aleyhine sonuçlar doğuracak bir antlaşmanın yapılabileceğini tahmin etmek güç değildir. Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası yüzyıllardan beri Akdeniz'inme hayali olan Rusya'ya umulandan daha kolay bir şekilde bölge de yer almasını sağladı. Esad yönetimi ile antlaşmalar yaparak Doğu Akdeniz'de askeri gücünü yerleştirdi. Tartus ve Banyas limanlarında ki varlığı buna örnektir. Suriye, Rusya'nın desteğini de alarak ilerleyen zamanlarda Doğu Akdeniz'deki enerji rekabetinde yer alması mutlaklıdır. KKTC'nin bir devlet olarak Suriye tarafından kabul edilmesi ve karşılıklı antlaşma yapılarak MEB ilan edilmesi gerekmektedir. Kıbrıs

Adası'nın jeopolitiğinin etkisi Suriye ile yapılacak antlaşmalarda ciddi derece de önem arz etmektedir.

3.1.5. Mısır

Afrika ile Asya arasında geçiş noktası olma özelliği ile Mısır tarih boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Eski Mısır Medeniyetinin doğduğu yer olan Mısır'a Akdeniz üzerinde emeli olan her devlet hâkim olmaya çalışmış ve birçok savaşa sahne olmuştur. 19. yüzyılda Süveyş Kanalı'nın açılması ile jeopolitik önemi bir kat daha artan Mısır günümüzde de uluslararası politikanın odak noktalarından bir tanesidir. Birinci Dünya Savaşı'na kadar Osmanlı hâkimiyetinde olan Mısır, İngilizlerin himayesi altında 1922 senesi Krallığı ilan etmiştir. Devletin ilanından 1952 senesindeki Hür Subaylar İhtilali'nin sonrasında iktidarı ele geçiren Cemal Abdülnasır'ın millileştirme politikasına değin Süveyş kanalı ve çevresi İngilizlerin kontrolünde kalmış ve kanalın yönetimini de Fransa ile İngiltere üstlenmiştir (Armaoğlu, 2012, s. 597-607).

Mısır, stratejik konumu ve nüfusu dışında Arap dünyası için siyasal gücü ve etkisi bakımından önemli bir ülke olmuştur. Mısır'daki İhtilal Arap ülkelerin birçoğu tarafından örnek alınmış ve ihtilaller dönemi başlamıştır. Mısır bu süreçte darbeleri destekleyen bir siyaset izlemiş ve yeni Arap milliyetçiliğinin temellerini atmaya çalışmıştır. Mısır'da devrimin mimarlarından Cemal Abdülnasır, İngilizler ile mücadele konusundaki stratejisini belirlemeye çalışırken İsraili subayların da fikirlerini almıştır. Ancak Abdülnasır, ordunun ağırlığını kullanarak devrimi kendi tarzına göre gerçekleştirmiştir (Primakov, Rusların Gözüyle Ortadoğu, (Çev. Olga Tezcan), 2009, s. 33).

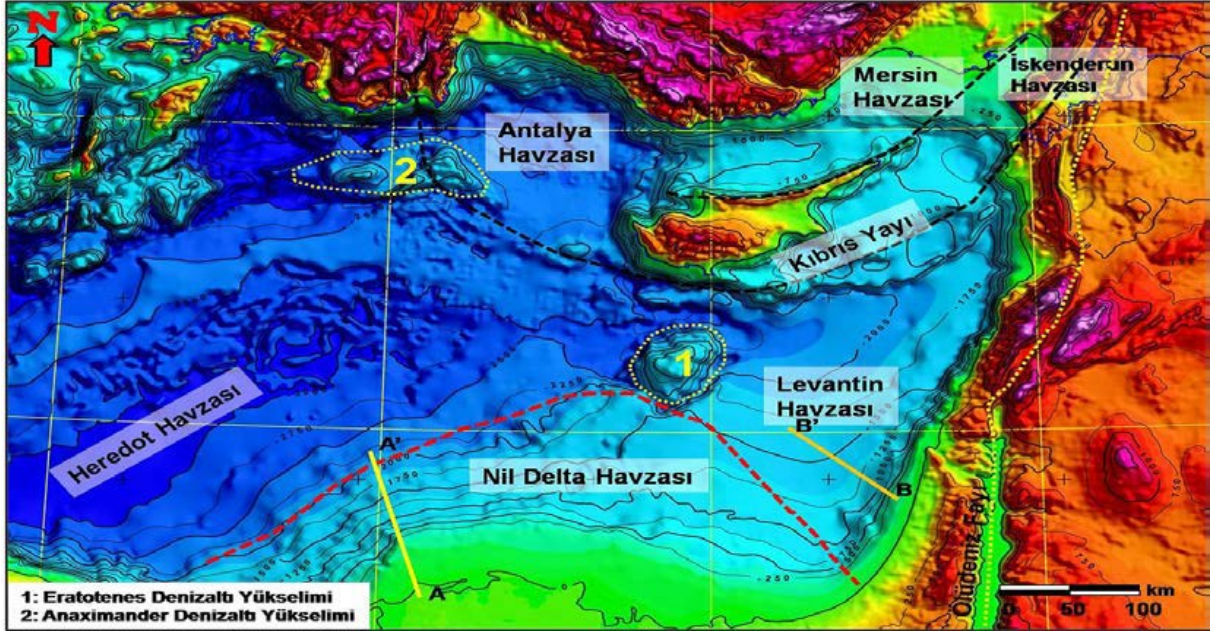
Mısır'ın stratejik konumunu belirleyen en önemli faktörlerden biri Süveyş Kanalı. Süveyş Kanalı, Uzak Doğu ve Avrupa arasında Ümit Burnu çevresinde yaklaşık 7 bin deniz mili ve 15-20 gün seyahat ederek kurulan ticaret yolunu kısalttı. Doğu Akdeniz, Basra Körfezi, Hint Okyanusu ve Kızıldeniz ile doğrudan birleşerek dünya ticaretinin merkezi haline gelmiştir. (BİLGESAM, 2013, s. 4).

Süveyş kanalının açılmasıyla Doğu Akdeniz'in önemi kalıcı hale gelmiştir. Nitekim batının doğu ile ticaretinin en kısa yolu açılmıştır. Sonuç olarak gemi trafiğine bir iç deniz yolu olanağı açan Akdeniz artık transit geçişleri de kabul etmeye başlamıştır. (Yıldız, Doğu Akdeniz'de Isınan Sular, 2009, s. 55)

Mısır, 1958'den beri 12 mil genişliğinde karasuları uygulamasına sahiptir. Bununla birlikte, Mısır'ın kıta haklarını 200 m derinlikte veya kullanılabilir durumda kullanacağını öngören bir düzenleme vardır. Ayrıca, 26 Ağustos 1983'te BMDHS V. ve VI. Sözleşme hükümlerine uygun olarak hareket eden diğer devletlerin hak ve yükümlülükleri ve sınırlarını sözleşmede belirtilen yasalara göre belirleyeceğini duyurdu (BİLGESAM, 2013, s. 147).

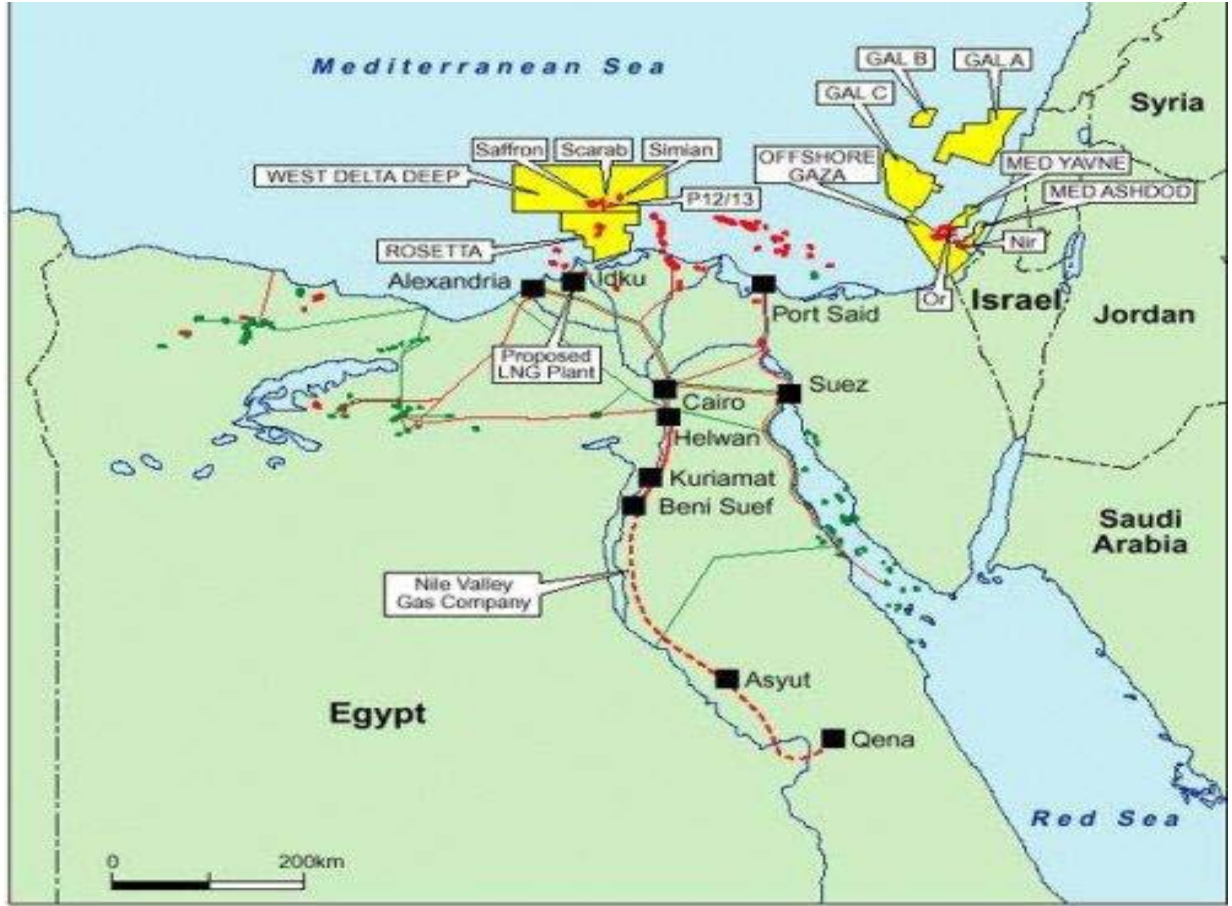
İlk sismik araştırma ve sondaj faaliyetleri Mısır'ın açık deniz sahasında yapılmıştır. 1980'lerin ikinci yarısında İskenderiye ve Nil Deltası'ndaki Port Said'te yapılan keşiflerde gaz rezervlerinin olduğu tespit edilmiştir. Gaz rezervlerinin bulunması, Mısır'ın önemli kazanımlar elde etmesine neden olmuştur. Özellikle açık deniz alanlarındaki gaz keşifleri sonrası uluslararası enerji şirketlerinin bölgeye ve özel olarak Mısır'a ilgisi artmış, bulunan hidrokarbon kaynakları iç tüketimde kullanılmaya başlanmış, kaynak fazlası olanların ise ihraç edilmesi için politikalar geliştirilmeye çalışılmıştır (Khadduri, 2012, s. 112). Hidrokarbon kaynaklarının ihraç seçeneklerinin olumlu sonuçlar vermesi sonucunda Mısır, 2004 yılına kadar enerji ihraç eden bir ülke olarak uluslararası alanda bilinmişti (Ediger, Devlen ve McDonald., 2012,p.83).

Amerikan Jeolojik Araştırma Kurumu'nun yayınladığı verilere göre, Nil Havzası'nda 6310 milyar m³ potansiyel doğalgaz bulunduğu açıklanmıştır (USGS, United States Geological Survey (USGS).Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean, 2010).

Şekil 18: Nil Delta Havzası (Dural, 2015)

Mısır'ın 2011 yılı itibari kanıtlanmış doğal gaz rezervi 2200 milyar m³'tür. Mısır, Afrika Kıtasında Nijerya ve Cezayir'den sonra üçüncü en büyük doğal gaz rezervlerine sahip ülke konumundadır. Rezervlerinin büyük bölümü Akdeniz Bölgesi ve Batı Çölleri'nde (Western Desert) bulunmaktadır. Şüveyş Körfezi ve Nil Havzası'nda ise önemli miktarda kanıtlanmış doğalgaz rezervi olduğu bilinmektedir (Fondozione & Tagliapietra, 2013, s. 9). Bu bilinirlik küresel ölçekte Mısır'ın jeopolitik önemini bir kat daha arttırmaktadır.

Şekil 19: Mısır Enerji Kaynakları (Chossudovsky, 2014)

Doğu Akdeniz'deki enerji çatışmasında önemli bir ülke konumuna getiren husus ise GKRY ile yaptığı antlaşmadır. Mısır, önceden de Kıbrıs Adası'nın legal temsilcisi olarak GKRY'yi tanıdığını, kendileri ile beraber GKRY'nin de BMDHS'ye taraf ülkeler olduğu, bu yönüyle iki ülke arasında bir sınırlandırma antlaşmasının yapılmasının kolay olacağını söylemiştir (Kaya Ş. , 2007, s. 37). Türkiye ise gidişata engel olabilmek amacıyla Mısır ile görüşmeler gerçekleştirmiş ve bu görüşmelerde GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın temsilcisi olmadığını, böyle bir antlaşmanın Türkiye ve KKTC'nin haklarını haleldar edeceği ve uluslararası hukuka münasip olmadığını dile söylemiştir.

Anılan gelişme sonrasında ise Mısır, Kıbrıs Adası meselesine müdahil olmak istemediğini, amacının uluslararası hukuk nezdinde tanınan devlet halinde olan GKRY ile sınırlandırma antlaşması yapmak ve bu yolla Doğu Akdeniz'deki olası yetki uyuşmazlıklarının önüne geçmek olduğunu, olası antlaşmanın adanın kuzeyine ilişkin olmadığını açıklamakla kalmıştır. (Kaya Ş. , 2007, s. 38).

Türkiye'nin karşı çıkmasına rağmen, 17 Şubat 2003 senesinde, Mısır-GKRY arasında, eşit uzaklık ilkesine göre münhasır ekonomik bölge sınırı tayin edilmiştir. Fakat yapılan bu antlaşmanın Mısır aleyhine olduğu ortaya çıkmıştır. GKRY, yaptığı açıklama ile önceden sahip olduğu deniz alanlarından dört kat daha fazla deniz egemenlik alanına sahip olduğunu duyurmuştur (Kaya İ., 2016)

Mısır bu antlaşmayı, Türkiye ile yapmış olsaydı, ortay hattı esas alınmak koşuluyla, mevcut durumuna nazaran 12.000 km² 'lik daha fazla MEB elde etmiş olacaktı. Bu alan Mısır'ın, % 1'ine eşit olup, Kıbrıs Adasından ise daha büyük bir alanı kapsamaktadır. Ayrıca Mısır, Yunanistan'a ait olan Meis, Kerpe, Kaşot, Girit ve Rodos hattını temel alan bir sınırlandırma antlaşmasını kabul ederse, bu durum hem uluslararası hukuka aykırı olacak hem de, ilave 7400 km² 'lik bir deniz yetki alanından mahrum olacaktır. Bu antlaşmayı Türkiye ile yaptığı takdirde, Anadolu kıyıları daha kuzeyde bulunduğu için, ortay hattın kuzeye doğru yer değiştirmesi ile Mısır 7400 km² 'lik yitikten kurtulacaktır (Başeren, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, 2010, s. 22).

Şekil 20: Mısır'ın Türkiye ile Yapacağı Sınırlandırma Antlaşmasında Deniz Yetki Alanı (Başeren, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, 2010)

Bununla beraber, GKRY ile temas vaziyetinde olup GKRY-Mısır hattının kuzeyindeki sahalarda da işletim yapabileceği vaziyeti göstermektedir. Bu konuda ilk mutabakat muhtırası 2005 senesinde GKRY’de Mısır Turizm Bakanı Nikos Rolandis ve Petrol Bakanı Sameh Fehmi ile GKRY Ticaret Sanayi arasında imzalanmıştır. 2006 yılında da iki devlet arasında Doğalgaz ve petrol, bilimsel araştırma, enerji, kültür sahalarında işbirliğini öngören 5 tane ikili antlaşma imzalanmıştır (Başeren, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, 2010, s. 22).

ENI Şirketi Ağustos 2015’te Mısır’ın Akdeniz sahillerinin 200 km açıklarında 30 trilyon metreküplük dev bir doğalgaz rezervi bulduklarını açıklamıştır. Söz konusu rezervin Akdeniz’de şimdiye kadar bulunmuş en büyük rezerv olduğu belirtilmektedir (Dipaola, 2015). Akdeniz’in bugüne kadarki en büyük doğalgaz rezervi olan Zohr sahası bulunmuştur. Her gün artan iç isteği karşılamak ve 2013 senesinde bıraktığı doğalgaz dış ticarete bir daha başlamak isteyen, Mısır, bulunan Zohr rezervini üretime açmak için yoğun bir gayret harcamıştır (Karagöl, 2017, s. 16-24).

Bu denli büyük bir rezervin Doğu Akdeniz’de bulunmuş olması başka rezervlerin de var olabileceğini akla getirmektedir. Söz konusu rezervin çıkarılması yanında hangi yolla taşınacağı da bir diğer tartışma konusu haline gelmiştir. Gazın Akdeniz’in altından boru hattı ile Yunanistan ya da İtalya’ya taşınması ihtimali bulunmakla birlikte mesafenin uzun olması Türkiye seçeneğini gündeme getirecektir. İsrail’in Kıbrıs Adası üzerinden geçirmeyi düşündüğü bir hat da bu sayede hayata geçirilebilir. İlerleyen yıllarda bölge dış politikasının şekillenmesinde yeni boru hattı projeleri de etkili olacaktır.

3.1.6. Lübnan

I. Dünya Savaşı’na kadar Osmanlı himayesinde olan Lübnan, 1920’de Fransızların hâkimiyetine geçmiş ve 1941 yılında istiklalini kazanmıştır. Etnik yapısında önemli dinsel ve kültürel farklılıklar olan Lübnan’da siyasal yaşam ideolojiden ziyade dini farklılıklar üzerine inşa edilmiştir. Uzun yıllar Hristiyan ve Müslüman grupların bir arada yaşadığı ülkede dengeyi bozan unsur 1967 Arap-İsrail Savaşlarından sonra Lübnan’a gelen Müslüman göçmenler olmuştur (Sönmezoğlu, Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi, 1995, s. 485).

Kazanılan istiklale karşın aşiretleşmiş ve mezhepsel bir toplum yapısının çoğalarak devam etmesi sürekli bir iç kargaşa ve karışıklık olmasına sebep olmuştur. Bu

karmaşık haline rağmen Doğu Akdeniz'deki varlığını sürdürme arayışına girmiştir (Baysoy, 2017, s. 8).

Lübnan karasularını 20 km'ye ayarladı. 1970-1975 yılları arasında Lübnan, ABD, İngiltere ve Rusya'nın uzmanları için deniz ve karada petrol yatakları ile ilgili faaliyetlerde bulundu. Çalışmanın sonuçlarına göre, petrol çıkarma maliyeti petrolden elde edilecek gelirden daha fazla olduğu için petrol arama çalışmalarını durdurmuştur; 1975 ve 1990 yılları arasında iç savaşa karıştığı için herhangi bir petrol arama çalışmasına katılmadığı ve diğer devletlerin çalışmalarına katılmadığı gözlemlendi. (Kaya Ş. , 2007, s. 51).

Lübnan'ın hidrokarbon kaynaklarını keşfetmek için yaptığı sismik araştırma faaliyetleri, 2000'li yılların başına kadar gitmektedir. 2000-2002 yılları arasında, Lübnan'ın açık deniz alanlarında Birleşik Krallık sismik araştırma gemilerinin yaptığı 2D (two dimensional-iki boyutlu) araştırmalar ve 2007 yılında Norveç sismik araştırma şirketi PGS'nin (Petroleum Geo-Services) Lübnan'ın MEB'inde yaptığı 3D araştırmalarda hidrokarbon kaynakları tespit edilmiştir (Khadduri, 2012, s. 115). Yapılan tespitler neticesinde, sismik araştırma yapılan sahalarda 339-707 milyar m³ arası düzeylerinde potansiyel gaz rezervinin var olduğu belirlenmiştir, ancak tahmini rezerv miktarının kanıtlanmış hale gelmesi için yapılması gereken sondaj ve keşif faaliyetleri yapılamamıştır (EIA, 2013, s. 6).

Sondaj ve keşif faaliyetlerini engelleyen faktörlerden en önemlisi, ülkenin 2006 yılında İsrail ile yaşadığı savaş (Altunışık, 2007) ve 2007 yılındaki Cumhurbaşkanlığı seçiminde ülkenin Cumhurbaşkanı seçememesi, ancak 2008 yılında Cumhurbaşkanı seçilebilmesi gibi olayların yarattığı olumsuz ortam, hidrokarbon kaynaklarının keşfi için gereken çalışmaların yapılamamasına yol açmıştır (Chehayeb, 2016).

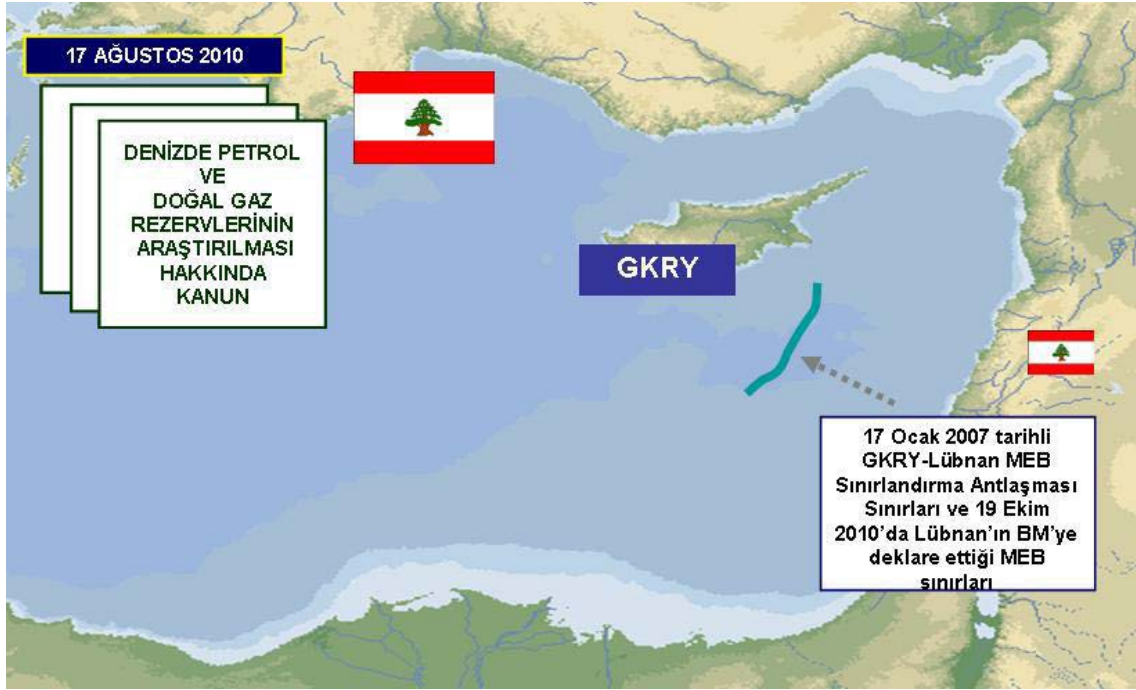
Lübnan'ın açık deniz alanlarında bulunduğu tahmin edilen hidrokarbon kaynaklarını keşfetmek için lisans ihalelerine çıkma ve böylece kaynakların ticarileştirilmesi için tekrardan çalışmalara başlaması 2010 yılında olmuştur. 2010 yılında İsrail'in açık deniz alanında keşfedilen Tamar sahasında yüksek miktarda gaz rezervi bulunması sonrasına gelmesi bakımından önem taşımaktadır. İsrail'in doğalgaz sahası keşfi, Lübnan'daki siyasi krizlerin ülkenin ekonomik kazancı için bir süreliğine ertelenmesine neden olmuş, 2010 yılının Ağustos ayında ülkenin kendi açık deniz

alanlarını geliştirmesi için bir hidrokarbon yasası çıkarılması için çalışmalar yapılmış, çıkarılacak yasayla hidrokarbon kaynakları sahalarının ruhsatlandırılması işleminin sorumluluğunun üstlenilmesi hedeflenmiştir (Lakes, 2012, s. 39)

şekil 21: Lübnan'ın Birinci Lisans Turu İçin Açtığı Bloklar (*Natural Gas World, 2013*)

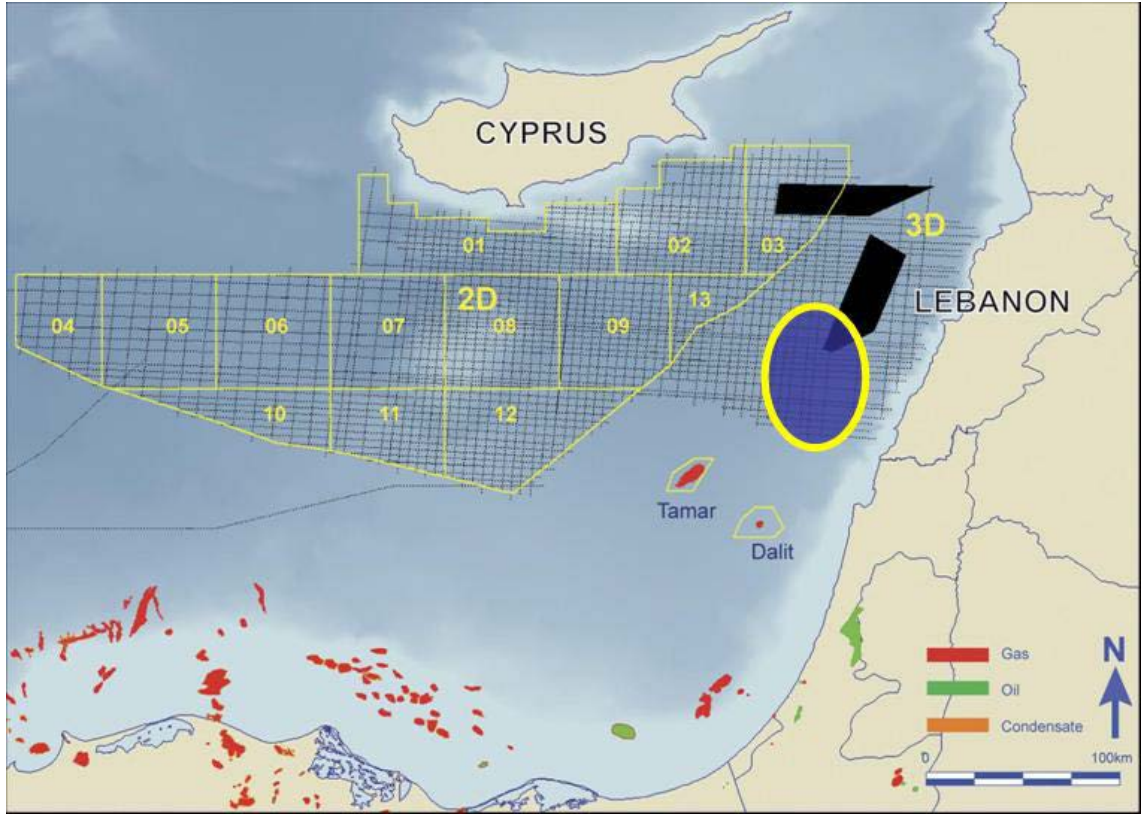
2007 yılında GKRY ile münhasır ekonomik bölge antlaşması imzalamış olup, Türkiye'nin karşı çıkışlarından dolayı Lübnan Meclisi tarafından onaylanmamıştır. Ancak, 2010 yılında GKRY ile belirlediği denizcilik yetki alanları koordinatlarını 2011 yılında BM'ye bildirerek, GKRY ile bir anlamda bir antlaşma yapmış gibi görünmektedir. Aynı zamanda, 9 km²'lik münhasır ekonomik bölgede Lübnan ve İsrail arasında bir çatışma var ve aynı zamanda Lübnan İsrail'in Leviathan sahasında hak iddia ediyor. (BİLGESAM, 2013, s. 18)

Şekil 22: Lübnan-GKRY MEB Sınırlandırma Antlaşması Sınırları (Yaycı, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye*, 2012, s. 29)

Lübnan'ın GKRY ile deniz yetki alanları konusunda anlaşmasının altında yatan ana sebep, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarından elde edilecek paydan mahrum kalmamaktır. Diğer taraftan Lübnan, İsrail'den daha önce hareket ederek, GKRY'nin İsrail ile yapacağı deniz yetki alanı sınırlandırma antlaşmasından etkilenmek istememektedir. Aynı zamanda Lübnan, GKRY'nin kendi deniz yetki alanında petrol arama faaliyetinde bulunabileceği endişesi taşıdığı için antlaşma yapma sürecini hızlandırmış ve bu sürecin kendi çıkarına olduğunu düşünmüştür (Özkan, 2012, s. 376).

Lübnan'ın İsrail'in Leviathan Sahası hakkında da iddiaları var. 2017 Aralık ayında Bakanlar Kurulunun MEB olarak ilan edilen alanlarla ilgili kararı ile Lübnan, Fransız TOTAL, İtalyan ENI, Rus NOVATEC konsorsiyumu içinde 4 ve 9 Parselleri ile ilgili petrol ve doğalgaz arama izni verdi. Ancak İsrail, karardan sonra Parsel 9'un bir hata yaptığını ve Parsel 9'un kendilerine ait olduğunu belirtmişlerdir. Bu gelişme üzerine Fransız TOTAL şirketi, aramaların 4. parselde yapılacağını ve daha sonra 9. parselin daha sonra değiştirileceğini açıkladı. (Karbuz, 2018).

Şekil 23: İsrail ve Lübnan MEB'lerinin Çakıştığı Bölge

Lübnan'ın Doğu Akdeniz hidrokarbon kaynaklarının incelendiği bu bölüm, Lübnan'ın enerjiye ihtiyaç duyan bir ülke olarak keşfedeceği rezervler yoluyla enerji kaynakları konusunda kendisine yeten, aynı zamanda ihraç seçenekleri yoluyla ekonomik anlamda da kazanç sağlayabileceğini ortaya koymuştur. Bulduğu coğrafyanın problemlili yapısı ve ülke içinde yaşanan zorluklara rağmen Lübnan, hidrokarbon kaynakları keşfedebilmek için günümüze kadar çalışmalarını devam ettirmiştir ve günümüzde de devam ettirmektedir.

Hidrokarbon kaynaklarının ticarileştirilmesi için önünde uzun bir zaman bulunsa da Lübnan, bölge ülkeleri içinde enerji alanında önemli bir aktördür ve hem ülke içindeki sorunlarını hem de bölgedeki diğer ülkelerle (İsrail, Güney Kıbrıs) olan sorunlarını çözdüğü takdirde, bölgenin enerji merkezi olması, hem de ülkenin kendisinin gelişmesi anlamında büyük mesafeler kat edecektir. Kıbrıs Adası ile bulunan yakın jeopolitiği nedeniyle Lübnan hem deniz yetki antlaşmaları hem de enerji rezervlerinin çıkarıldıktan sonra ki nakliyesi açısından Türkiye için önemli bir ülkedir. Doğu Akdeniz'de dış politika açısından ciddi problemi olmaması nedeniyle Lübnan ile Türkiye derhal KKTC'yi de antlaşmanın tarafı yaparak ikili antlaşmalar yapmalıdır.

3.1.7. Filistin

Doğu Akdeniz'deki sorun alanlarının başında Filistin gelmektedir. İsrail, Gazze Şeridini ve Batı Şeria'yı işgal ettikten yaklaşık otuz yıl sonra hala çözülemeyen Filistin meselesi Araplarda İsrail, İsraililerde de Arap düşmanlığını kalıcı kılmaktadır. Arapların, İsrail'in bölgede yabancı ve geçici bir koloniyel dayatma olduğu fikri sorunun devamlılığında önemli bir etkidir. Ayrıca, Amerika'nın İsrail'e vermiş olduğu destek, Arap dünyasında Amerika'ya karşı bir tepkiyi de beraberinde getirmektedir. (Brzezinski, Tercih: Küresel Hakimiyet mi? Küresel Liderlik mi?, (Çev. Cem Küçük),, 2005, s. 89)

40 kilometrelik mesafeye sahip Akdeniz kıyısı bulunan dar bir sahil şeridi olan Gazze Şeridi, diğer ülkeler nazarında İsrail'in himayesi altındadır. ABD açısından, İsrail tarafından ele geçirilen ve geleceği İsrail ile Filistin arasındaki bir anlaşma ile belirlenecek bir alan olarak tanımlanmaktadır. İsrail Gazze Şeridi'nin deniz ve hava alanlarını yönetmektedir. Gazze Şeridi, İsrail ile 51 kilometre, Mısır ile 11 kilometre uzunluğa sahiptir (Tarakçı, 2014). Birleşmiş Milletler tarafından bağımsızlık ülkesi olarak tanınmamasına rağmen, birçok devlet tarafından tanınmaktadır.

Filistin Otoritesi 1999 yılında İngiliz Petrol ve Gaz Grubuna 25 yıl arama izni verdi. Ancak, İsrail Hükümeti 2000 yılında Filistin Otoritesinin böyle bir lisans vermeye uygun olmadığını ifade etti. Filistin Yönetimi meseleyi İsrail Yüksek Mahkemesi'ne götürdü ve İsrail Yüksek Mahkemesi Filistin Yönetimini haklı çıkardı. Sonuç olarak, Filistin bölgelerinde yapılan araştırmalarda 280 milyar metreküp doğal gaz rezervinin varlığı tespit edildi. 23 Ocak 2014 tarihinde Rusya Devlet Başkanı Putin ve Mahmut Abbas Gazze kıyılarında doğal gaz ve petrol aramalarına 1 milyar dolarlık yardım antlaşması yaptılar. (Sol, 2014).

Şekil 24: Gazze Şeridi ve Batı Şeria (Konyalı, 2014)

Gazze açıklarında doğal rezervlerinin tespit edilmesi karmaşık Filistin siyasetine yeni bir konu eklemektedir. Bağımsız bir devlet olarak tanınmayan Filistin'in bu rezervden nasıl faydalanacağı kaynağın kullanımı ile tartışmanın odak noktasını oluşturmaktadır. İsrail ile GKRY arasında imzalanan MEB antlaşması ile İsrail, Filistin'e ait olan Gazze MEB'ine el koymak ve bunu uluslararası alanda tescil ettirmek istemiştir (Yıldız & Yaşar, Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç, 2012, s. 219-220).

3.1.7. Libya

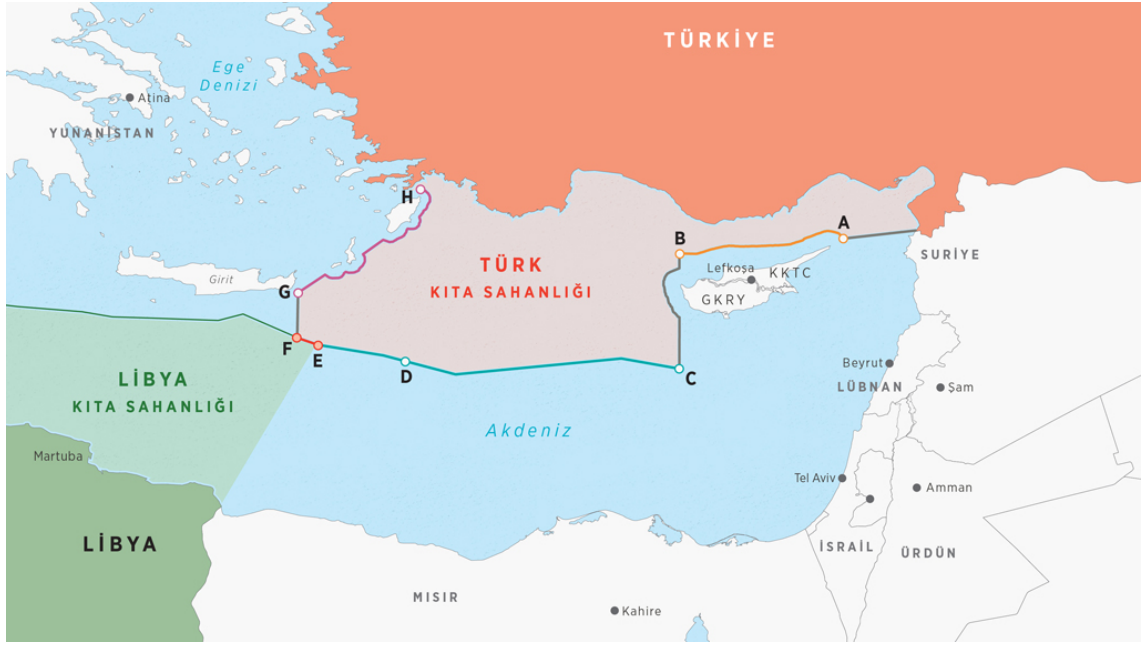
Libya, 18 Şubat 1959 tarihinde çıkardığı kanun uyarınca, 12 deniz milli karasuları rejimi uygulamaktadır. Nisan 2005 tarihinde ise 62 deniz mili balıkçılık bölgesi ilan etmiş karasularından itibaren başlayan koordinatları BM'ye bildirmiştir. 27 Mayıs 2009 tarihinde ise dış sınırı 200 deniz mili ilan ederek BM'ye bildirmiştir. Diğer taraftan karşılıklı kıyılar 400 deniz milinden az olduğunda, anlaşmalar vasıtasıyla uluslararası hukuka uygun olarak MEB uygulayacağını yine aynı şekilde BM'ye bildirmiştir (Birleşmiş Milletler, 2001).

Libya mutabakatının mimarı Cihat Yayıncı süreci anlatarak; “2009 yılında, o gün Türkiye'deki denizcilik yetki alanları çizilene kadar harita, sadece dikey çizgileri kullanmak için uygun olmayan bir yöntemdir, bu yöntemin sadece Mısır ile karşılıklı kıyılarımızın olduğu görüş ve çalışmalarında bulunduğunu fark ettim. Bununla birlikte,

GKRY, Mısır, Lübnan, İsrail ve Yunanistan gibi diyagonal çizgilerin kullanılması gerektiğini düşünerek bilimsel bir çalışmaya başladım ve bu çerçevede Libya ile karşılıklı kıyılarımız var. Bunu bir makale yaptım ve 2011'de yayınladım Bu arada, akademik çalışmalarımı komutanlarıma ve o zaman başbakanımız Recep Tayyip Erdoğan'a sundular. Bu görüşleri uygun buldular ve Kasım 2010'da başka bir amaçla Libya'ya gittiklerinde, o sırada Libya Başkanı Kaddafi ile görüştikleri ve anlaştıkları konusunda bilgilendirildiler. Ancak bu toplantıdan kısa bir süre sonra Kaddafi'ye karşı Arap Baharı ayaklanması yapıldı ve hayatını kaybetti ve süreç de akamete uğradı.” (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi, 2011).

Libya Ulusal Uzlaşma Hükümeti ile Türkiye 27 Kasım 2019'da haklarının korunması amacıyla "Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Hakkında Mutabakat Zaptı" imzalandı. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Libya Ulusal Konsensüs Hükümeti Başkanlık Konseyi Başkanı Fayez Sarraj arasındaki müzakereler sonucunda, her iki devletin dışişleri bakanları tarafından imzalanan anlaşma, Akdeniz'de iki devlet kıyıları arasındaki sınırı belirlendi (Acer, 2019, s. 11-12).

Bu anlaşma Türkiye’de, 7195 Sayılı Kanunla uygun bulunmuş, 6 Aralık 2019’da onaylanmış ve 7 Aralık 2019’da Resmi Gazete’de yayımlanmış ve iç hukukta yürürlüğe girmiştir. Libya Ulusal Mutabakat Başkanlık Konseyi’nde 6 Aralık 2019’da onaylanmış ve Libya iç hukukunda yürürlüğe girmiştir. BM’ye bildirilmesiyle birlikte antlaşma dünyaya ilan edilmiştir. Bu antlaşma sayesinde Libya ile Türkiye artık denizden komşu olmuşlardır (Yaycı, Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşması’nın Sonuç ve Etkileri, 2020).

Şekil 25: : Türkiye-Libya Mutabakatı (Acer, 2019)

Bu antlaşma ile (Yaycı, 2019) ;

- Türkiye ilk kez kıyıdaş ülkeleri sınırlamak için bir antlaşma imzalandı,
- Yasal ve meşru bir zemin elde edildi,
- Müktesebat tanındı,
- Siyasi üstünlük ele geçirildi,
- Denizcilik yetki alanlarımızın batı sınırı uluslararası hukuka uygun olarak belirlenmiştir (Yaycı, 2019, s.24).
- Böylece, meşru haklarımızın yasal dayanağı oluşturulmuş,
- Uluslararası halka, hukuk ve diplomasi araçlarını kullandığımız mesajı verildi,
- Libya ile Türkiye arasındaki deniz şeritlerinin yargı yetkisini sınırlandırarak Yunanistan ve Mısır, GKRY arasında bir kalkan şeklinde gerçekleşti,
- GKRY ve Yunanistan'ın desteklediği ikili ve siyasi oyunları savunan AB'nin Türkiye'ye dayatmak istediği 21.yüzyılın Sevr'i olarak adlandırılan 41000 km² bir alana sıkıştıran deniz alanı hesapları bozulmuştur.

- Doğu Akdeniz'de Türkiye ile Yunanistan-Yunanistan-Mısır GKRY arasındaki en kötü senaryo arasındaki sınırlama anlaşması kaldırılmış veya fırsat sağlanmıştır.

3.1.7. İngiltere

Doğu Akdeniz'de tarihsel etkinliği en eskiye dayanan günümüz Avrupa devleti İngiltere'dir. İngiliz İmparatorluğu, Hindistan ve Uzak Doğu sömürgeleri yolunu kısaltmak ve güvenlik altına almak istiyordu. İngilizlerin sömürge İmparatorluğu'nun genişlemeye başladığı dönemlerde Doğu Akdeniz ilgilerini çekmiştir. 1878 yılından 1960'a kadar Kıbrıs Adası'nın sömürge yönetimini elinde bulunduran İngiltere, adada hala deniz ve hava üssü bulundurmaktadır. İngiltere, Kıbrıs Adası'ndaki Sömürge kazancının yanında, 1875 tarihinde Fransızların başlattığı Süveyş Kanalı Projesine ortak olması ve 1880'li yıllarda kanal ve Mısır üzerinden elde ettiği stratejik avantajlar ile Doğu Akdeniz'de önemli bir güç haline geldi. (Suez Canal Authority, 2014).

Birinci Dünya Savaşı sonrasında Mısır ve Süveyş Kanalı İngiltere'nin eline geçmiştir. Bu aşamadan sonra Doğu Akdeniz'deki en büyük güç olmayı Başaran İngiltere, Ortadoğu'dan gelen petrol ticaretini de yönetmeye başlamıştır. İngiltere'nin bölgedeki üstünlüğü İkinci Cihan Savaşı'na değin devam etmiştir.

İngiltere, Kıbrıs Adası'na 1878 senesinde yerleşmiş, müteakiben 1960 yılında Kıbrıs Kurucu Antlaşması'na dayanarak Dikelya ve Akrotiri isimli iki askeri üsse sahip olmuş ve bu üslerin kendi egemen toprağı olduğunu taraflara kabul ettirmiştir. Bu üslerden biri Limasol diğeri ise Larnaka'da bulunmaktadır. Aynı zamanda bu iki üssün karasularına sahip olduğu ilgili ülkelerce kabul edilmiş ve bu durum İngiltere'yi Doğu Akdeniz'de önemli bölgesel bir aktör olarak kabul edilmesini sağlamıştır (Tamçelik, Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi (The Importance of Cyprus Island in Geopolitical Theories)., 2011, s. 1518-1521).

Kurucu Antlaşmada İngiltere'nin Dikelya ve Akrotiri üslerinden itibaren çizilen dört çizgi arasında kalan deniz sahasının, bu üslere ait karasuları olduğu kabul edilmiş olup, ilgili antlaşmada karasularının haricinde başka bir deniz yetki alanından bahsedilmemiştir. Ayrıca Kıbrıslılar, bu üslere ait karasularından serbest geçiş hakkına sahip olmakla birlikte, balıkçılık faaliyetlerinde de bulunabileceği kurucu antlaşmada belirtilmiştir. Diğer taraftan İngiltere bu üslerle ilgili herhangi bir kıta sahanlığı ve MEB antlaşması yapmamıştır (Charney & Alexander, 1991, s. 1559).

Amerikan İstihbarat ve Araştırma Dairesinin 1972 yılında yayınladığı raporda ise (Limits in the Seas), İngiltere'nin 3 mil, Kıbrıs'ın ise 12 mil karasuları genişliğine sahip olduğu, uluslararası sınırların açıklıkla bu kurucu antlaşmada belirtildiği ve bu sınırların potansiyel kıta sahanlığı etkisi doğurabileceği ifade edilmiştir (U.S Department of, 1972).

Şekil 26: Kıbrıs ve İngiliz Üsleri³

Her şeyden önce İngiltere, Kıbrıs Adası'ndaki üslerini muhafaza etmek istemektedir. İngilizlerin, Annan planına verdikleri desteği de bu çerçevede düşünmek gerekmektedir. Zira İngiltere, adanın AB'ye üyeliğinden önce, sorunu kendini güvenceye alacak şekilde çözmek istemiştir (Tamçelik, Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, 2009, s. 277)

Doğu Akdeniz havzasında hidrokarbon rezervlerinin bulunması ile Yunanlılar, İngilizlerin Kıbrıs Adası'ndaki askeri üslerinden dolayı petrol ve doğalgaz alanlarından hak iddia edebileceklerini dillendirmişlerdir. İngilizler, 2000'li yılların başlarında, üslerin

³ Kaynak, "Cyprus Map". <http://www.claremontpropertyservices.com/cyprusmap.htm>.

açıklarında oşinografi gemisiyle araştırmalarda bulunmuşlardır. Ancak bugüne kadar herhangi bir hak iddiasında bulunmamışlardır. Kıbrıs Adası'nda doğalgaz yataklarının bulunması İngiltere'nin, Kıbrıs Adası'na olan ilgisini de aktifleştirmiştir. 2005 yılından itibaren CIA The World Factbook'ta Adadaki İngiliz üsleri Akrotiri olarak devlet statüsünde gösterilmektedir (Atun, 2011).

Adanın devlet Başkanı İngiltere Kraliçesi olarak gösterilirken, hükümet başkanı olarak üslerden sorumlu general gösterilmektedir. Bu girişimin, adanın çevresindeki doğalgaz kaynaklarından İngiltere'nin müstakil olarak faydalanmak istemesine yönelik olduğu yorumlanmaktadır (CIA, 2007).

İngiltere, son yıllarda Doğu Akdeniz'deki gelişmelere ilgisiz kalmamakta ve GKRY ile İsrail'in bölgedeki petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerini yakından takip etmektedir. Bu kapsamda, İngiliz Donanması'na ait "HMS Enterprise" adlı gemi 7-10 Şubat 2005 tarihleri arasında Limasol açıklarında ve kendi üslerine yakın bir deniz sahasında petrol araştırması yapmış, Lordlar Kamarası da üslere ait karasularında petrol arama yetkisinin İngiltere'de olduğunu bildirmiştir. Diğer taraftan Yunan basınında İngiltere'nin sahip olduğu üsler vasıtasıyla Yunanistan ve GKRY'nin MEB sınırlandırma antlaşmalarında yönlendirici olacağı haberleri yer almıştır (Başeren, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, 2010, s. 27).

İngiltere'nin Doğu Akdeniz'deki denizcilik yetki alanları ile ilgilenmek için doğal gaz veya petrol çıkarımı şeklinde Türkiye'ye yaklaşımını paylaşması, KKTC ve GKRY'nin daha zor bir durum ortaya çıkaracağı yönündedir. Nitekim Doğu Akdeniz bölgesinde İngiltere gibi güçlü bir ülkenin hareketi, sorunları siyasi ve diplomatik olarak artıracaktır. İkincisi, İngiltere'nin petrol ve doğalgazından gelen Yunanlıların hisse alımından talep ettikleri ve yasal bir anlaşmazlık konusuna geri dönme olasılığı Kıbrıslı Türkler ve Türkiye için tatmin olmayacak. Böyle bir durumda, taraflar arasında 10.madde Antlaşma Örgütü Kıbrıs Cumhuriyeti ile ilgili bir çözüm bulamazsa, Türkiye, Antlaşma'nın yorumlanması konusunda Yunanistan ve Yunanistan ile oluşturulan uluslararası bir mahkemeye gideceklerini öngörmektedir. Kıbrıs Adası Ancak, anlaşmazlık ile başa çıkmak için böyle bir mahkeme kurmak ve Kıbrıs Cumhuriyeti adına Yunan Hükümetine katılmak elbette bir sorun olacaktır (Pazarcı, 2015, s. 198). Bölgede bulunacak doğal gaz ve petrol rezervlerinin büyüklüğünün İngiltere'nin bu konudaki nihai

tutumunu belirleyeceğini düşünmek çok doğru olur. (Başeren, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, 2010, s. 155).

Tarihte görüldüğü üzere 21. yüzyılda da denizlere egemen olmak suretiyle Pasifik, Ortadoğu ve Kuzey Afrika’da yönetimi kendi himayesi altında bulundurmak isteyen İngiltere için Doğu Akdeniz son derece stratejik bir konuma sahiptir. Bu amaçla Kıbrıs Adası, İngiltere için taktik ve stratejik hava kuvvetlerinin konuşlandırılmasında ve balistik füze rampalarının yerleştirilmesinde olanak sağlayan son derece mühim bir hava üssü konumundadır. Doğu Akdeniz’deki dengeler bakımından İngiltere stratejik aktördür. (Canyaş, 2013, s. 115).

3.1.8. KKTC

KKTC 2002 senesinde belirlediği yasayla karasularını 12 mil olarak uygulamaya koymuştur. 2005 senesinde çıkan, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Deniz Yetki Alanları Kanunu’nun 7’nci maddesi uyarınca, esas hatlardan itibaren 24 deniz mili balıkçılık bölgesi ilan etme yetkisine sahip olup, bu bölgenin sınırlarını kıyıları karşılıklı veya yan yana olan devletlerle birlikte yapacağı anlaşma yoluyla, hakkaniyet ilkesi çerçevesi içinde saptayabilecektir. Aynı esaslarla esas hattın 200 deniz milini geçmeyecek şekilde, Bakanlar Kurulunun önerisi ve meclisin alacağı kararla MEB ilan edebilecektir. Bunun yanında karasuları temel hattından başlamak üzere 200 deniz miline değin uzanan sualtı ve toprak üstü bölgeyi 28 Kasım 2015 tarihli 206 sayılı KKTC Resmi Gazetesinde kıta sahanlığı olarak kabul etmiştir (KKTC Mahkemeleri, 2015).

Adanın sınırlı enerji gereksinimi göz önüne alındığında çıkarılacak olan bu rezervler adanın enerji güvenliğini uzun zaman garanti altına alacaktır. Ne var ki adanın siyasi çözümsüzlüğü Kıbrıs Adası’nın iki ortak ülkesi konumunda olan, Türk ve Rum taraflarını enerji politikaları bağlamında da karşı karşıya getirmiştir. Adanın tek meşru temsilcisi olarak kendini tanımlayan GKRY, Kıbrıs Adası Münhasır Ekonomik Bölge Sınırları içerisindeki enerji kaynaklarını da yetkisi altına almak konusunda atılımlar yapmaktadır (Demiryol, 2015, s. 260-264).

Bugün dahi, Doğu Akdeniz bölge devletlerinin bütünüyle anlaşmış oldukları deniz yetki alanları sınırlaması antlaşması bulunmamaktadır. Kıta sahanlıkları ve Münhasır ekonomik bölgelerin belirlenmesi komşu ülkelerin arasındaki karşılıklı anlaşmalarla net bir çözüme kavuşmaktadır. Türkiye ve KKTC’nin ortak kararı Doğu

Akdeniz'deki yetki alanlarının meseleye taraf olan tüm rol alıcıların katılımıyla geniş katılımlı bir platformda karara bağlanması yönündedir. Fakat GKRY, Türkiye'nin BMDHS'ye taraf olmadığına vurgu yaparak, kıta sahanlıklarını Türkiye ve KKTC'yi sürecin ötesine itme yoluna gitmişti (Demiryol, 2015, s. 266-267).

KKTC ve Türkiye arasında 21 Eylül 2011 senesinde New York'ta imzalanan anlaşma ile Türkiye ve KKTC'nin Akdeniz'deki kıta sahanlıklarının bir bölümünü, uluslararası yasalara münasip olarak ve hakça ilkeler dikkate alınarak belirlenmiştir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2011). KKTC, GKRY'nin Kıbrıs Adası'nın güneyinde belirlediği 13 parsele doğalgaz ve petrol arama ruhsatı verme girişimleri üzerine, 2011 yılında Türkiye ile yapmış oldukları MEB sınırlandırma antlaşmasına istinaden, TPAO'ya adanın kuzeyinde ve güneyindeki yedi bölgede arama ruhsatı vermiştir. GKRY'nin belirlediği on üç parselden 7 tanesi de KKTC'nin TPAO'ya verdiği izin parselleri ile uyuşmamaktadır. Bu girişimler, GKRY'nin Kıbrıs Türklerini yok sayarak yapmış olduğu hukuk dışı faaliyetlere, KKTC'nin Türkiye ile birlikte hareket ederek izin vermeyeceği anlamına gelmektedir (BİLGESAM, 2013).

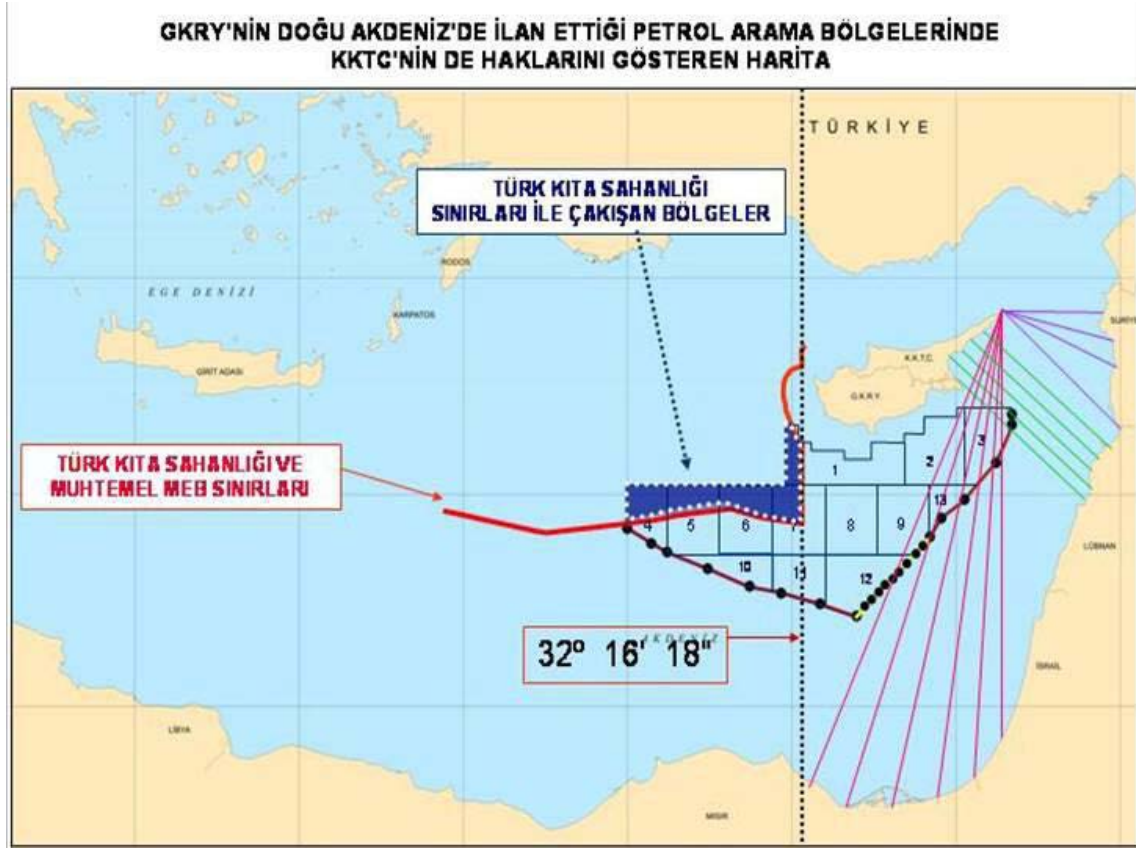

Şekil 27: KKTC Ruhsatları ile GKRY Ruhsatlarının Çakıştığı Alanlar (Aljazeera, 2015)

2014 senesinde ilk defa Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, İsrail'e bir Dışişleri Bakanını gönderdi. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Özdil Nami, İsrail enerji ve ticaret toplantısının açılış konuşmasını yaptı. Bakan buradaki konuşmasında ve tüm Kıbrıs halkına ait tüm doğal kaynakların serbest bırakılacağı ve enerji kaynaklarının Avrupa Birliği'ne taşınması için uygulanacağını açıkladı. (Alptekin, 2015, s. 20).

Uluslararası toplum gibi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti tarafının GKRY'den beklentisi, Kıbrıs Adası problemine geniş çözüm arama gayretleri devam ederken bölgede ilave gerilimler üretecek adımlar atmamasıdır. Gerçekten son gelişmeler, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve GKRY Ada'nın kaynaklarından birlikte yararlanmalarını sağlayacak, Kıbrıs Adası probleminin nihai kapsamlı çözümünün önemini göstermiştir. İlgili taraflar, Kıbrıs Adası problemine kapsamlı bir nihai çözüm için beklentileri artırmak üzere gayret etmelidirler (Başeren, Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset,, 2013, s. 286).

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin; Suriye, Mısır, İsrail ve Lübnan ile sınırlandırma antlaşmaları yapması gerekmektedir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Suriye, Mısır, İsrail ve Lübnan arasında yapılacak antlaşmaların farazi haritalarına bakıldığında bu ülkelerin, GKRY ile yapmış oldukları antlaşmaya göre çok daha karlı olacakları anlaşılmaktadır (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 42).

Şekil 28 : KKTC'nin Doğu Akdeniz Devletleriyle Yapacağı Olası Sınırlandırma Antlaşmalarının Esas Hatları (Yaycı, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye*, 2012, s. 41)

3.1.9. Türkiye

3.1.9.1. Türkiye'nin Genel Enerji Stratejileri

Enerji, bir cismin ya da sistemin iş yapabilme yeteneği, yaratılan güç anlamındadır. Uluslararası enerji ajansı tarafından ise sözlük anlamı olarak yakıt, ısı veya güç kaynağı olarak yakılan herhangi bir madde olarak tanımlanır. Enerji terimi, enerji istatistiklerinde doğru olarak kullanıldığında, sadece ısı ve güç kastetmek için kullanılmaktadır. Fakat bir başka deyimle, “yakıt” içinde bu terim kullanılmaktadır (Pamir, 2018, s. 27-28).

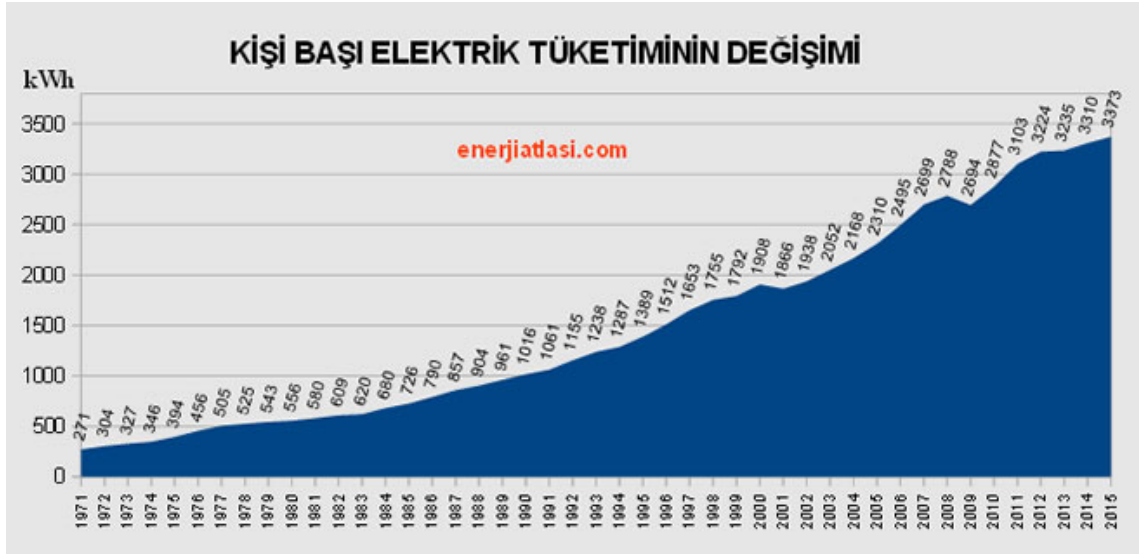
Bir insanın, toplumun veya ulusun gerekli olan yaşamsal faaliyetlerin, ihtiyaçlarını ve refahını rahatça sürdürebilmesi açısından enerjiyi temin edebilmesi gereklidir. Enerji yaşamın devamı için son derece önemli bir unsurdur. Enerji bir sistemin

kendisi dışında etkinlik üretme yeteneği veya nesne ye da sistemde bulunan iş yapabilme yeteneğidir (İmren, 2011). Tarih boyunca enerjinin önemini layığıyla kavrayabilmiş ve yönetimini de başarıyla sağlayabilmiş milletler uluslararası gelişmelere yön verici bir etkiye sahip olmuşlardır (Özdemir V. , 2017, s. 13).

Türkiye, içinde bulunduğu coğrafi konumu, bölgesel çapta enerji ticaret merkezi olma çabası ve devamlı tüketici olma rolü ile dünya enerji piyasası içindeki etkin aktörlerden biri konumundadır (BOTAŞ, 2021). Türkiye, genç ve artan nüfus yapısı, bölge ve dünya ekonomisindeki konumu, ekonomik, sosyal genişleme eksenli politikaları ve sahip olduğu mevcut koşulları açısından, genel olarak artış gösteren bir enerji talebine sahiptir (Şahin, 2006, s. 98).Türkiye enerji kaynaklarının yetersiz olması sebebiyle enerji sektöründe ithalatçı devlet olma özelliği ağır basmaktadır. Tespit edilen enerji rezervlerinde oran bir hayli düşük olduğundan yeni rezerv alanları arayışı devam etmektedir.

Türkiye enerji stratejilerinde hedef olarak dışa bağımlı olmayan, yerli ve milli kaynak teknolojilerle kaynak çeşitliliğini artırmayı amaçlayan, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelen, her alanda enerji verimliliğini esas alan bir enerji strateji izlemektedir. Türkiye'nin enerji ihtiyaçlarında ki öncelik sırası (BOTAŞ, 2021) ; doğalgaz, hidroelektrik enerji, petrol ve kömür vb. şeklinde sıralanmaktadır.

Türkiye, enerji güvenliğini sağlamayı amaçlamaktadır. Enerjideki artan ihtiyacın ve ithalatçı devlet sorununun çözülmesi büyük önem arz etmektedir. 2020 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin kurulu gücünün kaynaklara göre dağılımı şu şekildedir: % 31,4'ü hidrolik enerji, % 28,6'sı doğal gaz, %22,4'ü kömür, % 8,1'i rüzgâr, % 6,2'si güneş, % 1,6'sı jeotermal ve % 1,7'si diğer kaynaklardır (T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, 2021). Enerji tüketimimiz gün geçtikçe artmaktadır. Örnek olarak yıllara göre elektrik tüketimine bakacak olursak;

Şekil 29: 1971-2015 Yılları Arası Kişi Başı Elektrik Tüketimi (*Enerji Atlası, 2021*)

Enerji kaynakları sınırlı olan Türkiye'nin, enerjiyi ithal ettiği ülkeler, Rusya, İran ve Azerbaycan'la olan mevcut doğalgaz ve petrol ilişkilerine ek olarak geliştirdikleri yeni projeler sayesinde, Türkiye'nin enerjide merkez üs olma amacına önemli katkılar sunulması öngörülmektedir (SETA, Türkiye'nin Enerjide Merkez Olma Arayışı, 2016, s. 13-15). Enerji kıtlığı yaşayan bir devlet olmasının yoksunluğunu yaşayan Türkiye, doğalgaz ve petrol rezervlerinin aktarılmasında enerji köprüsü olmayı hedeflemektedir. Bu durum gerçekleştiğinde Türkiye dünyada enerji alanında aktör olmayı hedefine kavuşacaktır.

Petrol ve doğalgazın üretim alanlarından tüketilecek alanlara ulaştırılması için boru hatlarının inşası ve işletilmesi enerji diplomasisinin başlıca konularındandır. Türkiye'nin enerji diplomasisi sahnesine bir aktör olarak çıkması, Hazar petrollerinin Türkiye üzerinden Batı ve Avrupa pazarlarına nakli amacıyla geliştirilen Bakü Tiflis Ceyhan boru hattı projesiyle sağlanmıştır. Türkiye bir yandan enerji güvenliğini sağlamak diğer yandan dünya ölçeğinde bir enerji dağıtım merkezi haline gelmek amaçlarıyla bilinçli ve aktif bir diplomasi faaliyeti sürdürmektedir (Akın, 2015).

Avrupa'nın Rusya, Cezayir ve Norveç'ten sonra dördüncü ana arteri konumuna gelme hedefine yönelik Türkiye, üretici ve tüketici ülkeler içerisinde güvenilir bir geçiş güzergâhı rolü üslenme ve aktif bir enerji merkez konumu edinme yönünde de hamlelerde bulunmaktadır. Türkiye, geniş Hazar Havzası ve Ortadoğu'nun hidrokarbon

kaynaklarının Türkiye üzerinden Avrupa'ya güvenilir ve kesintisiz şekilde sevkiyatının gerçekleştirilebilmesi planlanmaktadır (Kemal, 2014, s. 112-114).

2021 yılı başında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı Türkiye'nin enerji stratejisinde, enerji arzı artan devletlerin içinde olduğu ve OECD devletleri içerisinde geçen 15 yıllık süreçte enerji talep artışının en hızlı gerçekleştiği ülke olduğu vurgulanmaktadır. Dünyada enerji aktörleri üzerinde durulurken, arz sağlayıcılar, tüketiciler, transit ülkeler, uluslararası örgütler ve şirketlere değinilmektedir. Bu bağlamda, Türkiye, enerji zengini Orta Doğu ve Avrasya arasında yer alan enerji tüketicisi ve transit bir ülkedir (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2021).

Alternatif enerji kaynaklarına baktığımızda Türkiye, kaynak çeşitliliği ve potansiyel yönünden bereketli bir jeopolitik olduğu kuşkusuzdur. Türkiye, diğer devletlerin çoğunun sahip olamadığı jeotermal enerji potansiyelinin dünyada ki yüzde sekiz gibi ciddi bir oranına sahiptir (Gençoğlu, 2012, s. 20). Ayrıca Türkiye jeopolitik konum itibariyle güneşlenme süresi de bir hayli uzundur. Türkiye, hidrolik enerji potansiyeli bakımından da dünyadaki sayılı ülkeler arasında yer almaktadır. Rüzgâr enerji potansiyelinin ise, hemen hemen 160 TWh olduğu bilinmektedir. Bu enerji kaynaklarının maliyetleri bir hayli düşüktür. Yenilenebilir enerji kaynağı oldukları için tükenme riskleri yoktur ve konvansiyonel yakıtlar gibi doğa ve canlı sağlığı adına ciddi bir tehdit unsuru oluşturmamaktadır (Gençoğlu, 2012, s. 21). Yenilenebilir enerji kaynaklarının çevre dostu olması, doğalgaz, petrol, kömür vb. enerji kaynakları gibi tükenme riski ve rezerv kıtlığı faktörlerinden etkilenmemesi Türkiye için önem arz etmektedir.

Son olarak nükleer enerji alanına baktığımızda Türkiye 1955 yılında nükleer enerji ile ilgili kararlar almış fakat yıllarca bu alanda faaliyet gösterememiştir. Önce Sinop'a daha sonra ise Mersin'e kurulmasına karar verilen nükleer santral 2010 yılında Türkiye ile Rusya arasında protokol imzalanmış olup nükleer enerji alanında somut adımlar atılmaya başlanmıştır. Enerji Bakanlığı Akkuyu'da ki ilk reaktörün 2023 yılında faaliyete geçeceğini açıklamıştır. Daha evvel Sinop'ta Japonya ile yapılması planlanan Nükleer Enerji Güç Santrali projesi ise yüksek maliyeti nedeniyle geçici olarak durdurulmuştur.

Son dönemlerde Türkiye'nin enerji politikaları yerli ve milli, yenilenebilir enerji kaynakları ve çevreci enerji üretim kaynaklarının kullanılması, nükleer enerji

santrallerinin kurulması ve açık denizlerde sismik rezerv arayışları şeklindedir. Bu kapsamda Türkiye enerji stratejilerinde hedef olarak;

- Enerji kaynaklarının çeşitliliğini arttırmak
- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımında elektrik enerjisini arttırmak,
- Düşük maliyetli, yerli ve milli konseptte dayalı, verimli yenilenebilir enerji kaynaklarına teşvik etmek,
- Sıfır atık projesi kapsamında çevre dostu olmak,
- Rüzgâr ve güneş enerjisinden daha çok verim elde etmek,
- Jeotermal rezervlerini daha etkin kullanmak,
- Transit ülke jeopolitiğini kullanarak enerjide merkez ülke olmak,
- Açık denizlerde münhasır ekonomik bölge çerçevesinde yeni rezerv alanları keşfedip bu rezervlerin çıkarılmak ve işletilmek gibi hedefleri olan ve çalışmalarını bu yönde yapan bir strateji izlemektedir.

3.1.9.2. Enerji Politikaları Açısından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası

Türkiye; Selçuklu Türk İmparatorluğu döneminden bu yana ticaret amacıyla Kıbrıs Adası üzerinden Doğu Akdeniz ile temas halindedir. Selçuklu Sultanı İzzettin Keykavus'un 1214'te yazdığı "Mektup" ve 1216'da yazdığı "Yeminli Dostluk Milleti" bunun ilk yazılı kaynaklarıdır (Duman, 2013, s. 12-13). Karakoyunlu Türk Devleti'nde ticaret hareketlerinin Doğu Akdeniz ile devam ettiğini görüyoruz. Özellikle Osmanlı Devleti Barbaros Hayrettin Paşa'nın ; "Denizlere Hâkim Olan Cihana Hâkim Olur" sözünü devlet ideolojisi haline getirmesi ile (Yaycı, 2012, s. 3) önce Kıbrıs Adası'nın fethi daha sonra Akdeniz'in iç deniz haline gelmesiyle Osmanlı Devleti Akdeniz'de yüzyıllar boyu hâkim olmuştur.

19. yüzyılın başından bu yana Osmanlı Devleti'nin askeri, idari, ekonomik ve siyasi kanallardaki gücünün azalması nedeniyle dünyada yükselen küresel güçlerin Akdeniz'le ilgili olmaya başladığı görülmektedir. 1829'da Yunanistan'ın kaybıyla başlayan çekilme 1830'larda Fas, 1847'de Cezayir, 1878'de Kıbrıs Adası, 1881'de Tunus, 1882'de Mısır, 1912'de Libya ve 1912, 1913'te On iki Adalar ile devam etti. Ege Adaları'nın kaybedilmesiyle dünyaya hâkim olan Türk Milleti'nin Anadolu'ya sıkıştırılması istendi (Duman, 2013, s. 15-25).

Doğu Akdeniz, Türkiye için hem tarihi ve kültürel bağların bulunduğu bir bölge, hem ticaret ve var olan doğal kaynakları ile zengin bir alan hem de Ortadoğu ve Hazar enerji kaynaklarının dünya ile buluşturulduğu bir havza olması nedeniyle önemlidir. Boğazlar ve İskenderun Körfezi'nden geçerek dünya pazarlarına ulaştırılan petrol ve doğalgaz miktarları da giderek artmaktadır. Bu noktada Doğu Akdeniz, deniz ulaştırma güzergâhlarının güvenliğinin sağlanması Türkiye güvenliğinin bir parçasını teşkil eder. Dünya siyasi ortamının son dönemde bu sulara şekillenmesi bölgedeki enerji mücadelesi ve Akdeniz'in Türkiye'nin açık denizlere bakan yüzü olma durumu beraber değerlendirildiğinde Akdeniz'e olan ihtiyacımız çok daha net olarak anlaşılacaktır. Akdeniz, Türkiye için bir seçenek değil mecburiyettir (Gürdeniz, 2013, s. 336).

Türkiye için öncelikli tehdit alanı da Doğu Akdeniz'dir. Arap-İsrail anlaşmazlığı neticesi ortaya çıkan çatışma ortamı, Irak rejimine yönelik ABD müdahalesi, Ege'de Türk-Yunan anlaşmazlığı ve devamı sayılabilecek Kıbrıs Sorunu gibi çözüme kavuşmamış konular Türkiye'nin bölgesel etkinliğini kırdığı gibi güvenlik algısının bu konular üzerinde inşa edilmesine neden olmaktadır (Tashan, 2003, s. 282).

Sovyetler Birliği'nin Karadeniz Donanmasının dış dünya ile çıkış noktasını oluşturan Boğazların korunması ve Akdeniz'in güvenliği görevini üstlenen Türkiye, deniz alanları üzerinde yaşanan Soğuk Savaşın en önemli muhataplarından birisi olmuştur. Karadeniz ve Boğazlar ile ilgili sorunlar NATO ile SSCB arasındaki bloklar arası ilişkinin bir uzantısı olarak görülmekle birlikte, Ege ve Kıbrıs'ın hâkim olduğu Doğu Akdeniz Havzası, devam eden işler çerçevesinde değerlendirilmektedir (Davutoğlu, 2010, s. 156-157).

Davutoğlu'na göre, Soğuk Savaş boyunca Doğu Akdeniz bölgesi, sadece Kıbrıs Adası'na endeksli olarak ele alınmıştır. Kıbrıs Adası'nın, geniş ölçekli bir deniz stratejisinin önemli bir sacayağı olarak algılanması gerekirken, bütün deniz stratejisi Kıbrıs Adası bunalımına göre ayarlanır hale gelmiştir (Davutoğlu, 2010, s. 157).

Kıbrıs Adası sorunu, Türkiye açısından sadece Kıbrıs Adası'nda yaşayan soydaşlarımızın güven içinde yaşamaları ile ilgili bir sorun olmaktan çıkmıştır. Kıbrıs Adası sorunu, soydaşlarımızın güvenliği ile birlikte, Türkiye'nin güvenliği ve ekonomisi bağlamında ele alınmaktadır. Doğu Akdeniz ve Kıbrıs ile ilgili uluslararası politikalar Türkiye'yi ada üzerinde çok yönlü düşünmeye sevk etmiştir (Öztürk, 2003, s. 76).

Türk milli güvenliğini sağlamak açısından önemli bir yeri olan Kıbrıs Adası, Türkiye'nin Akdeniz'e açılan bütün kapılarını kontrol edebilecek konumdadır. Kıbrıs Adası, İskenderun Körfezi ve Mersin limanının emniyetini sağlar iken düşman elinde olduğunda tehdit unsuru oluşturmaktadır (Tamçelik, Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, 2009, s. 227).

Tehdit unsuru niteliği sadece limanlar için değil tüm Anadolu içindir. Zira Kıbrıs Adası, Anadolu'ya operasyon yapılabilmesine olanak sağlayacak bir konumdadır. Kıbrıs Adası'nda üslenecek bir güç, gelişen askeri teknolojiler sayesinde, Türkiye'nin Doğu Akdeniz limanları ile Anadolu'nun tamamını vurabilecektir. Türkiye'nin Güneyinden gelebilecek herhangi bir tehdide karşı Kıbrıs Adası, ikmal yolu üzerinde olması ve ön cephe hattı olması nedeniyle güvenlik stratejisinde önemini daha da artırmaktadır. Bu nedenle Kıbrıs Adası'nın Yunanistan tarafından ilhakı kabul edilemez olarak değerlendirilmiş ve Kıbrıs Adası, Türkiye'nin kırmızı çizgisi olarak önemini devam ettirmiştir (Kesgin, 2015, s. 227).

Kıbrıs Adası'nı yok sayan bir devletin bölgesel ve küresel siyasette aktif olabilmesi mümkün değildir. Kıbrıs Adası, Avrupa-Asya, Avrupa-Afrika, Asya-Afrika arasındaki stratejik bağlantıları doğrudan etkileyebilecek bir konuma sahiptir. Ortadoğu'ya yönelmiş bir ok gibi duran Kıbrıs Adası, Kuzey Afrika Doğu Akdeniz ve Balkanlar'daki stratejik dengelerin esas dinamiği konumundadır. (Davutoğlu, 2010, s. 176).

Kıbrıs Adası sorununun, Türkiye'nin aleyhine olacak bir şekilde sonlanması, Türkiye'nin kenar devleti olma özelliğinin kaybedilmesini ve kıta içi devlet haline gelmesini beraberinde getirecektir (Tamçelik, Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, 2009, s. 290-291). Kıbrıs'ın olası bir ilhakı, Türkiye'nin kıyılarından faydalanamamasına ve bölgede etkin olamayan bir devlet haline gelmesine neden olur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'i kullanabilmesi için Kıbrıs Adası'nda ki Türk varlığının korunması bir zorunluluktur (Kesgin, 2015, s. 228).

Türkiye ayrıca Ege'nin, Karadeniz'in ve Akdeniz'in üç tarafında denizle çevrilidir ve konuyla ilgili herhangi bir reklamdan bağımsız olarak, aslında (ipso facto) ve başlangıç (ab initio) kıta sahanlığı hakkına sahiptir. Bu nedenle, Türkiye'nin denize veya kıyıdaş ülkelere komşusu kıta sahanlığını sınırlamalıdır (Taşdemir, 2012, s.20).

Türkiye, 1958 yılında deniz alanlarının kullanımı hakkında Cenevre'de düzenlenen ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'ni hazırlayan konferansa da katıldı. Ancak, 1982 yılında hazırlanan Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesini imzalamamıştır (Erdurmaz, 2011). Çünkü 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi taraflara açıklama yapma hakkı vermez (Kaymal, 2019). Türkiye, sözleşme görüşmelerine karşı çıkan Deniz Sözleşmesinin 309. maddesi;

Madde 309- Çekinceler ve İstisnalar

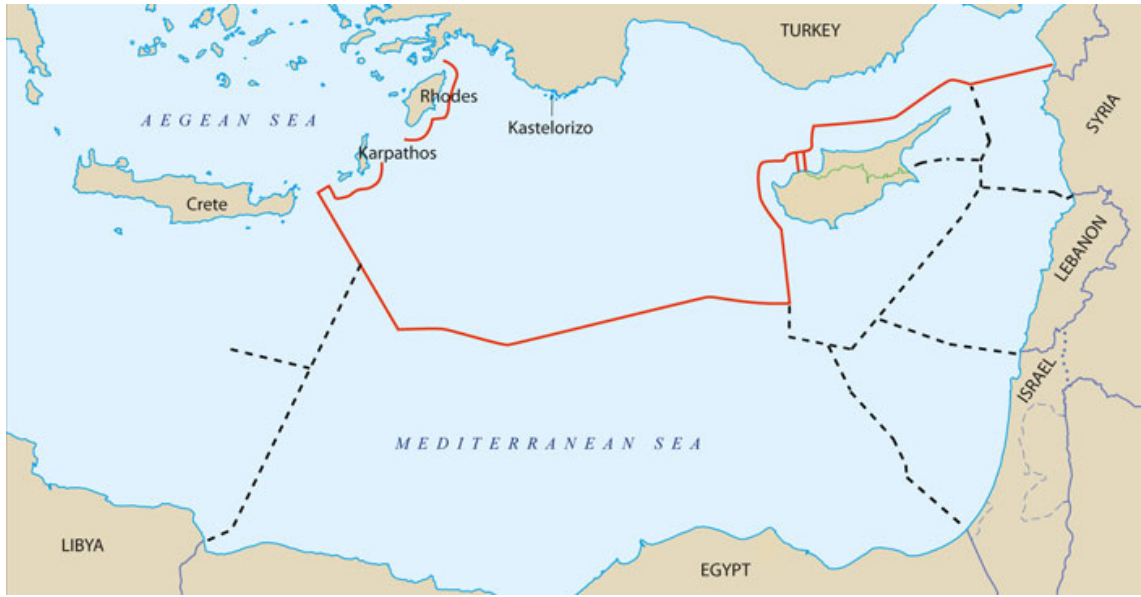
Bu Sözleşmenin diğer maddeleri tarafından açıkça izin verilmedikçe, bu Sözleşmeye herhangi bir çekince veya istisna yapılamaz (Gündüz, 1998, s. 458).

Uluslararası Deniz Hukuku'na göre, kapalı veya yarı kapalı denizlere kıyısı olan devletler haklarını kullanır ve yükümlülüklerini yerine getirirken birbirleriyle işbirliği yapmak zorundadır. Yarı kapalı bir deniz olan Akdeniz'de, kıta sahanlığı veya Münhasır Ekonomik Bölge kısıtlamaları, uluslararası yasaya uygun olarak, sadece kıta sahanlığının dış sınırını dikkate alan eşitlik ilkelerine uygulanabilir, uluslararası hukuka uygun olarak, tüm tarafların hak ve menfaatlerine ilişkin tüm ilgili veya özel koşullarla esaslı antlaşmalar tarafından belirlenecektir (Başeren, Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset,, 2013, s. 262).

Bölge ülkeleriyle anlaşmalara ve işbirliğine yanaşmayarak İsrail, Mısır, GKRY ve Yunanistan'ın arasında gelişen işbirliği süreçlerinin oluşmasına neden olmuştur. Özellikle son dönemlerde Kıbrıs Adası ve İsrail arasında kalan Leviathan sahasında çıkan doğalgazın ekonomik ve güvenli bir şekilde Avrupa pazarına aktarılması gazın öncelikle Türkiye'ye ve buradan da boru hatlarıyla başka pazarlara ulaşması söz konusu olacaktır. Fakat İsrail-Türkiye arasındaki sorunlar kısa vadede bu hattın kullanılacağını göstermemektedir. Türkiye bölgesel ortaklıkları, işbirlikleri ve entegre süreçlerini gözden geçirmesi bu açıdan önemlidir. Enerji kaynaklarının bulunduğu alanlarla ve enerji tüketiminin bulunduğu alanlar arasında bir kavşak noktası olmayı hedefleyen Türkiye, Doğu Akdeniz sorunlarına bütüncül bir şekilde değerlendirerek bölgedeki durumunu daha da güçlendirecektir (BİLGESAM, 2013, s. 1-2).

Türkiye Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanları sınırlandırılmasına yönelik kıyıdaş ülkelerle doğru bir tespitin yapılıp yapılmadığını belirlemelidir. Türkiye ve KKTC'nin münhasır ekonomik bölgelerinde ilan ettiği alanlarda hakkının var olup olmadığının

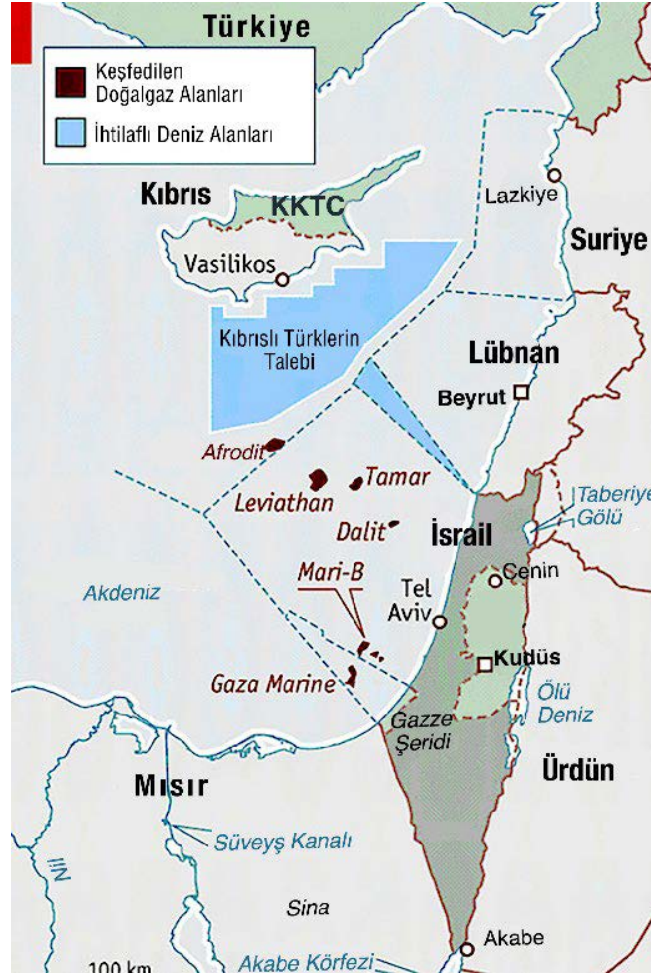
irdelenmesi gerekmektedir. Bunlar sonucunda Türkiye'nin Doğu Akdeniz Bölgesi'nde oluşturacağı deniz yetki alanlarını ortaya koyacağı bir haritanın oluşturulması bu açıdan önemlidir (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 30-31). Türkiye'nin muhtemel sınırları son zamanlara kadar Şekil 30'da ki gibi planlanmaktaydı. Libya ile yapılan mutabakat çerçevesinde kıta sahanlığımız lehimize daha da artmıştır.

Şekil 30: Türkiye'nin Olası MEB Sınırlandırması (Kaymal, 2019)

Türkiye, Akdeniz'den sonra GASC'nin Eğitim Bakanlığı'nın yönetimini tek taraflı olarak belirlediğini tartışmalı, ancak itirazları dikkate aldığı gösterilmiştir. Adanın kuzeyindeki Türk idaresinin 2011 yılında keşfedilen Afrodit alanında söz sahibi olmasına rağmen, Yunan yönetimi bölgenin MEB sınırları içinde tek taraflı kalmasına ve Kuzey bölümünün deniz alanlarını ihlal ettiğine karar verdi. Bu arada, İsrail'de keşif faaliyetleri yürüten ve Tamar ve Leviathan alanlarını keşfeden Noble Energy ile anlaşan GKRY yetkilileri, şirkete egemenlik alanları olarak gördüğü sulardaki rezerv olasılığını temel alan bir arama lisansı verdi. Bunun üzerine Türkiye, KKTC hükümeti ile mutabık kalınarak bölgede keşif faaliyetleri yapmak zorundadır. Barbaros Hayrettin, 2013 yılında Paşa için sismik bir araştırma gemisi olarak söz konusu faaliyetleri yürütmek üzere satın alınmıştır. Gemi, anlaşmazlıklara konu olan 9 numaralı parsel üzerinde gerçekleştirdiği

sondaj çalışması sırasında operasyon yaptı ve daha sonra bilinmeyen bir nedenden dolayı bölgeden çekildi. (Akyener & Soylu, 2017)

Şekil 31: Doğu Akdeniz'de Keşfedilen Ve Araştırma Yapılan Enerji Sahaları⁴

Doğu Akdeniz'de yaşanan sorunların temelini oluşturan denizcilik yetki alanlarının (kıta sahanlığı ve MEB alanları) kısıtlanması sorunu da gerilime neden olan birçok soruna neden olmaktadır. Özellikle GCA, bazı ülkelerle, Türkiye ve KKTC ile Türkiye'de hukukun üstünlüğü ilkelerine ve KKTC'nin temyizine dayanan uluslararası denizcilik sınırlama antlaşmalarına tabi olan denizcilik yetki alanlarında olası tecavüzler

⁴ The Economist

imzalamıştır. Türkiye, bu temyiz temelinde hakların korunması için güvenlik önlemleri almalı, doğal kaynak arama ve sondaj faaliyetleri gibi somut adımlar atıyor

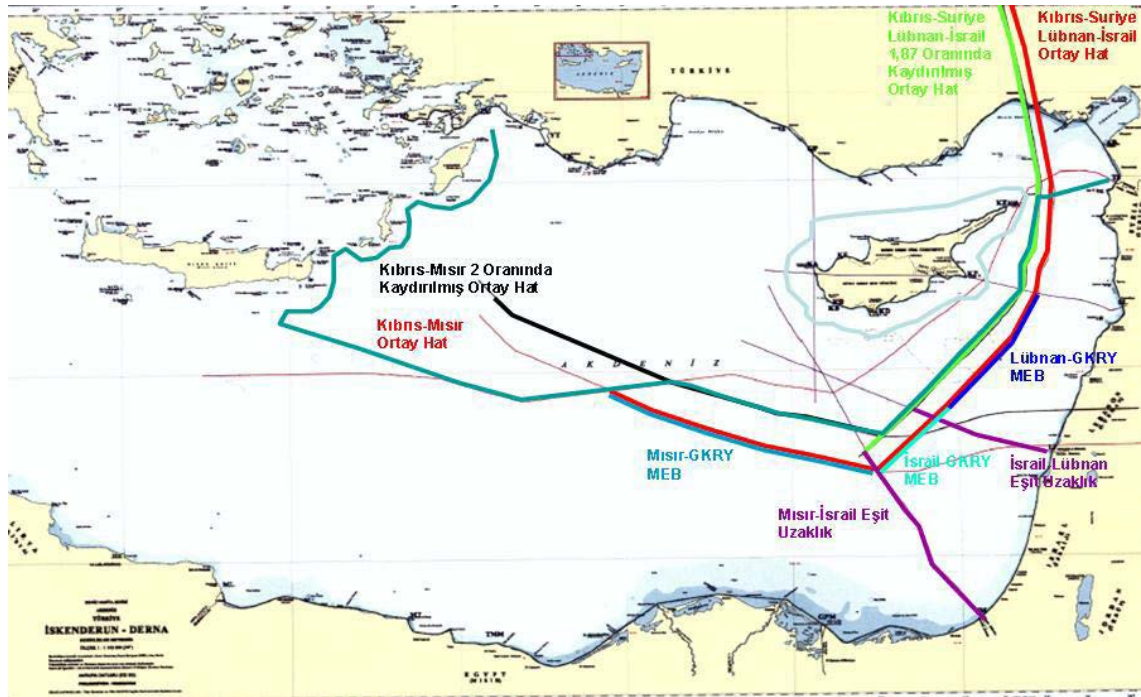
Bu bağlamda, Libya Ulusal Konsensüs Hükümeti ile imzalanan “Deniz Yargı Yetkilerinin Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Zaptı” önemli bir adımı temsil etmektedir. Bu anlaşma ile her şeyden önce Türkiye, var olan antlaşma kanunu gereği tatmin olmayan bir ülke olma değil hukuk ile sınırlarını sınırlayan bir devlet konumuna gelmiştir. Öte yandan Türkiye bu anlaşma ile temel ilkelerinin bulunduğunu ve benzer anlaşmaların diğer devletler tarafından nasıl yapılması gerektiği konusunda görüşlerini hukuk zeminine oturtmuştur. Böylece Türkiye, Kıbrıs Adası ve Yunan Adalarının deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda potansiyel yargı süreçlerine ışık tutacak de güçlendirici bir unsur sağlamıştır (Acer, 2019).

Şekil 32: Türkiye-Libya Mutabakatı (Acer, 2019)

Türkiye ve KKTC'nin Doğu Akdeniz'deki hakların temel unsurlarından biri olan Kıbrıs Adası devredilemez haklarından. KKTC, bir sonraki GASC Eğitim Bakanlığı tarafından ilan edilen uygun alanın meydana gelmesinden şüphe duymuyor, Türkiye'nin adanın güneyindeki haklarına ilişkin uluslararası hukuku mevcuttur. Her ne kadar yabancı devletler tarafından resmi olarak tanınmayan bir devlet olsa da, KKTC bağımsızlığını ilan

eden, Kıbrıs müzakerelerine taraf olan ve bağımsız bir toprak bütünlüğü ve idaresi biçimine sahip bir devlettir. Her ne kadar TTK, hala KKTC ülkesi olan Karpaz burnuna dayanan KKTC'nin bu konumunu göz ardı ederek MEB alanının ölçümünü almış olmasına rağmen, bağımsız KKTC; Mısır, Suriye, Lübnan ve İsrail ile kısıtlama anlaşmaları yapmak zorundadır. Mevcut bölge bu siyasi konjonktüre izin vermese bile, gelecekteki politikasını oluşturmalıdır. (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 41).

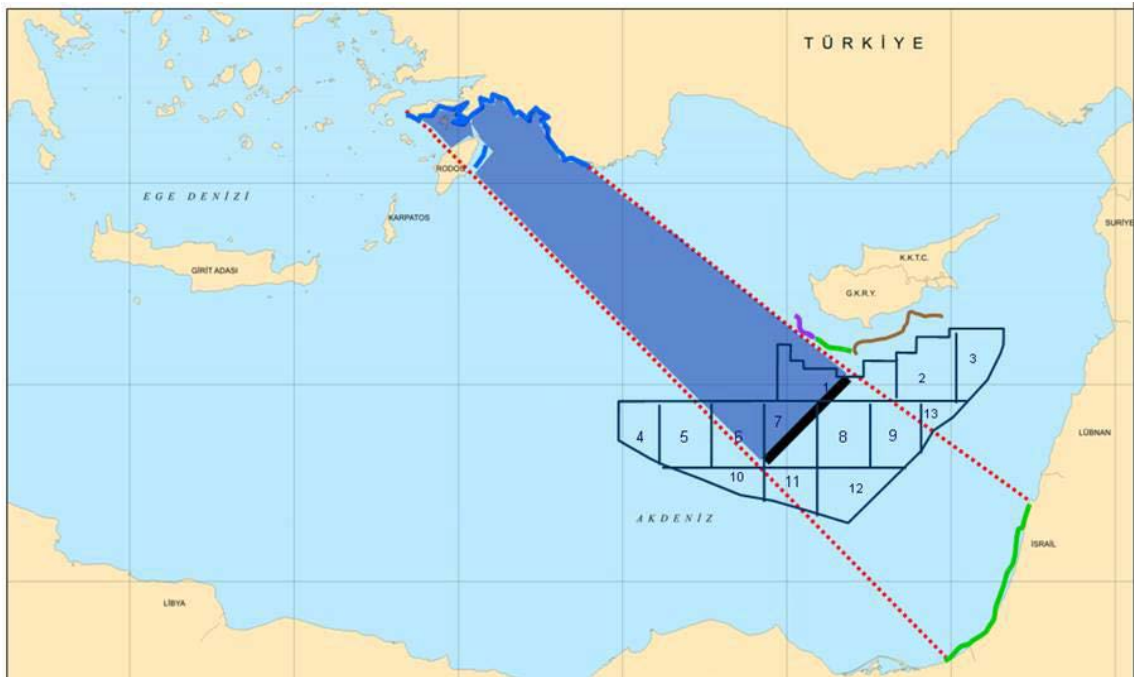
Şekil 33 : Doğu Akdeniz'de Eşit Uzaklık ve Ortay Hat Esasına Göre Yapılacak Sınırlandırmalar (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 38)

GKRY, Türkiye'nin aksine düşey hat yöntemi ile değil diagonal (köşegen) hatlar kullanmış ve bu yöntemle sınırlandırma antlaşması yapacağı devlet sayısını ve sahip olduğu deniz yetki alanını artırmıştır. Türkiye'nin deniz yetki alanlarını tayin ederken düşey hat yöntemini benimsemiş olması sonucunda muhatap devletler, Suriye, KKTC ve Mısır olarak ortaya çıkmıştır. Bu düşünce ile Türkiye, resmi olarak ilan etmemiş olsa da 189.000 km'lik bir deniz yetki alanı belirlenmiştir. GKRY, eğer Türkiye gibi düşey hat esasına göre sınır tayini yoluna gitseydi diğer yöntemle göre 1/3 oranında daha az bir deniz alanına sahip olacak ve sadece Mısır ve İsrail ile antlaşma yapmış olacaktır (Yaycı, Doğu

Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 44). Türkiye, Libya ile yaptığı mutabakat çerçevesinde yapmış olduğu antlaşmadan anlaşılacağı üzere artık Diagonal Hat Esasını benimseyecektir.

3.1.9.3. Türkiye-İsrail Olası MEB Sınırlandırması

Türkiye’nin İsrail ile diagonal hat esasına göre yapacağı olası bir MEB sınırlandırma antlaşmasında GKRY’nin halen keşif yapıldığını belirttiği 12. Parsel tamamen, 1, 7, 8, 9, 10. Parseller ise kısmen İsrail’in deniz yetki alanına girecektir. Türkiye de Kıbrıs Adası’nın güneyinde bazı bölgelerde hak sahibi olacaktır. 580 İsrail, GKRY ile yaptığı MEB antlaşması ile bu olası avantajından mahrum kalmıştır. Ayrıca İsrail ile yapılacak bir antlaşma sayesinde GKRY ile Yunanistan arasındaki olası bir antlaşmanın önüne geçilmiş olacaktır (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 46).

Şekil 34: Diagonal Hat Esasına Göre Türkiye-İsrail Olası MEB Sınırlandırma Antlaşması Sınırları (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 46)

3.1.9.4. Türkiye-Libya MEB Sınırlandırılmasının Faydaları

Türkiye'nin Deveboynu Burnu'ndan doğu tarafında doğru devam eden kıyıları ile Libya'nın Mısır sınırından başlayıp Derne'ye kadar olan kıyıları karşılıklıdır. Yani diagonal hat esasına göre sınırlandırmaya uygundur. Yapılan sınırlandırma ile birlikte Türkiye de kazançlı çıkmıştır Libya'da. Fakat Libya, Yunanistan ile olası sınırlandırmalarında çok daha karlı olacaktır. Öncelikle böyle bir antlaşmayla Libya, Yunanistan ile yapacağına oranla 16.700 km² daha avantajlı olacaktır (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 46-47).

Şekil 35: Diagonal Hat Esasına Göre Libya-Türkiye Arasındaki MEB Sınırları (Yaycı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 47)

Bundan daha önemlisi böyle bu antlaşmayla anakaraların esas alınmış olup, Girit adasının güneyindeki deniz yetki alanı kazancı % 62 artacak ve en az 39.000 km² 'ye ulaşmıştır. Ayrıca, Libya ile yapılan bu antlaşmayla Yunanistan'ın GKRY ile yapacağı

olası antlaşmanın da önüne de geçilmiştir (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 47-48).

3.1.9.5. Türkiye-Lübnan Olası MEB Sınırlandırması

Diagonal hat esasına göre hareket edilecek olduğunda Türkiye ile Lübnan arasındaki muhtemel sınırlandırma haritası aşağıdaki gibi olacaktır.

Şekil 36: Diagonal Hat Esasına Göre Türkiye-Lübnan Olası MEB Sınırları (Yaycı, Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, 2012, s. 49)

Sonuç olarak, Türkiye’nin hâlihazırda benimsemiş olduğu düşey hat esasına göre oluşturulan sınırlandırma haritasında 145.000 km² olarak gözükken deniz yetki alanlarının, GKRY’nin benimsediği usul olan diagonal hat esasına göre yeniden belirlenmesi halinde alanın 189.000 km² ’ye çıkacağı görülmektedir. Ancak Türkiye’nin öncelikle düşey hat esasını kabul ettirmesi dahi mevcut durumun dezavantajını hafifletebilecektir.

Şekil 37 : Diagonal Hat Esasına Göre Belirlenebilecek Sınırlandırma Sınırları (Yaycı, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye*, 2012, s. 50)

Mevcut duruma bakılarak, 1982 yılında Doğu Akdeniz'deki birçok ülke UNCLOS'a taraftır, ancak Türkiye'nin 1958 Cenevre Sözleşmesi ve 1982 UNCLOS partisi var gibi görünmektedir. Bu durum karşısında, Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge sorununun çözümünde yazılı yasalar değil, geleneksel ve geleneksel yasalar yürürlüğe girecektir. Söz konusu sözleşmelerde olduğu gibi, geleneksel ve geleneksel hukukta bu konuya uygulanacak kurallar dikkate alındığında, bölgenin bütün hareketlilik göz önünde bulundurularak eşitlik ilkeleri çerçevesinde adil bir çözüm öngördüğü anlaşılmaktadır. Bölgenin yeri göz önüne alındığında, meselenin kıyıdaş ülkelerle yapılan antlaşmalarda Münhasır Ekonomik Bölge, karasuları ve kıta sahanlığı konularının ortaya çıkarılmasıyla çözülebileceği görülebilir. (Başeren, *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, 2010, s. 40).

3.2. DOĞU AKDENİZ'E KIYIDAŞ OLMAYAN DEVLETLERİN POLİTİKALARI

3.2.1. Amerika Birleşik Devletleri (ABD)

II. Cihan Harbi ardından dünyanın en önemli kara parçasının büyük bir çoğunluğuna sahip ve kara gücü olarak ortaya çıkan Sovyet İmparatorluğu'na karşı, Batı kültürü ve yaşam tarzını temsil eden bir güce ihtiyaç duyulduğu aşikârdır. Bu nedendir ki yüzlerce yıldır birbiri ile sürekli savaş halinde olan Batı Avrupalı ülkeler istisnasız ABD'nin liderliğini kabul etmişlerdir. Soğuk Savaş dönemi boyunca nükleer güce dayalı deniz ve kara hâkimiyetini benimsemiş iki süper gücün kendi nüfuz bölgelerinde nispi barışı sağladığı söylenebilir. Bu savaştan çıkan tek galibin ise deniz hâkimiyetinin mirasçısı ABD olduğu görülmektedir (Kesgin, 2015, s. 256-257).

ABD deniz gücü yirminci yüzyılın başında Mahan okulunun bir ürünü olarak ortaya çıktı. Sadece donanma değil ABD jeopolitiği de Mahan'ın görüşlerinden etkilenmiş ve bu doğrultuda şekillenmiştir. Özellikle Roosevelt dönemi Mahan'ın tavsiyelerinin hayata geçirildiği dönem olmuştur (Gürdeniz, 2013, s. 177).

George Friedman'a göre; "Amerikan gücünün temeli Okyanuslardır. Okyanusların egemenliği, diğer devletlerin ABD'ye saldırmasını önleyerek Amerika Birleşik Devletleri'nin gerektiğinde müdahale etmesine ve ABD'ye uluslararası ticaretin kontrolünü vermesine izin verir. ABD'nin bu gücü kullanmasına gerek yok. Ama başka kimsenin de kullanmasına izin vermemeli. Küresel ticaret okyanuslara bağımlıdır. Okyanusları kontrol eden küresel ticareti de kontrol eder. Güç dengesi stratejisi bir tür deniz savaşıdır ve Amerika'nın görevi, denizlerin kontrolünü tehdit edecek meydan okumaların güçlendirilmesini önlemektir. (Friedman, 2010, s. 71).

ABD, Kıbrıs Adası'na NATO penceresinden bakmış, problem bir Türk-Yunan anlaşmazlığına dönüştükçe de meseleyi, NATO'nun güneydoğu kanadının bütünlüğü çerçevesinde değerlendirerek kontrol altına almaya çalışmıştır. Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurucu antlaşmasının, Türk ve Yunan tarafının kabul edeceği şekle getirilmesinde de katkıları olmuştur (Sönmezoğlu, 2000).

Kıbrıs Adası, ABD ve NATO tarafından Ortadoğu'da girişecekleri operasyonları desteklemek için kullanıma uygun bir konumdadır. Ayrıca hiçbir antlaşma NATO

üyelerinin Kıbrıs Adası'nda ki üsleri kullanmasını engellemektedir. Soğuk Savaş zamanında da Kıbrıs, ABD tarafından radar üssü olarak kullanılmıştır (Tamçelik, Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi (The Importance of Cyprus Island in Geopolitical Theories)., 2011, s. 279). Kıbrıs Adası'nın stratejik önemine binaen ABD politikası, adanın herhangi bir koşulda ve vesile ile ABD'ye rakip bir gücün eline geçmemesi üzerine kurulmuştur. ABD'nin Doğu Akdeniz stratejisinde isteyeceği en son şey, bölgenin tam ortasındaki Kıbrıs'ta NATO müttefikleri arasında bir anlaşmazlık çıkması ve diğer aktörlerin konuya dâhil olmalarıdır. Böyle bir gelişme bölgede hem ABD'nin hem de NATO'nun etkinliğini zayıflatacaktır (Kesgin, 2015, s. 241).

Amerika'nın, güncel jeopolitik gereklilikler doğrultusunda, hegemonyanın devamı için, küresel bir düzenlemeye ihtiyacı olduğunu düşünen Thomas P.M. Barnett, Pentagon'un yeni bir haritaya ihtiyacı olduğunu belirtmektedir (Barnett, 2004). Bu haritada Pentagon'un, Dünya'nın ortasında denizden ve havadan ulaşılabilir ve küresel ekonomik sisteme dâhil olamamış sorunlu bölgeler gösterilmektedir. Bu bölgeler, demokratik sisteme ve küresel ekonomik düzene tehdit olarak algılanmakta ve operasyon alanı şeklinde görülmektedir (Kesgin, 2015, s. 244).

Amerika için en mühim jeopolitik ödül Avrasya'dır. Bin yıldır dünya konularını, Avrasyalı güçlerce yönetilmeye çalışılmıştır. Artık Avrasyalı olmayan bir güç Avrasya'daki üstün güçtür ve Amerika'nın küresel üstünlüğü Avrasya'ya ne kadar süre hâkim olacağı ile alakalıdır Brzezinski'ye göre Avrasya'nın güney bölgesini oluşturan Orta Doğu'da Amerika'nın üstünlüğüne karşı en büyük tehdit Müslüman kökten dincilerden gelebilecek karşı çıkışlardır. Müslüman kökten dincilik, dini istismar edip Amerikan tarzı hayata karşı düşmanlık oluşturarak Arap-İsrail çatışmasını şiddetlendirebilecek ve bölgeyi istikrarsızlaştırabilecektir (Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası, (Çev. Yelda Türedi), 2005, s. 52-81).

ABD'nin yürürlükteki ulusal güvenliğe ilişkin düzenlemelerinde Ortadoğu önemini korumaya devam etmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak görülen kitle imha silahlarının asi devletler tarafından ele geçirilmeye çalışılması ve 11 Eylül saldırıları sonrası çoğalma eğilimi içerisine giren küçük terörist grupların genelde Doğu Akdeniz coğrafyasında bulunuyor oluşu, ABD'yi Ortadoğu politikasında zorlayan en önemli etkidir (Öztürk, 2003, s. 51).

Doğu Akdeniz'in enerji koridoru olması düşüncesi, Ortadoğu'nun sadece petrol değil doğalgaz rezervleri ile de gündeme gelmektedir. ABD, Katar ve Suudi Arabistan gazının EXXON-MOBILE ve ARAMCO aracılığıyla Suriye üzerinden Doğu Akdeniz'e aktarılmasına imkân veren politikalar üzerinde çalışmaktadır (Meysan, 2014, s. 2). Suriye ve Mısır sorunlarını bu bağlamda değerlendirilebilir.

Doğu Akdeniz enerji nakil hatlarının kavşak noktası olması dışında sahip olduğu doğalgaz rezervleri ile de ABD ve enerjiye bağımlı diğer gelişmiş ülkeler için ayrı bir öneme de sahiptir. Son yıllarda ABD, Doğu Akdeniz doğalgaz rezervlerinin kontrolü ve işletilmesi için girişimlerde bulunmaktadır. Filistin, Türkiye, Suriye, Kıbrıs, Mısır, Lübnan ve İsrail karasularında büyük gaz alanlarının bulunduğu bilinmektedir. Suriye kıyılarında gaz araması yapan Norveç merkezli Ansis firmasını, yakın zamanda ABD-Fransız ortaklı Veritas SSGT firması satın aldı (Meysan, 2014, s. 2).

Doğu Akdeniz enerji kaynakları ile ilgili tek sorun rezervlerin işletilmesi değildir. Çıkarılan gazın makul maliyetle taşınması da gündemi meşgul etmektedir. Doğu Akdeniz'den geçen enerji hatları ve ticaret yollarının kontrol edilmesi ve güvenliğinin sağlanması küresel politika yürüten tüm ülkelerin önemli hedeflerinden bir tanesi olmuştur. Bu bağlamda, Doğu Akdeniz'in tam ortasında bulunan Kıbrıs Adasının stratejik konumu ABD için önem arz etmiştir. Batı dünyası için doğu yolu üzerinde bir istasyon olarak görülen Kıbrıs A, Türkiye'nin geliştirmeye çalıştığı enerji terminali projesi kapsamında büyük güçlerin çatışma alanının ortasında bulunmaktadır (Tamçelik, Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, 2009, s. 381).

Realist mantık ile kurulmuş olan ve ABD'nin başını çektiği batı tarzı küresel ekonomik sistemin, bölgede işleyebilmesi için Kıbrıs Adası'nda durumun sabit olmasının ve başka bir gücün ya da ideolojinin bölgeye yerleşmemesinin garantisi ABD olmuştur. ABD başkanları ve dış politika yapımcıları çeşitli zamanlarda bu düşüncüyü destekleyen tavır içinde olmuşlardır. ABD, Kıbrıs sorununa rasyonalist ve realist bakış açısıyla küresel egemenliğin devamlılığı için bölgesel güvenlik gereksinimleri çerçevesinde yaklaşmaktadır (Stone, 2001, s. 102).

ABD için Kıbrıs Adası sürekli asker bulundurulması gereken bir yer değildir, ihtiyaç halinde kullanabileceği İngiliz üsleri mevcuttur. Ancak Kıbrıs Adası'nın

güneyindeki en yüksek tepe olan Trodos dağında kurduğu iddia edilen Echelon⁵ sistemi ile Akdeniz, Bakanlar, Ortadoğu, Kuzey Afrika, Kafkaslar, Orta Asya'yı takibe alabilmektedir. Bu sistem ile ABD'nin dünyadaki birçok iletişim hattını dinleyebildiği iddia edilmektedir. Kıbrıs'taki Echelon üssünün dünyadaki dört üstün bir tanesi olduğu öne sürülmektedir (Yıldız, Doğu Akdeniz'de Isınan Sular, 2009, s. 115-120).

Şekil 38: ABD'nin Bölgedeki Askeri Unsurları (Timeturk, 2017)

Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) ile Doğu Akdeniz'i de içine alan geniş bir coğrafyayı bir daha şekillendirmeye çalışan Amerika Birleşik Devletleri'nin Doğu Akdeniz'deki menfaatleri yaşamsal öneme sahiptir. Doğu Akdeniz, hem enerji tedarikinin güvenliği hem de enerji merkezlerini kontrol için önemlidir. Doğu Akdeniz'de egemen bir ABD, enerji gereksinimlerini buradan karşılayan devletler üzerinde de dolaylı olarak etkiye sahip olabilmektedir (Yıldız & Yaşar, Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç, 2012, s. 67-68).

⁵ Yarım asırdır Trodos Dağında bulunduğu belirtilen "Echelon" Amerikan elektronik istihbaratının adıdır. Amerika öncülüğünde İngiltere, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda'nın bir araya gelerek istihbarat örgütleri birleşmiş ve dünya üzerindeki iletişimi uydular aracılığıyla kontrol etmek üzere uluslararası bir istihbarat sistemi kurmuşlardır. Kıbrıs, bu sistemin Ortadoğu merkezini teşkil eder. Coğrafi konumu gereği Kıbrıs'ın en yüksek noktası bu iş için en uygun yerdir. Bknz. Yıldız, a.g.e., s.118. Bu sistemin Kıbrıs'taki parçası dünyadaki en büyük dinleme tesislerinden bir tanesidir.

Bütünüyle BOP'u hayata geçirmek isteyen Amerika Birleşik Devletleri Kıbrıs veya Türkiye'deki üslerden yararlanmak isteyecektir. Bu üsler sayesinde bir nevi sıçrama tahtasına sahip olmayı arzu etmektedir. (Kaynak, 2004, s. 114). Amerika Birleşik Devletleri'nin görüşüne göre bu şekilde İsrail ile güvenli bir ortaklık kurulacak ve Doğu Akdeniz'de Avrupa Birliği'ne karşı bir denge oluşturulması sağlanacaktır (Timur, 2004, s. 31-35)

Doğu Akdeniz'de Amerika Birleşik Devletleri lehine bir güç dengesi mevcuttur. Büyük Ortadoğu Projesi'nin başarıya ulaşması halinde bu denge daha güçlü ve sürekli hale gelecektir. Söz konusu dengeyi sağlamanın da bir maliyeti bulunmaktadır ve askeri operasyonlar maliyeti artıran en önemli kalemdir. ABD, bölgede yumuşak gücünü kullanabileceği uygun bir ortam hedeflemektedir ki BOP da bu hedefe ulaştıracaktır.

3.2.2. Rusya

Çarlık İmparatorluğu ve 75 sene boyunca Rusların hâkimiyetindeki Sovyetler Birliği'ne ait topraklarda siyasal iktidarın bir anda dağılması ile Avrasya'nın kalbinde jeopolitik bir kargaşa yaşanmıştır. Kafkasya'nın, Orta Asya'nın ve Doğu Avrupa'nın kaybı Rusların Panislavik hayallerini de sorgulattı. Rusya Federasyonu, küresel bir güç olmaktan uzaklaşıp bölgesel güç olmaya başladı, özellikle Ukrayna ve Kırım'daki deniz üslerinin kaybı Rusların, Akdeniz'deki hedeflerine vurulan en büyük darbelerden biri olmuştur (Brzezinski, Büyük Satranç Tahtası, (Çev. Yelda Türedi), 2005, s. 129-133)

Rusya'nın dış politikasını belirleyen stratejistlerden olan Aleksandr Dugin'e göre; Kuzey ve Doğu'nun soğuk denizlerine çıkış her ne suretle olursa olsun güney ve batının sıcak denizlerine çıkışla tamamlanmalıdır. Rusya, ancak bu durumda jeopolitik bakımdan yetkin olabilir. Rusya bir kıta ülkesi olsa ve tüm stratejisini bunun üzerine inşa etse de denizlerde hâkim olmadan etkili olamayacağı farkındadır. Dugin, Güney ve Batı sınırları kıyı hatları haline geldiği zaman ancak Rusya'nın kıtasal oluşumunun tamamlanabileceğinden bahsetmektedir. Bu amacın gerçekleşmesi için Avrupa ve Asya devletleri ile eşitliğe dayalı anti-Atlantikçi sağlam bir ittifakın ortaya çıkması bile yeterlidir (Dugin, 2004, s. 13-14).

Soğuk Savaş zamanında Sovyet Rusya'sının Doğu Akdeniz politikası, önce İngiliz daha sonra ABD etkisini zayıflatacak her hareketi desteklemek temeli üzerine kurulmuştur. Süveyş Krizi esnasında Mısır'a verilen destek, Kıbrıs sorununda da Rum

AKEL partisine desteği bu politikanın bir ürünüdür (Sönmezoğlu, Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler: Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar, 2000, s. 93-94).

İsrail'in kuruluşunun desteklenmesi ve Soğuk Savaş zamanında Suriye ve Irak'ın Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği tarafından silahlandırılması da Sovyet Rusya'sının girişimlerindenidir. 20. yüzyılın ikinci yarısında Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği'nin İsrail'e yönelik tutumu Ortadoğu karışıklığının karmaşık şekillenmelerine paydaşlık etmekteydi. ABD, İsrail'e, Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği ise Araplara destek veriyordu. Ancak Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği ile ABD'nin bölgesel yaklaşımlarında büyük farklar vardı. Araplara verilen desteğin yanında bölgesel politikalarda İsrail karşıtlığı söz konusu değildi. ABD ile SSCB arasındaki tek ortak nokta ise Arap-İsrail ihtilafının küresel seviyeye geçmesini istememeleriydi (Primakov, Rusların Gözüyle Ortadoğu, (Çev. Olga Tezcan), 2009).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği zamanından bu güne Akdeniz'in sıcak sularına olan alakasını devam ettiren Rusya Federasyonu, toparlanma süreciyle birlikte Akdeniz'de etkin olma gayreti içerisine girmiştir. Son yıllarda yaşanan gelişmeler neticesinde Rusya, bölge problemlerinin çözümünde aktif olma fırsatını da yakalamıştır (Primakov, Rusların Gözüyle Ortadoğu, (Çev. Olga Tezcan), 2009, s. 440).

Rusya, Akdeniz bölgesinde etkinliğini, askeri alandan ziyade ekonomik yollarla artırma stratejisi benimsemeye başlamıştır. Rus ekonomisinin petrol ve doğalgaz satışlarıyla ivme kazandığı dönemlerde Rusya'nın bölgeye olan ilgisi artış göstermektedir. Rusya bölge ülkelerinin ekonomik ihtiyaçlarının karşılanması noktasında ABD ve AB'ye bir alternatif teşkil etmektedir (Kovalsky, 1999, s. 130-131).

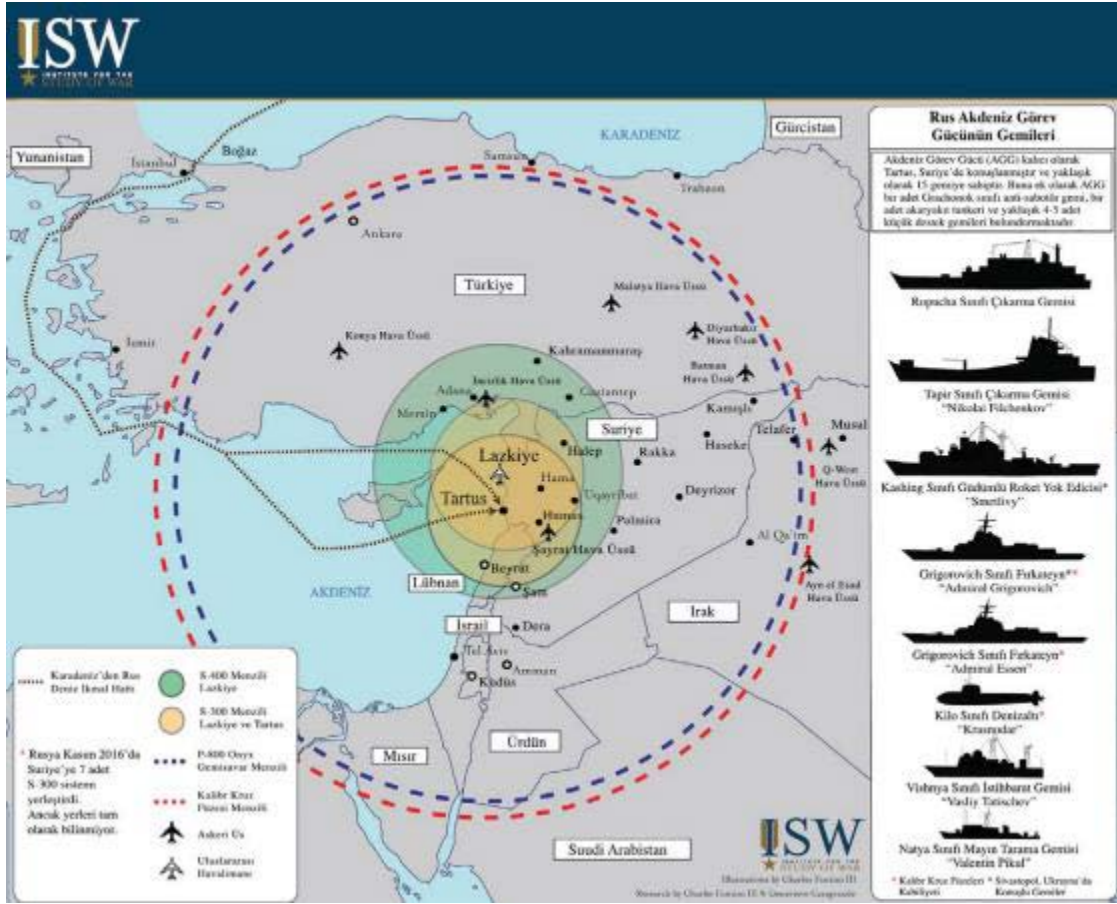
AB ve ABD tarafından enerji hatları ve deniz ticaret yollarının paylaşılmasını kaygı ile takip eden Rusya Federasyonu, Kıbrıs Adası konusunda Rum kesimine mühimmat satarak iki NATO ülkesini karşı karşıya getirmek ve bununla Akdeniz'de kaybettiği prestiji Kıbrıs Adası sayesinde yeniden kazanma isteğindedir. ABD'nin temel kaygısı, Rusya'nın Rum kesiminde nüfuzunu artırması ve adada söz sahibi olmaya başlamasıdır (Tamçelik, Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi, 2009).

Rusya'nın son dönemlerde, GKRY ile askeri ve ekonomik yakın ilişkiler içerisinde olması, sadece ABD'yi değil AB'yi de rahatsız etmektedir. Rusya, Gazprom aracılığıyla, Doğu Akdeniz'deki enerji kaynaklarına yönelik girişimleri ile AB'yi enerji

ablukasını altına alma niyetiyle ilerlemektedir. Rusların, ekonomik darboğazda olan Rum kesiminin ihtiyacı olan kredilere karşılık, doğalgaz rezervlerinin Gazprom'a devrini istediği ifade edilmektedir. Rusya ile GKRY arasında yaşanan bir diğer gelişme de 2011 yılında Rusya'nın GKRY'ne 2.5 milyar Euro kredi sözü vermesidir. Ayrıca, Rusya Federasyonu, Kıbrıslı Rumlarla olan iyi ilişkilerine binaen 2013 yılında, Suriye krizi nedeniyle yararlanamadığı Suriye'deki üsler yerine GKRY'den Andreas Papandreu Hava Üssü'nü kullanmak için izin istemiştir (BİLGESAM, 2013, s. 4-6).

Rusya'nın güç mücadelesini ve oyun kurucu rolünü engelleyecek en mühim etken, bölgenin en devinimsel devleti Türkiye'dir. Türkiye'nin jeopolitik konumundan ötürü Doğu Akdeniz'de bir mani olmaktan öte, bir köprü olması için ilişkilerini daima sıcak tutması gereken bir devlet pozisyonundadır. NATO içerisinde askeri üstünlüğü ve gücü sayesinde Türkiye ile sıcak ilişkiler kurulması açısından önem oluşturmaktadır. (Yıldız & Yaşar, Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç, 2012, s. 77).

Rusya'nın izlediği yol çerçevesinde göze çarpan en büyük askeri gücü Suriye'de yer almaktadır. Bu manada Rusya, Şam rejimine verilen destekten dolayı güçlü bir irade ortaya koymaktadır. Sonuç olarak S-300 ve S-400 hava savunma füze sistemi ve donanması ile Suriye'de ön plana çıkmaktadır. Rusya 1956 senesinden bu zamana Suriye Devletine askeri mühimmat konusunda yanında durmakta ve ticaretini yapmaktadır. Bu iki devlet askeri ve ticari bağlarını devam etmiştir. Rusya 1971 senesinden bu yana Tartus limanında askeri üs bulundurmaktadır. Suriye ile Rusya arasında Tartus Askeri Deniz Üssü'nü geliştirme antlaşması 2006 senesinde imzalanmış ve 2009 senesinde üs bir daha yapılandırılmıştır (Özdemir, 2018, s. 11).

Şekil 39: Rusya'nın Karadeniz Filosu ve Doğu Akdeniz'deki Görev Gücü (SETA, 2018)

Soğuk Savaş'tan günümüze Karadeniz üzerinden Doğu Akdeniz'de kalıcı bir varlık göstermeyi ve Doğu Akdeniz'deki Suriye iç savaşıyla Suriye'nin güneyinde Tartus Limanı'nda yeni bir deniz üssü kurmayı öngören Rusya sürekli ve her türlü hizmeti sunarak başarmıştır. Böylece bu limana hava savunma sistemleri ile S-300 ve S-400 füze sistemleri kurmuştur (Yıldız ve Yaşar, 2012, s. 82-83).

Rusya, Suriye'de yaşanan iç savaşta Beşşar Esad rejimine destek vererek bölge de varlığını kalıcı hale getirdi. Ekonomik anlamda gelir kaynağı olarak birinci sırada enerji kaynakları gelen Rusya'nın aradığı alan olan Doğu Akdeniz, askeri gücünün etkisiyle enerji rekabetinde ittifak yapacağı devlet ya da devletlere güvenlik güvencesi vermeyi de taahhüt etmektedir. Tartus, Lazkiye vb. üslerin Doğu Akdeniz'e kıyıdaş olması, Rusya'nın Suriye'de iç bölgelerde yer almak yerine bu üslerde konuşlanması sadece Esad rejimine destek amaçlı olduğu ile açıklanamaz. Rusya'nın bu stratejisi

tamamen Doğu Akdeniz'de var olma gayretidir ve enerji rekabetinde Rusya'nın da olacağına göstergesidir.

3.2.3. Fransa

Fransa'da bölgesel ve küresel etkiye sahip Avrupalı ülkeler (Rusya, İngiltere ve İtalya) gibi Akdeniz bölgesinde etkin olma niyetindedir. Bölge, Fransa'nın jeopolitik ve tarihsel nedenlerle ekonomik, politik, askeri ve kültürel etki alanı içerisine girmektedir. Fransa 16. yüzyıldan itibaren Akdeniz'de etkinliğini artırmaya başlamıştır. Fransa'nın Habsburg Hanedanına karşı Osmanlı ile ilişkilerini geliştirmesi ve Arap öğrencilerin Fransa'da eğitim görmeye başlamaları ile kendisine yakın Arap coğrafyasında etkili olmaya başlamıştır (Boyer, 2003, s. 255).

Fransa, sömürge hâkimiyeti sona erse de Doğu Akdeniz'den elini çekmemiştir. Fransa, Suriye'nin sınırlarının belirlenmesinde ve devlet yönetiminde etkinliğini devam ettirmiştir. 1960'lı ve 1970'li senelerinde İsrail ile ilişkilerini uzaktan yürüten Fransa, Suriye ve diğer Arap ülkeleriyle ilişkilerini geliştirmeye gayret etmiştir. Fransa'nın Suriye ile olan ilişkileri, Fransa'nın Lübnan'daki çıkarları üzerine gelişmiştir (İnanç, 2012, s. 23).

Fransa, 1980'lerden sonra Orta Doğu ve Doğu Akdeniz'de bıraktığı bu pozisyonu ABD ve İsrail'e geri kazandırmaya çalıştı. Fransa, Akdeniz Birliği Proje teklifini GASC aracılığıyla sürdürmeye çalıştı ve Strazburg'da, G8 örneğinde olduğu gibi düzenli olarak zirve toplantıları düzenleyen Strazburg'da benzer bir Konsey merkezli merkez oluşturduğu açıklanabilir (Yıldız ve Yaşar, 2012, s. 74).

NATO'nun en açık ABD karşıtı ve Orta Doğu'daki ABD'nin gizli ortağı olan Fransa, Doğu Akdeniz'de ABD ve İngiltere ile rekabet halindedir. Orta Doğu'da ABD ve İngiltere'nin AB içindeki ittifakının işgali ile değişen dengelere rağmen, Fransa 2007 Lübnan krizini kullanarak Doğu Akdeniz ve Ortadoğu'daki egemenliğini genişletmeye çalıştı. Fransa, Doğu Akdeniz'de ve çıkarlarını koruma planları kapsamında GASC ile bir denge kalemi olarak bir savunma anlaşması planlamıştır. Bu planın arkasında Kıbrıs Adası'nda stratejik öneme sahip hava ve deniz üslerini ele geçirme hareketi yatmaktadır (Yıldız ve Yaşar, 2012, s. 70)

AB'nin doğrudan Doğu Akdeniz havzasına doğru önemli bir askeri uzantısı olmamasına rağmen, AB'nin lokomotif ülkelerinin Kıbrıs Adası'na yönelik güvenlik politikaları olduğu görülmektedir. Fransa, Mart 2007'de GKRY ile askeri işbirliği anlaşması imzaladı. Söz konusu antlaşma Andreas Papandreou Hava Üssü'nün kullanımını da içeriyor. (BİLGESAM, 2013, s. 5).

GKRY, 2007 yılında Kıbrıs Adası'nın güneyinde ilan ettiği 13 adet petrol arama ruhsat sahalarından 10 ve 11 numaralı alanları 2012 yılında yapılan ihale ile Fransız Total Şirketine vermiştir. Total Şirketi sadece Doğu Akdeniz'in yer altı kaynaklarıyla değil Akdeniz'e akan enerji kaynaklarının çıkarılması ve Avrupa'ya iletilmesi ile de ilgilenmektedir. Bu bağlamda Fransa'nın bölge politikasında enerjinin önemli bir yeri bulunmaktadır. Fransa sadece Avrupa güvenliğinin veya bölge ülkeleri ile politik ve kültürel işbirliğini geliştirmeyi değil enerji piyasasındaki pastadan daha fazla pay almayı hedefleyen politikalar peşindedir (Kesgin, 2015, s. 283).

Fransa, diğer küresel rol alıcıları gibi, Doğu Akdeniz havzasından ekonomik ve jeopolitik kazançlarda yer bulma çabasında yerini almaktadır. Bununla birlikte, kaynama kazanları nedeniyle, kendi menfaatleri ile faydalı bir devlet açısından görülür, özellikle bu gazın transit güzergahında, Türkiye ile yakın ilişki ve işbirliği içinde en önemli devletler olması muhtemeldir.

3.2.4. İtalya

1980'li yıllar itibariyle İtalya, NATO'nun Doğu Akdeniz faaliyetlerine destek vermeye başlamış ve ilk olarak NATO'nun 1982 Beyrut Çok Uluslu Gücüne katılmıştır. 1986 yılında Mısır ile ve hemen ardından Fransa ve İspanya ile terörizme karşı çok taraflı işbirliği antlaşması imzalamıştır. Akdeniz'deki İtalyan aktiviteleri İtalya dış politikasının bir parçasıdır (Guazzone & Bicchi, 2003, s. 248-249).

İtalya, beş AB ülkesi (Fransa, İtalya, İspanya, Portekiz, Malta) ve beş Kuzey Afrika ülkesinin (Fas, Cezayir, Tunus, Libya, Moritanya) oluşturduğu ve bölgesel işbirliğinin geliştirilmesini amaçlayan Batı Akdeniz Grubu'nun da kurucu ülkelerinden olmuştur. Ayrıca İtalya, İspanya ile birlikte Akdeniz'de ortak bir güvenlik politikasının belirlenmesi, ekonomik işbirliği ve diyalogu öngören Parlamentolar Arası Akdeniz Güvenlik ve İşbirliği Konferansı'nı oluşturma girişimlerinde bulunmuştur (Kesgin, 2015, s. 284-285)

İtalya'nın Akdeniz bölgesine özellikle de Doğu Akdeniz bölgesine olan ilgisi, bir Akdeniz ülkesi olmasının ötesinde dünya enerji piyasasındaki etkinliğini artırma niyetiyle de alakalıdır. İtalya, Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz coğrafyasındaki enerji kaynaklarını işletip, enerjinin güvenli bir şekilde Avrupa'ya akışını gerçekleştirerek hem kendi enerji ihtiyacı karşılama hem de önemli bir maddi kazanç sağlamayı hedeflemektedir. İtalyan enerji şirketi ENI 1961 yılında Mısır açıklarındaki Belayim sahasında petrol bulunduğunu açıklamıştır. Aynı şirket, 1967'de Mısır'a ait Abu Madi sahasında doğalgaz yatakları olduğunu duyurmuştur (BİLGESAM, 2013, s. 7).

GKRY, 2007 yılında bir yasa ile Kıbrıs Adası'nın güneyindeki deniz alanında 13 adet petrol arama ruhsat sahası ilan etmiştir. 2012 yılında yapılan ihale ile 2,3,9 numaralı parsellerinde petrol arama ruhsatını İtalyan ENI şirketine vermiştir (Bozkurt, Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı, 2007, s. 198). ENI şirketi Türkiye dâhil birçok bölge ülkesi ile petrol ve doğalgaz arama ruhsatı hususunda antlaşmalar yapmaya çalışmaktadır. ENI sadece bölgeden çıkarılan petrole değil Doğu Akdeniz havzasına ulaşan Ortadoğu ve Orta Asya petrolerinin işletilmesi ve Avrupa'ya aktarılması konusunda da faaliyet göstermektedir (Keşgin, 2015, s. 286).

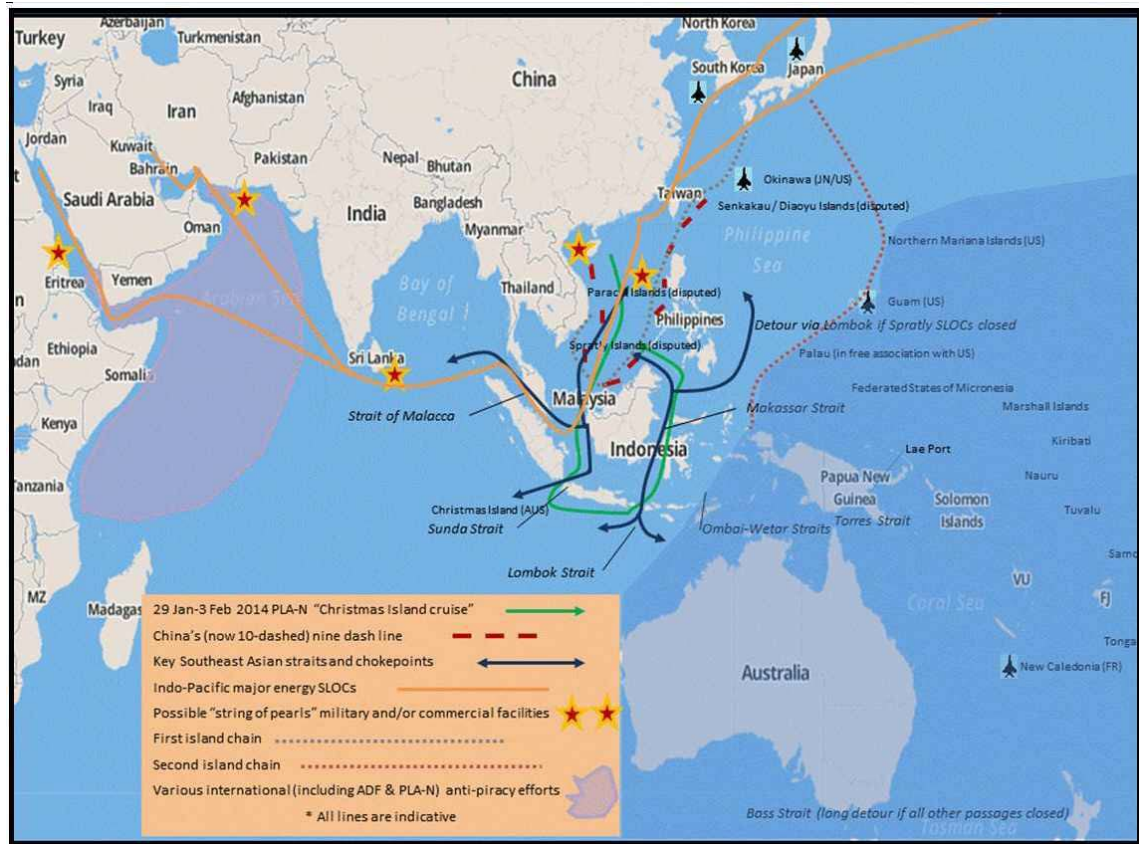
Birçok eyaletten aldığı doğalgaz ve petrol arama izinleri ile bölgedeki faaliyetlerini sürdürmektedir. GKRY'den aldığı izinle, Kalipso 1'deki sondajı 6. parselde tamamlayıp 3. parselde dönmüş, ancak Türk Donanmasının engelleri nedeniyle geri çekilmek zorunda kalmıştır (Pamir, 2018).

3.2.4. Çin

Çin'in Orta Doğu politikaları zamanla değişmesine rağmen, dış politika unsurları bölge ve Çin hükümetinin denklemine dahil edilmiştir. Soğuk Savaş'tan sonraki yeni dönemde Çin'in dış politika anlayışı barışçıl bir yükseliş, ekonomik modernleşme ve gelişme olmuştur. Bu şekilde Çin, ABD'nin küresel hegemonya fikir ve politikalarını onaylamamaktadır (Ermanoğlu ve Üstüncü, 2014, s. 23-24).

Çin, deniz ticareti güvenliğini sağlayabilmek için uzun vadeli jeopolitik bir strateji geliştirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda ortaya atılan İnci Dizisi (String of Pearls) stratejisi, Çin limanları ile Ortadoğu ve Afrika'daki enerji kaynakları arasında deniz trafiğinin Çin donanma unsurları tarafından sağlanmasını öngörmektedir. Batılı stratejisiler Hint Okyanusu ve Batı Pasifikte, Çin'in hareketliliğinin Pekin ile Washington

arasında gerginlik oluşturabileceğinden endişe etmektedirler. İnci Dizisi projesi ile Pakistan, Sri Lanka, Bangladeş ve Burma (Myanmar)'da var olan Çin donanma unsurları ile Maldivler, Seyşeller ve Mauritius arasında kurulacak bağ ile bir güvenlik zinciri oluşturulması düşünülmektedir. Proje için "Deniz İpek Yolu" tabirinin kullanılabileceği belirtilmektedir (Mahadevan, 2014, s. 2-4).

Şekil 40: İnci Dizisi (String of Pearls) (Claxton, 2014)

Çin, BM kapsamında Ortadoğu'ya gözlemci göndererek bölgeye ilk kez giriş yapmıştır. Çin o tarihlerde barış koruma operasyonu için Güney Lübnan'a 180 görevli göndermiştir. Çin, 80 mühendisten oluşan son görev gücünü 2006 yılında Lübnan'a göndermiştir. 2006 yılında Çin, Ortadoğu'ya özel bir temsilci gönderdi, temsilci Lübnan krizini görüşmek üzere Suriye, Ürdün, İsrail, Filistin, Mısır ve Suudi Arabistan'ı ziyaret etmiştir. Gezi esnasında Çin, acilen Lübnan'a insani yardım yapılması çağrısında bulunmuştur. Çin, Lübnan ile İsrail arasındaki anlaşmazlığı gidermesi düşünülen BM

kararlarına atıfta bulunarak, kararlarda Arap ve Lübnan halkının çıkarlarının gözetilmesi gerektiğini ifade ederken, Arap merkezli politikasına işaret etmektedir (Adıbelli, 2007, s. 87-90)

Suriye iç savaşı esnasında Çin, Kofi Annan'ın arabuluculuğuna ve barış planına olumlu tepki vermiş olsa da Suriye'ye yönelik askeri ambargo yapılmasına dair BM karar tasarısını Rusya ile birlikte veto ederek Suriye konusundaki politikasını ortaya koymuştur. Çin açıklamalarında Suriye'nin toprak bütünlüğüne ve egemenlik haklarına saygı duyduğunu belirtmiştir. İç savaş esnasında Çin, Suriye'ye özel elçi göndererek durumu yerinde izlemiştir. Gene aynı tarihlerde diğer Arap ülkelerine de konu ile ilgili özel elçi göndermiştir. Çin görüşmelerin ardından Suriye'ye insani yardım yapma kararı almıştır (Ekrem, 2012, s. 30).

Bugün Orta Doğu ülkeleri ile enerji alanındaki işbirliğini karşılıklı anlaşmalarla sürdürmektedir. Çin ve Ortadoğu arasındaki enerji anlaşmalarını jeopolitik olmaktan uzak bir yaklaşımla sürdürmektedir. Ortadoğu'yu ABD ve AB kadar yakından tanımayan Çin için iyi bir yaklaşım düşünülebilir. Orta Doğu, bölgede bir güç olmayı hedefleyen ülkeler için çok karmaşık ve zahmetli bir coğrafyada yer almaktadır. Çin, Ortadoğu ve Doğu Akdeniz'deki ekonomik ilişkiler için işbirliği söylemini tekrarlıyor. (İzol & Öztürk, 2016, s. 104).

Çin, Amerikan yumuşak gücünün potansiyel rakibi olarak ekonomisini geliştirmekte kendi değerlerini, kurumlarını ve kültürünü pazarlamaktadır. Diğer ülkelere onların işlerine saldırgan bir biçimde karışmayacaklarının bilgisini vermektedir (Yılmaz, 2008, s. 81).

Çin "Yeni İpek Yolu" stratejisi ile Uzak Doğu'dan Avrupa'ya kadar uzanan, sürekli işleyen ve Çin donanma unsurlarınca seyahat güvenliği sağlanmış bir ticaret hattı planlamaktadır. Bu kapsamda Çinli şirketler Yunanistan'ın Pirene limanını genişletme girişimi içerisindeyler. Ayrıca Çin'in ithal ettiği petrolün %3'ü gazın %4'ü Akdeniz bölgesinden gelmektedir. Çin'in ilerleyen dönemlerde Akdeniz'de gaz arama faaliyetlerine katılabileceği ifade edilmektedir (Bender, 2015)

Şekil 41: Çin'in Kara ve Deniz İpek Yolu (Mittal, 2015)

Çin-Kıbrıs Rum Kesimi diplomatik ilişkilerinin başlamasının 35. yıl dönümü nedeniyle Rum lider Papadapulos 2006 yılında Çin'e davet edilmişti. Ziyarete ekonomi, ticaret, yatırım, kültür, sağlık, turizm gibi alanlarda işbirliğinin yanında BM gibi çok taraflı kuruluşlarda eşgüdümün yoğunlaştırılması konusunda fikir birliğine varılmıştır. Çin Başbakanı, Kıbrıs'ın bağımsızlığı, egemenliği ve toprak bütünlüğüne saygı gösterilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu ziyaret esnasında Çin'in GKRY'ye silah satışının da gündeme geldiği belirtilmektedir; zira daha önce iki ülke arasında silah satışı konusunda görüşmeler olduğu bilinmektedir. Söz konusu görüşmelerde içerisinde Hovitzer toplarının da bulunduğu Rum Milli Muhafız Ordusu'nun ihtiyaçlarının ele alındığı belirtilmektedir (Adıbelli, 2007, s. 143-148).

Çin şu anda Doğu Akdeniz ülkelerinden önemli miktarlarda enerji nakli gerçekleştirilmemekte; ancak, Çin'in artan enerji ihtiyacı düşünüldüğünde mevcut kaynakların haricinde yeni kaynaklara yönelmesi muhtemeldir. Hem Ortadoğu'nun hem de Orta Asya enerji kaynaklarının giderek artan oranda Doğu Akdeniz'e akıyor oluşu Çin'in dikkatini bölgeye çekeceği açıktır. Ayrıca, Çin'in Afrika'da yürüttüğü faaliyetlerinin Kuzey Afrika sahillerine kayarak burada kalıcı olması ihtimali bulunmaktadır. Çin, gelecekte İnci Dizisi Projesi'ni, dünya ticaretinin önemli bir kısmının

SONUÇ

Eski dönemlerden itibaren dünyanın nirengi noktası olan Doğu Akdeniz Havzası, yüzyıllar boyu medeniyetlere, medeniyetlerin oluşturduğu kültürel birikimle eşsiz öneme sahip, Bereketli Hilal diye tabir edilen bir coğrafyadır. Gerek kıyıdaş devletlerin birbiri ile rekabeti gerek deniz ticaretinin merkezi olması sebebiyle küresel anlamda da elzemliği hayati önem arz etmektedir. Dünyanın nirengi noktası olan Doğu Akdeniz'in de nirengi noktası Kıbrıs Adası'dır. Kıbrıs Adası'nın içinde olmadığı hiçbir askeri, iktisadi, coğrafi ve siyasi faaliyet Doğu Akdeniz ekseninde gerçekleştirilemez. Doğrudan ya da dolaylı yoldan mutlaka bir bağ söz konusudur. Kıbrıs Adası'nın jeolojisi sayesinde adaya egemen olan güçler Doğu Akdeniz'de de etkin güç olmuşlardır.

Doğu Akdeniz'de keşfedilen enerji rezervleri ile birlikte havza küresel bazda odak noktası haline gelmiştir. Rezervlerin kullanımının gerçekleşmesi durumunda bu imkânı kullanacak devletin ekonomik yönden zirve yapacağını bilinmesi öncelikle bölge devletlerini sonra da hegemon devletleri havza da karşı karşıya getirmiştir. Hâlihazırda sürekli çatışma ve rekabet alanı olan Doğu Akdeniz'de hâkimiyet mücadelesi artmaktadır. Her devlet enerji rezervlerini kendi meşru hakları olarak görmekte ve çıkarlarını tehdit edecek olası durumda bir diğer devlet ya da devletlerle karşı karşıya gelmekten çekinmeyeceklerini realist bakış açısıyla meşru görmektedir.

Ortadoğu'nun kilit noktası olarak görülen Doğu Akdeniz'de İsrail ve Filistin açıkları olan Leviathan ve Kıbrıs Adası'nın güneyi olan Afrodit sahasında ciddi yoğunlukta hidrokarbon rezervlerinin keşfi ile birlikte jeostratejik enerji sahası olmuştur. Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerin faaliyetlerini hegemon devletler ve enerji şirketleri takip etmiştir. Havza son yıllarda tansiyon artmış ve devletlerarası bloklaşmalar başlamış, Doğu Akdeniz'deki enerji pastasından büyük payı alma rekabeti artmıştır.

Türkiye Doğu Akdeniz'de kıyı uzunluğuna sahip en uzun devlet olması sebebiyle bu enerji yarışında haklı olarak var olma gayretindedir. Dış politika da hamlelerini bu yönde yaparak bu somut bir şekilde göstermektedir. Doğu Akdeniz'in vazgeçilmezi Kıbrıs Adası'nın ve ada yaşayan Türklerin garantör devleti olan Türkiye kuşkusuz hak sahibidir. KKTC'nin adada ki haklarını hiçe sayma girişiminde olan Yunanistan ve GKRY'ne karşı KKTC'nin ve adada yaşayan Türklerin haklarını her daim savunmaktadır. Kıbrıs Adası'nda Türkiye'nin olmadığı hiçbir faaliyetin gerçekleşmesine

izin verilmeyeceği hususu sürekli dile getirilmektedir. Yunanistan ve GKRY, Kıbrıs Adası'nın güneyinde keşfedilen enerji rezervleri sahasında çalışmaları yapıp Türkiye ve KKTC'yi hiçe sayma girişimleri, adanın sözde tek sahibi ve sözcüsü gibi davranmaları ciddi rahatsızlık yaratmaktadır. Bölge devletleri ile ikili antlaşmalar yaparak, Türkiye'ye karşı bloklaşmalar başlatarak Türkiye saf dışı bırakılan devlet konumuna getirilmeye çalışılmaktadır. Türkiye bu girişimlere karşı hamlelerini yaparak KKTC'nin küresel ölçekte devlet olarak tanınmasını, KKTC'nin adada yarı yarıya hak sahibi olduğunu, Kıbrıs Adası'nın barışı için adada daimi olarak olacaklarını, uluslararası deniz hukukunun gereklerinin Kıbrıs Adası içinde uygulanması gerektiğini beyan etmiştir. Doğu Akdeniz'de çıkarılması planlanan enerji rezervleri Kıbrıs Adası'nın jeopolitik konumu nedeniyle paralel yürüyecektir. Kıbrıs Adası çevresinde rezervlerin yoğunluğunun olması ve adanın Doğu Akdeniz'de nirengi noktası olması Türkiye açısından hayati derecede önem arz etmektedir.

Türkiye, Kıbrıs Adası'nın ve adanın özelinde KKTC'nin jeopolitiğinin önemini kavrayarak Doğu Akdeniz'e kıyıdaş devletlerle deniz yetki antlaşması yapmalıdır. Libya ile yapılan antlaşma bu yolda atılmış ilk ve güçlü adımdır. Türkiye, Doğu Akdeniz'de enerji politikalarını belirlerken Yunanistan ve GKRY hariç tüm devletlerle masaya oturmalı, mutabakat yapmalıdır. Yunanistan ve GKRY geçmişten bu yana yapmış oldukları politikalarla Türkiye'yi yok saymış, ulusal çıkarlarımızı tehdit etmiş ve enerji rezervlerinin çıkarılması konusunda uluslararası hukuk kurallarını ihlal etmiştir. Türkiye uzlaşmacı politikalarına hasmane davranmışlardır. Kısa ve orta vadede Türkiye için anlaşma zeminin sağlanamayacağı ve milli çıkarları ile çakışacağı kuvvetle muhtemel olduğundan diğer kıyıdaş devletlerle mutabakata gitmek mantıklı olacaktır.

Türkiye dış politikada ki sorunları bir tarafa bırakarak zaman kaybetmeksizin öncelikle İsrail olmak üzere sırasıyla Mısır ve Lübnan ile daha sonra diğer kıyıdaş devletlerle deniz yetki antlaşması yapmalıdır. Bu devletlere anlaşmanın Yunanistan ve GKRY ile değil de Türkiye ile yapılması durumunda olası kazanımları anlatılmalı, Türkiye gibi güçlü bir devletle yapılacak mutabakatın neticelerinin daha iyi olacağı kıyıdaş devletlere anlatılmalıdır.

Doğu Akdeniz'de çıkarılması muhtemel hidrokarbon rezervlerinin havzadan taşınıp, Avrupa'ya ihracı da yine Türkiye kontrolünde olmalıdır. KKTC kontrolünde

Kıbrıs Adası üzerinden boru hatlarıyla taşınması muhtemel kaynaklar Türkiye üzerinden Avrupa'ya ihraç edilmelidir. Bu boru hattı mesafe ve güvenilirlik bakımından Yunanistan ve GKRY'nin ön gördüğü kendi boru hattı projelerinden daha avantajlıdır. Bu husus hem kıyıdaş devletlere hem de bölge de bu süreçte var olması muhtemel ABD, Rusya, İngiltere, Çin ve AB'ye benimsetilmelidir. Doğu Akdeniz, Türkiye'nin gelecek yıllarda ekonomik özgürlüğünü elde etme de alanı olacaktır. Türkiye gözünü bir dakika dahi olsun Doğu Akdeniz'den ayırmamalı, dünyaya Türkiye'nin içinde olmadığı hiçbir Doğu Akdeniz ve Kıbrıs Adası organizasyonun sonuç getirmeyeceğini dikte etmelidir.

Türkiye bu bağlamda Kıbrıs Adası'nın KKTC tarafında varlığını devam ettirmeli, Doğu Akdeniz'e mutlak manada hâkim olabilmesi için doğal uçak gemisi konumunda ki adaya bir hava jet üssü kurmalıdır. Bu Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de caydırıcı unsur olma faktörünü daha da kuvvetlendirecektir. Askeri tatbikatlarını Kıbrıs Adası ekseninde yoğunlaştırıp, arama faaliyetlerinde ki gemilerimize güven kuvveti vermelidir.

Türkiye, Libya ile yapmış olduğu anlaşmayı perçinleyerek Libya'da kalıcı hava ve deniz üsleri kurmalıdır. Kıbrıs Adası'nın, Doğu Akdeniz'de karşılıklı olarak Türk Silahlı Kuvvetleri ile güvenliği sağlanmalıdır. Kıyıdaş devletlerle masaya oturduğunda askeri güç olarak caydırıcılık etkisi her zaman sonuç verecektir. Kıyıdaş ve hegemon devletlerle askeri tatbikatlar yapılarak bu caydırıcılık pekiştirilmelidir.

Türkiye, KKTC'de Doğu Akdeniz enerji forumları düzenlenip, havzada ki bloklaşmayı lehine çevirmelidir. Akademi ve hukuk alanında yetişmiş insan gücüyle bu forumlar sürekli yapılarak Yunanistan ve GKRY'nin faaliyetlerinin etkisi asgariye indirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Acer, Y. (2013). *Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku. Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset*. Ankara: AÜSBF Yayın No:608.
- Acer, Y. (2019). *Analiz: Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanları ve Türkiye-Libya Mutabakatı*. 04 08, 2020 tarihinde <https://www.setav.org/analiz-dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlari-ve-turkiye-libya-mutabak> adresinden alındı
- ACLS. (2021, 01 07). *Association of Canada Lands Surveyors*. <https://www.acls-aatc.ca/fr/node/304> adresinden alındı
- Adıbelli, B. (2007). *Çin’in Avrasya Stratejisi*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Akçadağ, E. (2015). *Denizlerin Önemi ve Türk Deniz Kuvvetleri*. İstanbul: BİLGESAM Yayınları.
- Akın, H. (2015). *Türkiye’de Enerji Boru Hattı Taşımacılığında Güvenlik*. Ankara: Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü.
- Aksu, F. (2013). *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Sorunu Ve Türkiye-AB İlişkileri (Doğu Akdeniz’de Hukuk Ve Siyaset b.)*. Ankara: A.Ü.S.B.F. yayınları.
- Akyener, O., & Soylu, M. E. (2017, 05 15). *Akdeniz’de Hedefi 12’den Vurmak, TESPAM, 15 Mayıs 2017*,. 09 19, 2019 tarihinde <https://www.tespam.org/akdenizde-hedefi-12den-vurmak> adresinden alındı
- Alasya, H. F. (1988). *Tarihte Kıbrıs*. Lefkoşe: Türk Kültür Derneği Yayınları.
- Aljazeera. (2015). 11 30, 2019 tarihinde <http://dergi.aljazeera.com.tr/2015/03/01/dogu-akdeniz-gazi-riskler-firsata-cevrilebilmir-mi/> adresinden alındı
- Alptekin, G. (2015). *Doğu Akdeniz Enerji Keşiflerinden Sonra Akdeniz Uyumlu Fırsatı ve Bölge Devletlerinin Politikaları (2009-2015)*. İstanbul : SAREN.
- Altun, A. (2001). *Kıbrıs Meselesinin Görünmeyen Yüzü: Batılı Devletler”, İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efeğil (Ed.), Avrupa Birliği Kışkırtıcılığında Kıbrıs Meselesi: Bugünü ve Yarını*. Ankara: HD Yayıncılık.

- Altunışık, M. B. (2007). *Lübnan Krizi: Nedenleri ve Sonuçları* (1.Baskı b.). İstanbul: TESEV Yayınları.
- Armaoğlu, F. (2012). *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi* (12. Baskı b.). İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Atan, A. (1986). *Yeni Bir Türk Devletinin Doğuşu*. Kıbrıs: Belgelerle Türk Tarihi Dergisi.
- Atun, A. (2011). *Kıbrıs'taki İngiliz Üsleri*. 04 09, 2020 tarihinde <http://www.ataatun.org/kibris%E2%80%99taki-ingiliz-usleri.html> adresinden alındı
- AYCAN, İ. (1990). *Saltanata Giden Yolda Muaviye Bin Ebi Süfyan*. ANKARA: Fecr Yayınevi. .
- Aytekin, H. (2000). *Kıbrıs'ta Monarga (Boğaztepe) Ermeni Lejyonu Kampı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Bakanlığı, T. E. (2021, 01 09). *Bilgi Merkezi: Elektrik*. <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik> adresinden alındı
- Balkaş, Ö. (2011). *Doğu Akdeniz'de Petrol, Doğal Gaz Gerginliği ve Hükümranlık Savaşları*. Ankara.
- Barnett, T. (2004). *The Pentagon's New Map: War and Peace in The Twenty-First Century*. New York: G. P. Putnam's Sons.
- Başer, V. (2011). *Türkiye İçin Deniz Kadastrosu Kavramının Gelişimi* (7.Kıyı Mühendisliği Sempozyum Bildiriler, 20-23 Kasım 2011, b.). Ankara: TMMOB Yayını.
- Başeren, S. (2010). *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*. Ankara: Stratejik Araştırmalar Uygulama ve Araştırmalar Merkezi.
- Başeren, S. (2013). *Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi.
- Baykal, F. H. (1987). *Devletler Hukukunda Münhasır Ekonomik Bölge Kavramı ve Hukuki Niteliği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Baykal, F. H. (1998). *Deniz Hukuku Çalışmaları*. İstanbul: Alfa Yayınları.

- Baysoy, E. (2017). *Doğu Akdeniz'in Dalgalı Jeopolitiği* (1. Basım b.). İstanbul: Truva Yayınları.
- Bender, J. (2015). *China's Naval Exercises in the Mediterranean are Linked to Beijing's Ambitious 'New Silk Road' Strategy*. 12 14, 2019 tarihinde <http://www.businessinsider.com/china-energy-security-in-mediterranean-2015-5> adresinden alındı
- BİLGESAM. (2013). *Bilge Adamlar Kurulu Raporu; Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye* (Rapor No: 59 b.). İstanbul: Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) Yayınları.
- Birleşmiş Milletler. (2001). *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi*. Mart 20, 2020 tarihinde http://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/denizhukuku.pdf adresinden alındı
- BOTAŞ. (2021, 08 01). *2016 Yılı Sektör Raporu*. https://www.botas.gov.tr/docs/raporlar/tur/sectorap_2016.pdf adresinden alındı
- Boyer, Y. (2003). “*Mediterranean Uncertainties and French Concerns*”, *Bo Huldt and Others (Ed.), EuroMediterranean Security and the Barcelona Process*. Stockholm: Swedish National Defence College Strategic Yearbook.
- Bozkurt, E. (2006). *Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı*. Ankara: Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2 No.5.
- Bozkurt, E. (2007). *Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanımı* (3. Baskı b.). Ankara : Asil Yayın.
- Braudel, F. (2007). *Akdeniz: Tarih, Mekan, İnsanlar ve Miras*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Brown, E. (1994). *The International Law of The Sea Volume I Introductory Manual* Dartmouth Publishing Company Hants.
- Brownlie, I. (1995). *Principles of Public International Law*. Oxford.
- Bryza, M. (2013). *Eastern Mediterranean Gas: Potential for Breakthroughs*. Turkish Policy Sayı: 12.
- Brzezinski, Z. (2005). *Büyük Satranç Tahtası, (Çev. Yelda Türedi)*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.

- Brzezinski, Z. (2005). *Tercih: Küresel Hakimiyet mi? Küresel Liderlik mi?*, (Çev. Cem Küçük),. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Budak, Ö. (2006). *Türkiye'nin Dünya Ülkeleri Açısından Jeopolitik Önemi ve Avrasya'daki Yeri*. Ankara: Bilgi Yayınları.
- Caminos, H. (1985). *Progressive Development of International Law and the Package Deal*. American Journal of International Law, Vol. 79, No. 4.
- Canyaş, H. (2013). Doğu Akdeniz Güvenlik Mimarisi ve Küresel Güç İlişkileri Bakımından İsrail, Kıbrıs İlişkileri. *Amme İdaresi Dergisi* 46(2).
- Charney, J., & Alexander, M. (1991). *International Maritime Boundaries 2*. Martinus Nijhoff Publishers.
- Chehayeb, K. (2016, 01 30). *What will a new president mean for Lebanon?* 03 27, 2020 tarihinde <http://www.aljazeera.com/news/2016/10/president-lebanon-161030082900603.html>. adresinden alındı
- Chossudovsky, M. (2014). *War and Natural Gas: The Israeli Invasion and Gaza's Offshore Gas Fields*. 04 2020, 05 tarihinde www.globalresearch.ca/war-and-natural-gas-the-israeli-invasion-and-gaza-s-offshore-gas-fields/11680 adresinden alındı
- CIA. (2007). *The World Factbook*. 04 09, 2020 tarihinde <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/sy.html> adresinden alındı
- Claxton, K. (2014). *China's Sea Lines of Communication-Implication fort he South Pacific*. 12 13, 2019 tarihinde <https://www.aspistrategist.org.au/chinas-sea-lines-of-communication-implications-for-the-south-pacific/> adresinden alındı
- Collinsworth, D. (2012). *Kıbrıs Hidrokarbonları: Gelişmenin Başlangıcındaki İki kilemler*. Hubert Faustmann, Ayla Gürel ve Gregory M. Reichberg, (Ed.), *Kıbrıs Açık Denizindeki Hidrokarbonlar: Bölgesel Siyaset ve Servet Dağılımı (1.Baskı) içinde* (23-28). Kıbrıs: Friedrich Ebert Stiftung ve Peace Research Institute Oslo (PRIO) Yayınları.
- Çetinkaya, A. (2012). *Akdeniz'de Olup Bitenler*. İstanbul: Tüyap Yayıncılık.

- Davutoğlu, A. (2010). *Stratejik Derinlik* (42. Baskı b.). İstanbul: Küre Yayınları .
- Demiryol, T. (2015). *Kıbrıs'ta Enerji Diplomasisi ve Güvenlik. H. Çomak (Ed) Enerji Diplomasisi*. İstanbul: Beta Basım A.Ş .
- Denktaş, R. (1996). *Rauf Denktaş'ın Hatıraları*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Dipaola, A. (2015). *Eni Discovers Massive Gas Field in the Mediterranean*. 04 2020, 19 tarihinde <http://www.bloomberg.com/news/articles/2015-08-30/eni-discovers-super-giant-natural-gas-field-offshore-egypt> adresinden alındı
- Doğan, N. (2013). *Doğu Akdeniz'de Enerji Stratejileri Ve Bölgesel Güvenliğin Geleceği*", (Aralık b.). Ankara: 21.Yüzyıl Dergisi.
- Doğru, S. (2015). *Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynakları ve Uluslararası Hukuka Göre Bölgedeki Kıta Sahanlığı Ve Münhasır Ekonomik Bölge Alanlarının Sınırlandırılması*. Ankara: TBB Dergisi Yayınları.
- Dugin, A. (2004). *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım, (Çev. Vügar İmanov)* (2.Baskı b.). İstanbul: Küre Yayınları.
- Duman, S. (2013). *Kıbrıs'ta Türk Milli Mücadelesi ve 1958 Türkiye Mitingleri*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Dural, H. (2015). *Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları*. 03 2020, 22 tarihinde <http://ulusalyol.net/dogu-akdeniz-enerji-kaynaklari-2/> adresinden alındı
- Duran G, Y., & Ergün, Ç. (2011). *Uluslararası Hukukta Adalar*. Ankara: Çakmak Yayınevi.
- Ediger, V., Devlen, B., & McDonald, D. B. (2012). Levant'ta Büyük Oyun: Doğu Akdeniz'in Enerji Jeopolitiği. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 9(33). 7 Ağustos 2017,.
- EIA, U. E. (2013, 08 15). *Eastern Mediterranean Region*. 03 27, 2020 tarihinde https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/regions_of_interest/Eastern_Mediterranean/eastern-mediterranean.pdf adresinden alındı
- Ekrem, E. (2012). "Çin'in Suriye Politikası ve Çözüm Planı", *Birol Akgün (Ed.), Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler: Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Analiz.

- Enerji Atlası*. (2021, 03 29). <https://www.enerjiatlası.com/elektrotuketimi/rik- adresinden alındı>
- Erdurmaz, S. (2011). *Doğu Akdeniz'de Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin Münhasır Ekonomik Bölge İlanı*. 08 20, 2019 tarihinde <http://turksam.org/dogu-akdeniz-de-gkry-nin-munhasir-ekonomik-bolge-ilani-petrol-aramalari-ve-turkiye adresinden alındı>
- (Erişim Tarihi:03.01.2020). <http://www.turkishnews.com/tr/content/2011/03/02/kibrisin-stratejik-onemi-ve-sorunun-baslangici. adresinden alındı>
- Ermanoğlu, İ., & Üstündal, E. (2014). *Çin'in Ortadoğu Politikaları* (37, 2 b.). Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Fırat, M. (2009). *Türk Dış Politikası*. İstanbul: İletişim Yayıncılık.
- Fondozione, M., & Tagliapietra, S. (2013). *Towards a New Eastern Mediterranean Energy Corridor? Natural Gas Developments Between Market Opportunities and Geopolitical Risks*. Milano.
- Friedman, G. (2010). *Gelecek 100 Yıl, (Çev. Enver Günsel ve İbrahim Şener)*. İstanbul: Pegasus Yayınları.
- Gazioğlu, A. ., (1994). *Kıbrıs'ta Türkler*. Kıbrıs: Kıbrıs Araştırma ve Yayın Merkezi Yayınları.
- Gazioğlu, A. C. (1960). *İngiliz İdaresinde Kıbrıs*. İstanbul: Ekin Basımevi.
- Gençoğlu, M. T. (2012). *Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Türkiye Açısından Önemi*. Elazığ.
- Gervasi, F. (1975). *Thunder Over the Mediterranean*. New York: Mckay Publication.
- Gökdemir, I. (2009). *Kıta Sahaneliği, Hukuki Rejimi Ve Ege Sorunu*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizcilik İşletmeleri Yönetimi Anabilim Dalı Doktora Tezi.
- Gözügüzelli, E. (2008). *Vurun "Kahbe" Kıbrıs'a*. Lefkoşa: Togan Kitapevi.
- Gözügüzelli, E. (2018). Mart 29, 2020 tarihinde <http://www.jeopoliturk.com/MakaleDetay/10098/TURK-KiTA-SAHANLiGi->

VEMUNHASİR-EKONOMİK-BOLGESİNE-YONELİK-YUNAN-GKRY-
IHLALGİRİSİMİ adresinden alındı

- Guazzone, L., & Bicchi, F. (2003). *European Security Policies in the Mediterranean: From Comprehensive to "Neo-Hard"?*, Bo Hultdt and Others (Ed.), *Euro-Mediterranean Security and the Barcelona Process*. Stockholm: Swedish National Defence College, Strategic Yearbook.
- Günaydın, C. (2001). *Deniz Yetki Alanlarının Hukuki Statüsü ve Bu Alanlar Üzerindeki Uygulamaları*. İstanbul: Deniz Harp Akademisi.
- Gündüz, A. (1994). *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler* (2. Baskı b.). İstanbul.
- Gündüz, A. (1998). *Milletlerarası Hukuk Temel Belgeler Örnek Kararlar*. İstanbul: Beta Basım Yayım.
- Güneş Anlar, Ş. (2007). *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Cilt 56, Sayı 2.
- Gürdeniz, C. (2013). *Hedefteki Donanma*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Gürel, Ş. S. (1984). *Kıbrıs Tarihi (1878-1960) Kolonyalizm, Ulusçuluk ve Uluslararası Politika*. Ankara: Kaynak Yayınları.
- Harp Akademileri. (1995). *Kıbrıs'ın Dünü-Bugünü-Yarını*. İstanbul.
- Harris, D. (1991). *Cases and Materials on International Law*. Sweeth and Maxwell Ltd.
https://birimler.dpu.edu.tr/app/views/panel/ckfinder/userfiles/17/files/DERG_/47/18-35.pdf. (Erişim Tarihi: 17.03.2020).
- https://setav.org/assets/uploads/2017/09/DOGU_AKDENIZ.pdf. (Erişim Tarihi :02.04.2020). https://setav.org/assets/uploads/2017/09/DOGU_AKDENIZ.pdf.
- İJC. (2021, 01 05). *INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE*. <https://www.icj-cij.org/en> adresinden alındı
- İlgaz, H. (2009). *Denizde Bilimsel Araştırmaların Uluslararası Hukukta Düzenlenmesi İhtiyacının Ortaya Çıkışı*. Journal of Naval Science and Engineering, Vol. 5, No.1.

- İmren, M. (2011). *Avrupa Birliği Enerji Güvenliğinin Sağlanmasında Türkiye'nin Enerji Koridoru Olma Rolü*. Ankara: Ufuk Üniversitesi; Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnanç, S. Z. (2012). "Fransa'nın Suriye Politikası", *Biröl Akgün (Ed.), Suriye Krizi'nde Bölgesel ve Küresel Aktörler: Perspektifler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Stratejik Düşünce Enstitüsü (SDE) Analiz.
- İsmail, S. (1998). *150 Soruda Kıbrıs Sorunu* (Birinci Baskı b.). Kastaş Yayınevi.
- İzol, R., & Öztürk, T. (2016). *21. Yüzyılda Orta Doğu*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Karaçin, B. (2012). *Doğu Akdeniz'de Siyasi Dengeleri Değiştirecek Yeni Bir Denklem mi Oluşuyor*. Analiz Dergisi S. 10-11, Kasım 2012.
- Karagöl, E. (2017). *Doğu Akdeniz'de Enerji Kartı* . 01 2020, 05 tarihinde <https://kriterdergi.com/ekonomi/dogu-akdenizde-enerji-karti> adresinden alındı
- Karbuz, S. (2018). *Doğu Akdeniz Jeopolitiğinde Doğalgaz'ın Dayanılmaz Ağırlığı*. 03 25, 2020 tarihinde <http://petroturk.com/makale/dogu-akdeniz-jeopolitiginde-dogalgazin-dayanilmaz-agirligi> adresinden alındı
- Kaya, İ. (2016). *Uluslararası Deniz Hukuku Çerçevesinde Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları*. Ankara: Adalet Yayınları.
- Kaya, İ. S. (2015). *Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Kaya, Ş. (2007). *Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaymal, T. (2019). *Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu*. 08 22, 2019 tarihinde <https://bahriyeenstitusu.org/2017/07/28/dogu-akdenizde-deniz-yetki-alanlarinin-sinirlendirilmesi-sorunu/> adresinden alındı
- Kaynak, M. (2004). *Büyük Ortadoğu Projesi*. İstanbulL: İlk Yayınları.
- Kedikli. (2015). 08 17, 2019 tarihinde http://alternatifpolitika.com/site/dosyalar/arsiv/21Ekim2015/2.kedikli_denizenerji.pdf adresinden alındı

- Kedikli, U., & Çalağan, Ö. (2017). *Enerji Alanında Bir Rekabet Sahası Olarak Doğu Akdeniz'in Önemi*. İstanbul: S. Erdoğan, D. Ç. Yıldırım, A. Gedikli (Ed.) International Congress of Energy, Economy and Security Abstract Book.
- Kemal, A. (2014). *Türk Dış Politikası ve Diplomasisi*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Keser, U. (2012). *Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adası'nın Stratejik Pozisyonu*. . Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Keser, U. (2015). *Kıbrıs'ta Yeraltı Faaliyetleri ve Türk Mukavemet Teşkilatı*. Uluslararası Politika Akademisi.
- Kesgin, S. (2015). *Küresel ve Bölgesel Perspektiften Doğu Akdeniz Güvenliği*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi; Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Khadduri, W. (. (2012). *East Mediterranean Gas: Opportunities and Challenges* (17(1), 111-117. b.). *Mediterranean Politics*.
- KKTC Mahkemeleri. (2015). 11 10, 2019 tarihinde <http://www.mahkemeler.net/cgi-bin/elektroks.aspx> adresinden alındı
- Klemm, U. (1981). *Continental Shelf Arbitration (France-UK)*, *Encyclopedia of Public International Law*.
- Koç, M. (2006). *Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması*. Ankara: Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Koç, S. (2005). *Dünden Bugüne Kıbrıs sorunu ve stratejik yaklaşımlar*. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Konyalı, İ. (2014). 04 07, 2020 tarihinde <https://sondevir.gaste24.com/arsiv/filistin-nasil-israilin-oldu-h191108.html> adresinden alındı
- Kovalsky, N. (1999). "Russia and Mediterranean Security", *Nikolaos A. Stavrou (Ed.), Mediterranean Security at the Crossroads: A Reader, içinde (126-142)*. United States of America: Duke University Press.
- Kuran, S. (2009). *Uluslararası Deniz Hukuku*. İstanbul: Türkmen Yayınları.

- Kurt, E. (2014). *İsrail'in ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin İzlediği Hidrokarbon Politikası ve Türkiye'ye Muhtemel Etkileri*. Artvin: Çoruh Üniversitesi Hopa Uluslararası Sosyal Bilimler.
- Kurumahmut, A. (1988). *Ege'de Temel Sorun Egemenliği Tartışmalı Adalar*. İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Küçük, F. (2002). *Mücadelemizin Görkemli Günleri, Der.Altay Sayıl* . KKTC Dışişleri ve Savunma Bakanlığı.
- Lakes, G. (2012). *Kıbrıs Hidrokarbonları: Gelişmenin Başlangıcındaki İkilemler*. Hubert Faustmann, Ayla Gürel ve Gregory M. Reichberg, (Ed.), (Kıbrıs Açık Denizindeki Hidrokarbonlar: Bölgesel Siyaset ve Servet Dağılımı (1.Baskı) içinde (7-16). b.). Kıbrıs:Friedrich Ebert Stiftung ve Peace Research Institute Oslo (PRIO) Yayınları.
- Legault, H. (1993). *Method, Oppositeness and Adjacency, and Proportionality in Maritime Boundary Delimitation*. American Society of International Law. *Limits of Oceans and Seas*”, *Special Publication 23, International Hydrographic Bureau, Drft 4 th edition*,. (tarih yok).
- Mackinder. (2005). *Kara Egemenliği Teorisi*,. Ankara: Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK) İstihbarat Okulu Komutanlığı, Stratejik İstihbarat Ders Notları.
- Mahadevan, P. (2014). China in the Indian Ocean: Part of a Larger PLAN. *CSS Analyses in Security Policy*(156). 12 12, 2019 tarihinde www.css.ethz.ch/publications/pdfs/CSSAnalyse156-EN.pdf adresinden alındı
- Mearsheimer, J., & Walt, S. (2007). *The Israel Lobby And U.S. Foreign Policy*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Meysan, T. (2014). “Petrol ve Doğalgaz Boru Hatları: Doğalgaz Savaşı'nın Doğu Akdeniz'e Yayılması”. *TURQUIE Diplomatique*(68).
- Mittal, A. (2015). *The Impact of Mohammad Nasheed'a Arrest on South Asia and China*. 12 13, 2019 tarihinde www.wordsinthebucket.com/the-impact-of-mohamed-nasheeds-arrest-onsouth- adresinden alındı

- Natural Gas World. (2013, 12 9). *Lebanon: Interview with Lebanese Caretaker Minister of Energy&Water Gebran Bassil*. 03 23, 2020 tarihinde <https://www.naturalgasworld.com/lebanon-minister-energy-water-gebran-bassil> adresinden alındı
- Orhun, F. (2017). *Doğu Akdeniz Enerji Kaynaklarının Kıbrıs Sorununa Muhtemel Etkileri*. Vakanüvis Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi.
- Özdemir, Ç. (2018). *Rusya'nın Doğu Akdeniz Stratejisi* (230 b.). Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı.
- Özdemir, V. (2017). *Doğalgaz Piyasaları Türkiye Enerji Güvenliği Üzerine Tezler*. İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Özer, S. (2013). *Doğu Akdeniz'de Enerji Güvenliği ve Savaşları*. Ortadoğu Analiz.
- Özkan, A. (2012). *Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölgenin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı*. Kahramanmaraş: 2'nci Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu.
- Özman, A. (2006). *Deniz Hukuku I*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Öztürk, O. (2003). *Stratejik Açından Doğu Akdeniz ve Kıbrıs*. Ankara: Altinküre Yayınları.
- Pamir, N. (2018). *Kıbrıs ve Doğu Akdeniz Neden Önemli*. 12 01, 2019 tarihinde <https://docplayer.biz.tr/48555735-Dogu-akdeniz-kibris-ve-dogal-gaz-promete-necdet-pamir.html> adresinden alındı
- Pazarcı, H. (1986). *Ege'deki Deniz Sorunları Semineri*. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Pazarcı, H. (2010). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Yayınları.
- Pazarcı, H. (2015). *Türk Dış Politikasının Başlıca Sorunları*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pazarcı, H. (2015). *Uluslararası Hukuk*. Ankara: Turhan Yayınevi.
- Petroleum, B. (2015). *BP Statistical Review of World Energy 2014*. 04 2020, 08 tarihinde <http://www.bp.com/content/dam/bp/pdf/Energy-economics/statistical-review-2014/BP-statistical-review-of-world-energy-2014-full-report.pdf> adresinden alındı
- Polat, S. (2018). ABD Askerini Kıbrıs'a Sokmayın. Aydınlik Gazetesi.

- Primakov, Y. (2009). *Rusların Gözüyle Ortadoğu*, (Çev. Olga Tezcan). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Primakov, Y. (2009). *Rusların Gözüyle Ortadoğu*, (Çev. Olga Tezcan). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Reisman, M. (2000). *Eritrea/Yemen Arbitration (Award, Phase II: Maritime Delimitation)*. American Journal of International Law.
- Renouvin, P. (2004). *Birinci Dünya Savaşı ve Türkiye, 1914–1918*, Çev. Örgen Uğurlu. İstanbul: Örgün Yayınevi.
- Roderick, O. (1996). *Between the Devil and the Law of the Sea: the Generation of Global Environmental Norms*. New York: The Environment and International Relations.
- SETA. (2016). *Türkiye'nin Enerjide Merkez Olma Arayışı*. Ankara: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı. SETA.
- SETA. (2018). 10 11, 2019 tarihinde http://www.setav.org/assets/uploads/2018/01/Analiz_230Rusya.pdf adresinden alındı
- Shaffer, B. (2011). *Israel: New Natural Gas Producer in the Mediterranean*. . Energy Policy.
- Sol. (2014). 05 05, 2020 tarihinde <https://haber.sol.org.tr/dunyadan/rusya-ile-filistinden-gaz-anlasmasi-mi-haberi-95376> adresinden alındı
- Sönmezoğlu, F. (1995). *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Sönmezoğlu, F. (2000). *Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Büyük Güçler: Kıbrıs, Ege ve Diğer Sorunlar*. İstanbul: Der Yayınları.
- Stone, L. (2001). “*Critical International Theory, Theories of International Relations and The Cyprus Problem*”, İrfan Kaya Ülger ve Ertan Efegil (Ed.), *Avrupa Birliği Kısacasında Kıbrıs Meselesi: Bugünü ve Yarını, içinde (100-114)*. Ankara: HD Yayıncılık.
- Suez Canal Authority. (2014). *Canal History*. 04 04, 2020 tarihinde <http://www.suezcanal.gov.eg/sc.aspx?show=8> adresinden alındı

- Sur, M. (2000). *Uluslararası Hukukun Esasları*. İzmir: Beta Yayınları.
- Süral, N. (1997). *1877-1878 Osmanlı Rus Savaşında Balkan Cephesi Askeri Harekatı*. Ankara.
- Şafak, E. (2015). *Doğu Akdeniz'deki Enerji Kaynaklarına İlişkin Hukuki ve Siyasi Sorunlar*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi b.). Lefkoşe: KKTC Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, A. (2006). *Türkiye'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri İçerisinde Enerjinin Yeri ve Önemi*. A. Sandıklı, H. D. Bilgin (Ed.). İstanbul: Tasam Yayınları.
- Şehzuvaroğlu, H. (1965). *Deniz Tarihimize Ait Makaleler*. İstanbul: Deniz Basımevi.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2011). 11 03, 2019 tarihinde http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye--kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa adresinden alındı
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. (2021, 03 20). http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa adresinden alındı
- T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. (2021, 01 09). <https://enerji.gov.tr/bilgi-merkezi-enerji-elektrik> adresinden alındı
- Tamçelik, S. (2009). *Kıbrıs'ta Güvenlik Stratejileri ve Kriz Yönetimi*. Ankara: ODTÜ Yayıncılık.
- Tamçelik, S. (2011). *Jeopolitik Teoriler Açısından Kıbrıs'ın Önemi (The Importance of Cyprus Island in Geopolitical Theories)*. (Book 3. b.). Center for Turkish Studies Occasional Paper Series.
- Tanaka, Y. (2001). "Reflections on the Eritrea/Yemen Arbitration of 17 December 1999 (Second Phase: Maritime Delimitation)". *Netherlands International Law Review*.
- Tarakçı, N. (2014). *Gazze'nin Gizemi*. 04 07, 2020 tarihinde http://tasam.org/Files/Icerik/File/gazzenin_gizemi_d6220135-5007-43ac-8289-2c53aba840fc.pdf adresinden alındı
- TASAM. (2011). *Akdeniz Kimin Denizi*. 04 2020, 05 tarihinde http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/3027/akdeniz_kimin_denizi adresinden alındı

- Tashan, S. (2003). *Turkish Strategic Perspectives on Mediterranean Security, Bo Huldt and Others (Ed.), Euro-Mediterranean Security and the Barcelona Process*. Stockholm: Swedish National Defence College, Strategic Yearbook.
- Taşdemir, F. (2012). *Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları* (Rapor No: 2012-3 b.). Ankara: Ankara Strateji Enstitüsü.
- Telli, A. (2016). *Boru Hatları Kördüğümünün Kilit Ülkesi Suriye H. Çomak (Ed.) Uluslararası Politikada Suriye Krizi*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.
- Tezkan, Y., & Taşar, M. (2013). *Dünden Bugüne Jeopolitik Dünya ve Türkiye*, (Genişletilmiş 2. Baskı b.). İstanbul: Ülke Yayınları.
- The Times. (15 Temmuz 1878).
- The Times. (22 Temmuz 1878).
- The Times. (23 Temmuz 1878).
- The Times. (24 Temmuz 1878, 7 24).
- Times, T. (7 Ağustos 1878).
- Timeturk. (2017). 09 27, 2019 tarihinde <https://www.timeturk.com/abd-ortadogu-yu-nato-ile-kusatiyor/haber-812074> adresinden alındı
- Timur, Ç. (2004). *Doğu Akdeniz'in Güvenliği*. İstanbul: Ulusal Strateji Dergisi.
- Toluner, S. (1996). *Milletlerarası Hukuk Dersleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Turhan, A. (2016). *Doğu Akdeniz ve Karadeniz'de Meydana Gelen Jeopolitik Kırılmalar ve Türkiye Jeopolitiği*. Uluslararası AFRO Avrasya.
- Türkgeldi, A. F. (1987). *Mesâil-i Mühimme-yi Siyasiyye*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- U.S Department of. (1972). *International Boundary Study Series A Limits in The Sea Cyprus Sovereign Base Area U.K , Bureau of Intelligence and Research*. 04 04, 2020 tarihinde <http://www.state.gov/documents/organization/61520.pdf> adresinden alındı

- USGS. (2010). United States Geological Survey (USGS). (14 Mart 2010). Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean. <https://pubs.usgs.gov/fs/2010/3027/pdf/FS10-3027.pdf>.
- USGS. (2010). *United States Geological Survey (USGS).Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Nile Delta Basin Province, Eastern Mediterranean.*
- Uzgel, İ. (2003). *Hegemon Güç*. İstanbul: Türk Dış Politikası Cilt-I.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Ülger, İ. (2002). *Avrupa Birliği Kıskaçında Kıbrıs Meselesi*. Ankara: Ahsen Yayıncılık.
- Watkins, E. (2011). *A Mediterranean Hotbed*. *Oil and Gas Journal*, (109(2) b.).
- Wikipedia. (2019). <https://tr.wikipedia.org/wiki/Enosis> adresinden alındı
- Yavuz, C. (2008). *Bağımsızlıktan Bilinmeyene Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti*. Ankara: Türksam.
- Yaycı, C. (2011). Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya’nın Rolü ve Etkisi. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*(14).
- Yaycı, C. (2012). *Doğu Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye*. Ankara: Bilge Strateji Dergisi.
- Yaycı, C. (2019). *Libya, Türkiye’nin Denizden Komşusudur*. İstanbul.
- Yaycı, C. (2020). *Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Antlaşması’nın Sonuç ve Etkileri*. 04 07, 2020 tarihinde <https://kriterdergi.com/file/126/turkiye-libya-arasinda-imzalanan-munhasir-ekonomik-bolge-andlasmasin-in-sonuc-ve-etkileri> adresinden alındı
- Yıldız, D. (2009). *Doğu Akdeniz’de Isınan Sular*. İstanbul: Bizim Kitaplar.
- Yıldız, D., & Yaşar, D. (2012). *Doğu Akdeniz’de Küresel Satranç*. İstanbul: Truva Yayınları.
- Yılmaz, S. (2008). *Güç ve Politika*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Zia, N. (1975). *Kıbrıs’ın İngiltere’ye Geçişi ve Ada’da Kurulan İngiliz İdaresi*. Ankara: Kinaz Yayınevi.

EK 1. SULTAN ABDÜLHAMİD'İN SURET-İ FERMAN-I ÂLİSİ

“Adada kemâ kân bir mahkeme-i şer’îyye bulunmak ve bu mahkeme adanın ahali-i İslâmiyyesine aid mesâlih-i şer’îyyeyi rü’yete devam eylemek ve cevâmi-i şerife ve İslâm Mezarlığı ve mekteplere ve adada bulunan sair te’sisat-i diniyyeye aid emvâl ve emlâk ve araziyi devlet-i müşarünileyhâ tarafından ta’yin olunacak bir me’mur ile birlikte idare için Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti tarafından ahali-i İslâmiyye-i cezirden biri me’mur edilmek ve cezire-i mezkûrenin elyevm taraf-i Devlet-i Aliyyeye i’tâ etmekte olduğu mürettebât yekûnundan masarif-i mahalliye ihrac kılındıktan sonra fazla kalacak miktarın sene be-sene taraf-i Devlet-i Aliyye’ye te’diye olunmak ve cezirede bulunan arazi-i emiriyye ve vakfiye serbestce fûruht olunarak veya iltizâma verilerek bunlardan hâsıl olacak akça varidât-ı mezkûre dahilinde tutulmamak ve devlet-i müşarünileyhâ umûr-ı nâfia ve sair faide-i umumiye makasidına mebnî lâzımgelen arazi ve arazi-i gayr-i mezruayı kıymet-i münasibe ile ve me’murları vasıtasıyla mubayaaya me’zun olmak şartıyla cezire idare-i muvakkatasının devlet-i müşarünileyhâya teslimi hususuna bilistizân irade-i Seniyye-i Mülûkâne mütealliktir” (Türkgeldi, 1987, p. 106)